

ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING

ELEWIJT MOLENVELD (prov. VLAAMS-BRABANT)

BASISRAPPORT

Monument
Vandekerckhove

Auteur:
Redactie:

Marie LEFERE
Tina BRUYNINCKX
Thomas APERS

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2017/17

Afbeelding op schutblad: Zicht op het hoofdgebouw in zone 4.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgraving ☒	Prospectie ☐
Vergunningsnummer: 2013/492	
Datum aanvraag: 19/11/2013	
Naam aanvrager: LEFERE Marie	
Naam site: Zemst, Molenveld 36	
Naam aanvrager metaaldetectie: LEFERE Marie	
Vergunningsnummer metaaldetectie: 2013/492 (2)	

Opdrachtgever:	Gemeente Zemst De Griet 1 1980 Zemst
Uitvoerder:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Bevoegde Vlaamse overheid:	Els Patrouille (erfgoedconsulent archeologie, provincie Vlaams-Brabant)
Bevoegde Intergemeentelijke Archeologische Dienst:	/
Projectleider:	Bert Acke
Leidinggevend archeoloog:	Marie Lefere
Archeologisch team:	Thomas Apers, Maarten Bracke, Veerle Hendriks, Bert Mestdagh, Eline Van Heymbeeck, Lisa Van Ransbeeck, Karen Verschueren en Werner Wyns
Plannen:	Tina Bruyninckx, Raf Trommelmans
Conservatie:	/
Materiaaltekeningen:	Gwendy Wyns
Start veldwerk:	16/12/2013
Einde veldwerk:	21/03/2014
Wetenschappelijke begeleiding:	/
Projectcode:	ELM013
Provincie:	Vlaams-Brabant
Gemeente:	Zemst
Deelgemeente:	Elewijt
Plaats:	Molenveld 36, School "De Regenboog"
Lambertcoördinaten:	X: 159458, Y: 183410; X: 159219, Y: 183142.
Kadastrale gegevens:	Elewijt, Afdeling 4, Sectie D, Percelen 140, 141 (<i>partim</i>), 153B, 154F (<i>partim</i>) en 155P
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Beheer vondsten:	Gemeente Zemst De Griet 1 1980 Zemst
Titel:	Archeologische opgraving Elewijt Molenveld (prov. Vlaams-Brabant). Basisrapport- conceptversie.
Rapportnummer:	2017/17
Contact:	info@monument.be; T: +32 51 31 60 80

© Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat 54, 8770 Ingelmunster. Figuren: Monument Vandekerckhove nv, tenzij anders vermeld. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	2
1. INHOUDSTAFEL	3
2. INLEIDING	6
3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	8
3.1. GEOGRAFISCHE SITUERING	8
3.2. BODEMKUNDIGE SITUERING	11
4.1. ELEWIJT	14
4.1.1. <i>Historische informatie</i>	14
4.1.2. <i>Archeologische informatie</i>	22
4.1.2.1. Paleolithicum	23
4.1.2.2. Bronstijd	23
4.1.2.3. IJzertijd	24
4.1.2.4. Romeinse periode	25
4.1.2.5. Middeleeuwen	27
4.1.2.6. Postmiddeleeuwen	28
4.1.2.7. Wereldoorlog I	28
4.2. MOLENVELD	29
4.2.1. <i>Historische informatie</i>	29
4.2.2. <i>Archeologische informatie</i>	31
5. ONDERZOEKSMETHODE	32
5.1. ALGEMEEN	32
5.1.1. <i>Vraagstelling</i>	32
5.1.2. <i>Randvoorwaarden</i>	33
5.2. BESCHRIJVING	38
5.2.1. <i>Vorbereiding</i>	38
5.2.2. <i>Veldwerk</i>	39
5.2.3. <i>Vondstverwerking en rapportage</i>	40
6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN, STRUCTUREN EN VONDSTEN	42
6.1. STRATIGRAFIE	42
6.2. BESCHRIJVING	48
6.2.1. <i>Algemeen</i>	48
6.2.2. <i>Neolithicum</i>	48
6.2.3. <i>Bronstijd</i>	51
6.2.3.1. Sporen en structuren	51
6.2.3.1.1. Paalsporen en kuilen	51
6.2.3.1.2. Gebouwen	53
6.2.3.2. Vondsten	59
6.2.3.2.1. Keramiek	59
6.2.3.3. Interpretatie	63
6.2.4. <i>IJzertijd</i>	64
6.2.4.1. Sporen en structuren	64
6.2.4.1.1. Paalsporen en kuilen	64
6.2.4.1.2. Gebouwen	68
6.2.4.2. Vondsten	74

6.2.4.2.1. Keramiek	74
6.2.4.3. Interpretatie	77
6.2.5. Romeinse periode	77
6.2.5.1. Sporen en structuren	77
6.2.5.1.1. Paalsporen.....	77
6.2.5.1.2. Kuilen	77
6.2.5.1.3. Greppels	79
6.2.5.2. Vondsten.....	83
6.2.5.2.1. Keramiek.....	83
6.2.5.2.2. Metaal.....	87
6.2.5.2.3. Bouwmateriaal	88
6.2.5.3. Interpretatie	88
6.2.6. Volle, late & postmiddeleeuwen	89
6.2.6.1. Sporen en structuren	89
6.2.6.2. Materiaal.....	91
6.2.6.2.1. Keramiek	91
6.2.6.2.2. Metaal.....	92
6.2.6.3. Interpretatie	95
6.2.7. WOI en WOII en/of later	95
6.2.7.1. Sporen en structuren	95
6.2.7.1.1. Loopgraven.....	95
6.2.7.1.2. Kuilen en paalsporen.....	97
6.2.7.2. Vondsten.....	99
6.2.7.2.1. Keramiek	99
6.2.7.2.2. Metaal.....	101
6.2.7.2.3. Glas.....	102
6.2.7.2.4. Dierlijk bot.....	102
6.2.7.3. Interpretatie	102
7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS	104
8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK.....	126
9. SYNTHESE	128
10. LITERATUUR	130
11. BIJLAGEN.....	136

2. INLEIDING

In het kader van de geplande uitbreiding van basisschool De Regenboog en de aanleg van een parking in het Molenveld te Elewijt (deelgemeente van Zemst, provincie Vlaams-Brabant) voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv tussen 16 december 2013 en 21 maart 2014 een archeologische opgraving uit op het terrein. Opdrachtgever voor de uitbreidingswerken en het archeologisch onderzoek was het gemeentebestuur van Zemst. Aangezien de uitbreiding van de school gepaard gaat met een verstoring van de bodem adviseerde Onroerend Erfgoed een archeologische prospectie met ingreep in de bodem, gevolgd door een opgraving in geval van vondsten. In 2012 werden de aanpalende terreinen waarop de huidige school zich nu bevindt reeds archeologisch onderzocht door All Archeo (prospectie) en Studiebureau Archeologie (opgraving). Omwille van de positieve resultaten van dit onderzoek en aangezien de sporen aangetroffen in 2012 zeker zouden doorlopen op de nieuw te bebouwen percelen, opteerde de gemeente ervoor om geen prospectie te laten uitvoeren en onmiddellijk over te gaan tot een vlakdekkende opgraving. Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de bijzondere voorwaarden opgesteld door Onroerend Erfgoed. De gemeente Zemst kon voor financiering van het onderzoek rekenen op een subsidie vanuit de provincie Vlaams-Brabant.

In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek voorgesteld. In enkele inleidende hoofdstukken worden de geografische, bodemkundige, historische en archeologische situering van het terrein toegelicht, alsook de gebruikte methodologie bij het onderzoek. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese van de resultaten met aanbevelingen voor eventueel verdere onderzoeksdaden. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten en foto's. Als bijlage zijn de gedigitaliseerde overzichtsplannen opgenomen, alsook de resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek. Bij het rapport hoort een USB-kaart met daarop alle foto's, de plannen, de veldtekeningen, de inventarissen en de digitale versie van deze tekst.

Langs deze weg wordt, naast de collega's binnen Monument Vandekerckhove nv, dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek: Wim Hendrickx en Volker Neckebroeck (gemeente Zemst), Els Patrouille (Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant), Hadewijch Degryse (provincie Vlaams-Brabant), Wim Mannaerts (Artes Roegiers), Johan Dils voor de metaaldetectie, Gunther Noens voor determinatie van de steentijdvondsten, Guy De Mulder voor determinatie van het prehistorisch aardewerk, de

medewerkers van het KIK/IRPA voor het uitvoeren van het natuurwetenschappelijk onderzoek en Braspenning-Schrauwen nv voor de grondwerken.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

3.1. Geografische situering

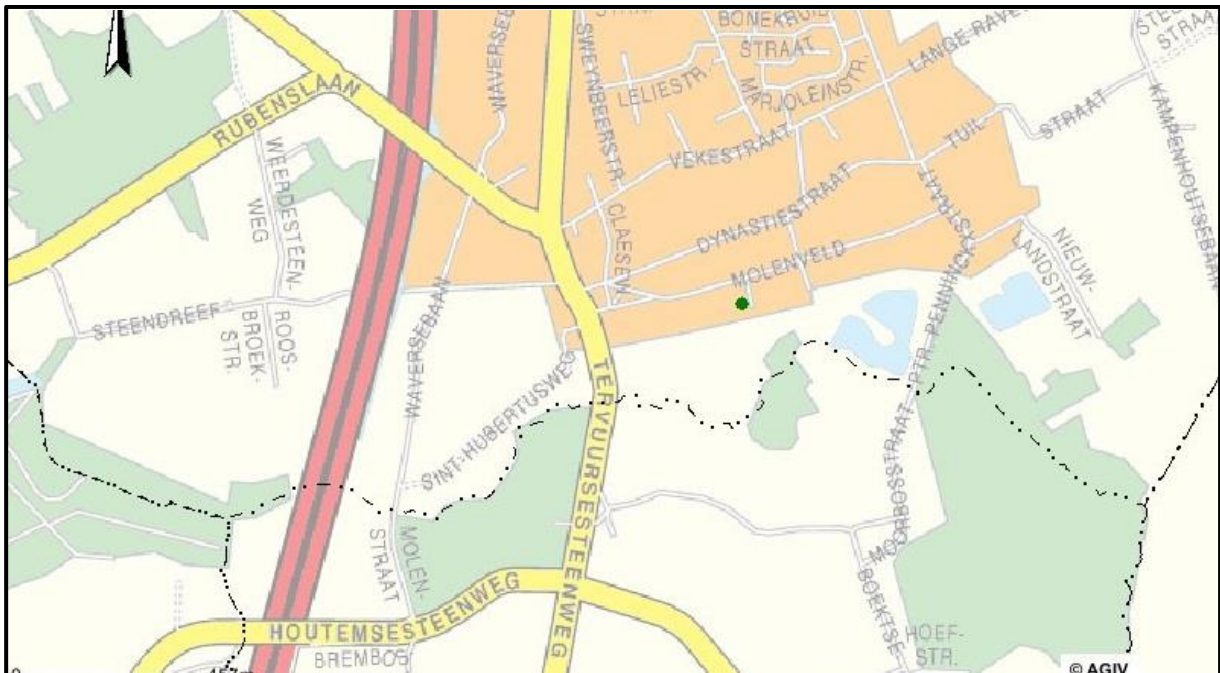
Elewijt is een deelgemeente van de gemeente Zemst en kan gesitueerd worden in het noorden van de provincie Vlaams-Brabant. Elewijt wordt omringd door onder meer de andere deelgemeenten van Zemst: Hofstade, Berg, Perk, Houtem, Epegem en Zemst zelf (zie figuur 1).¹ Het onderzoeksgebied, met een oppervlakte van ca. 1,5ha, situeert zich in het Molenveld, ter hoogte van nummer 36 op de percelen 140, 141 (*partim*), 153B, 154F (*partim*) en 155P. Het gaat om enkele weilanden ten westen van de huidige school “De Regenboog”, de voormalige speelplaats en een parkeerzone langsheen het Molenveld (zie figuur 3a). Ten zuiden van het opgravingsterrein loopt de Barebeek. Deze zorgde ervoor dat de grond gelegen in het zuidelijke deel van het terrein een stuk vochtiger waren. Ook de grondwatertafel was in die delen hoger gelegen.

Figuur 1: Situering van Elewijt en omliggende gemeenten (de groene stip duidt het opgravingsterrein aan) (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/straten/#>).

¹ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/straten/#>

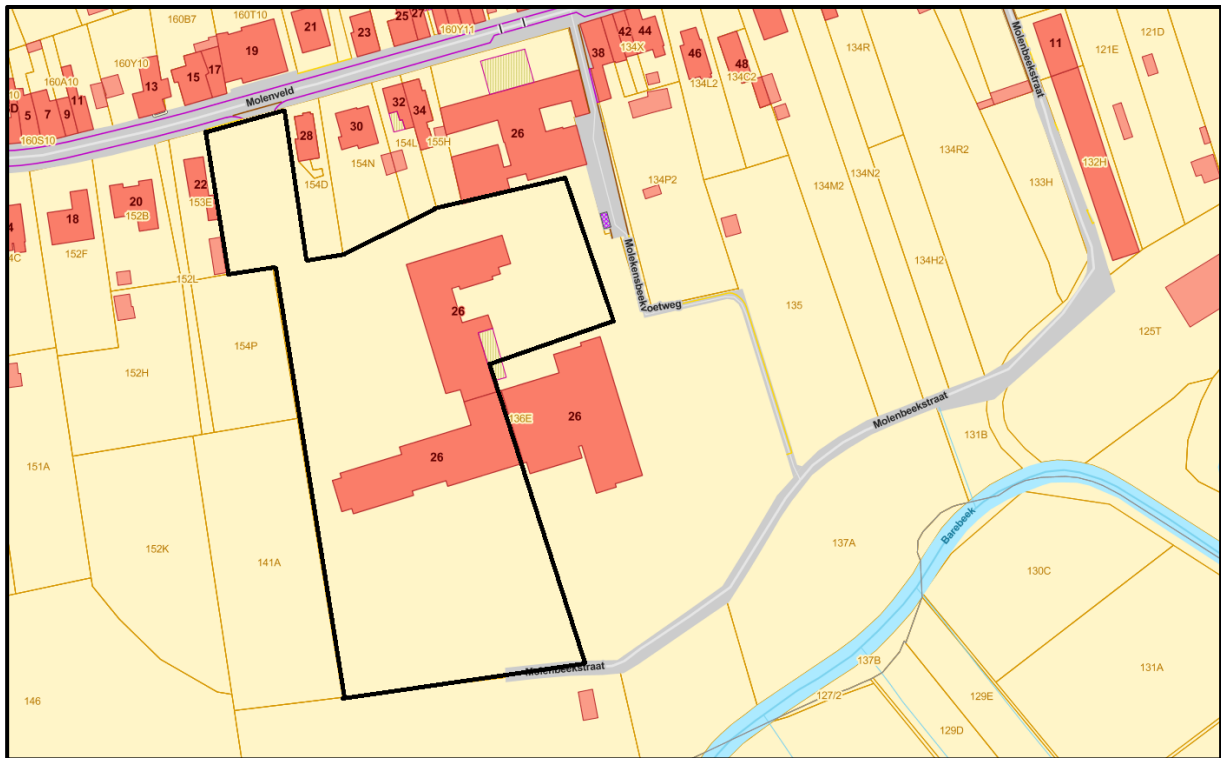

Figuur 2: Situering van het opgravingsterrein (de groene stip toont de locatie van de huidige school) (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/straten/#>).

Figuur 3a: Zicht op het opgravingsterrein, met in het rood de weilanden en de speelplaats, in het blauw de parkeerzone (© <https://maps.google.be/maps?hl=nl&tab=w1>).

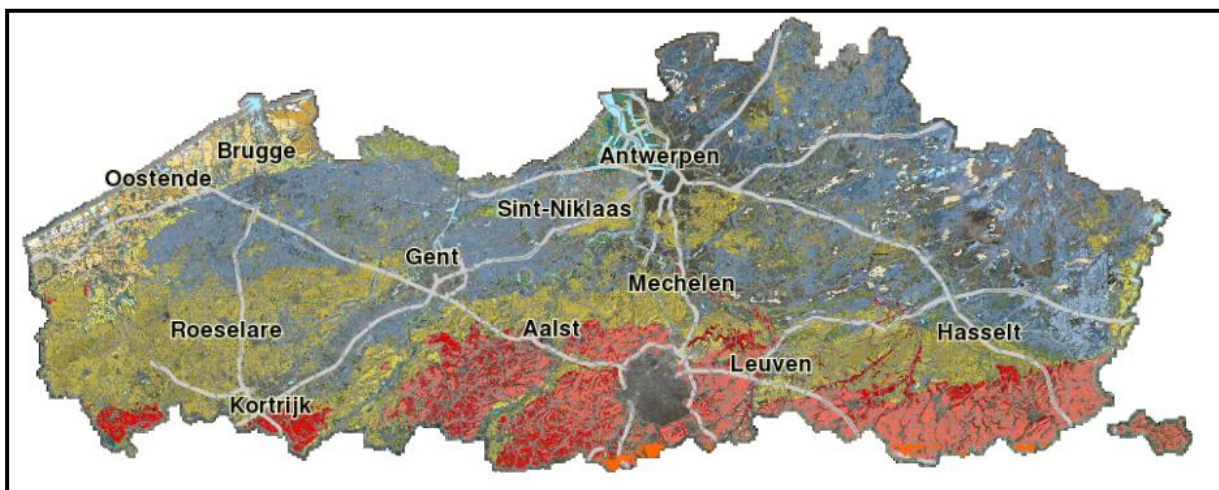

Figuur 3b: Zicht op de kadasterkaart met in de zwarte contour de zone van de opgraving (© www.geopunt.be).

3.2. Bodemkundige situering

Het grondgebied van Elewijt wordt gesitueerd in de zandleemstreek, die de zuidelijke randzone vormt van het overgangsgebied tussen de zandige associaties van het noorden en de lemige associaties van het zuiden, waarbij de dikte van het quartair zandlemig dek eerder beperkt is. Dit gebied volgt in zuidelijke richting de oostelijke randen van de valleien van de Leie, de Schelde, de Zenne en de Dijle. De topografie wordt gekenmerkt door een golvend tot een heuvelig reliëf met niveauverschillen tot 30m. Het bodemgebruik bestaat hoofdzakelijk uit akkers en weilanden, terwijl bossen weinig uitgestrekt zijn en ingeplant ter hoogte van tertiaire ontsluitingen en depressies.²

De bodemopbouw ter hoogte van het plangebied aan het Molenveld te Elewijt wordt als een matig droge, lichte zandleemgrond met een verbrokkelde textuur B-horizont met een kalkhoudend zandsubstraat (Pccz) gekarteerd. Door landbouwactiviteiten is de uitlogingshorizont bij gedegradeerde eenheden met een textuur B-horizont gedeeltelijk vermengd met de bouwvoor tot een humeuze ploeglaag, waaronder een overgangshorizont van 20 tot 30cm dikte is ontwikkeld. De verbrokkelde textuur B-horizont situeert zich bijgevolg tussen 50 en 80cm diepte boven het onderliggende zand- of kleisubstraat.³ Op figuur 6b is een duidelijk bodemprofiel te zien. Bovenaan is de ploeglaag zichtbaar met daaronder de B-horizont, gevolgd door een lichte zandlemige moederbodem.

Figuur 4: Algemene bodemkaart van Vlaanderen, met in het blauw de zandstreek, in het geel de zandleemstreek en in het rood de leemstreek (© <https://www.dov.vlaanderen.be>).

² AMERYCKX, VERHEYE & VERMEIRE 1995, p. 244.

³ VAN RANST & SYS 2000, pp. 260-261.

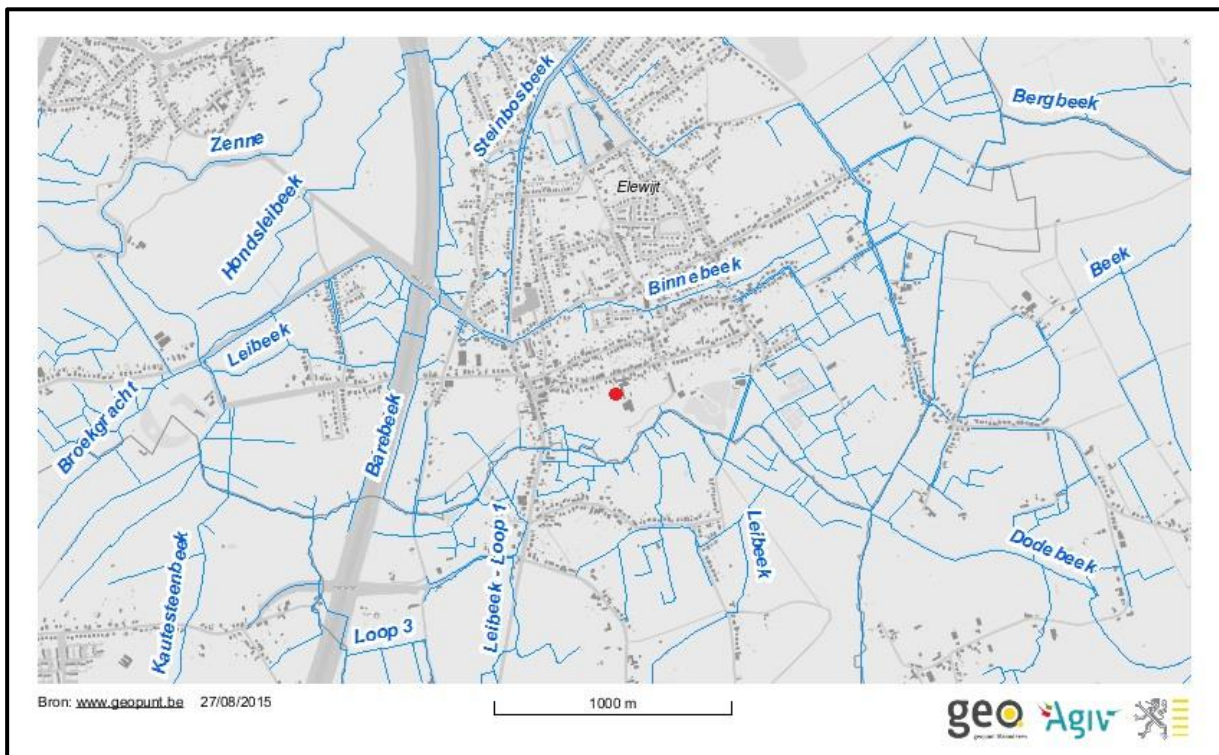
Figuur 5: Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart (© <http://geovlaanderen.agiv.be/geovlaanderen/bodemkaart>).

Figuur 6a: Het projectgebied geprojecteerd op de hoogtekaart (© <http://www.geopunt.be>).

Figuur 6b: Profiel 4 vanuit het zuiden met een duidelijke A-, B- en C-horizont.

Figuur 7: Het projectgebied geprojecteerd op de hydrografische kaart (© <http://www.geopunt.be>).

4.1. Elewijt

4.1.1. Historische informatie

Elewijt wordt voor het eerst vermeld als *Elewita* in 1219. Verder is er maar weinig over de toponymie van Elewijt gekend.⁴ Elewijt was in de Romeinse periode een knooppunt op de weg tussen Cassel (*Castellum Menapiorum*) en Tongeren (*Atuatuca*). Na de verovering van het huidige Vlaanderen begon het proces van integratie in het Romeinse Rijk. Dit proces is echter moeilijk in kaart te brengen, zeker is dat dit proces een intensieve exploitatie van het landschap met zich meebracht. Voor landbouw en veeteelt werden veel meer gronden in gebruik genomen. Daarnaast werden meer natuurlijke grondstoffen, zoals hout, gesteente, klei en leem geëxploiteerd, dit voor de bouw van huizen, de productie van gebruiksvoorwerpen, enzovoort. Verder waren er grote veranderingen waar te nemen op religieus en cultureel vlak. Vanaf de Augusteïsche periode ontstonden verschillende landelijke nederzettingen of *vici*, zo ook Elewijt. De Romeinse naam van Elewijt is echter nog niet gekend.

Onder *vicus* wordt een landelijke nederzetting verstaan, met een aantal centrumfuncties voor de omgeving, dit op religieus, economisch en/of administratief vlak. Een *vicus* was vooral gericht op handel en productie voor de omgeving, de grootte ervan is afhankelijk van de ligging. Het gebrek aan epigrafische bronnen laat niet toe om hun specifieke administratieve rol te bepalen.

De *vici* waren meestal op een plateau (zeker in het geval van Elewijt) gelegen, vlakbij een waterweg. Hun ligging aan belangrijke Romeinse verbindingswegen kon enkel bijdragen in hun ruimtelijke en sociale ontwikkeling. Eén van de belangrijkste Romeinse wegen verbond Keulen met Boulogne. Aan deze weg waren onder meer Asse, Tienen en Tongeren gelegen. In Asse trof men een kruispunt, waarvan de ene tak naar Elewijt liep en de andere richting Rumst, een andere tak liep richting Hofstade (Aalst) (zie figuur 8).

Er is nog maar zeer weinig onderzoek naar de *vici* uitgevoerd, maar algemeen kan gesteld worden dat ze op verschillende manieren zijn ontstaan en gegroeid. Er was geen standaard grondplan. Ook hun grootte kan nog maar moeilijk ingeschat worden. Vermoedelijk had Elewijt een grootte tussen 15 en 35ha. De *vicus* van Elewijt ontstond vermoedelijk in de Laat-Augusteïsche of Vroeg-Tiberische periode. Elewijt was gelegen in de provincie *Gallia Belgica* (later *Gallia Secunda*), niet ver met de grens van *Germania*

---

⁴ <http://www.wulfila.be/tw/facsimile/?page=310>

Inferior (later *Germania Secunda*). Zoals eerder aangegeven ontwikkelde Elewijt zich op het kruispunt van van verschillende wegen, de belangrijkste manier van transport in het Romeinse Rijk. Vermoedelijk is op die manier snel een dorp ontstaan op dit kruispunt van verschillende wegen. Elewijt, zoals andere *vici*, was een belangrijk ambachtelijk productiecentrum. Zo werd er in 1949 een pottenbakkersoven aangetroffen (cfr. *infra*). Landbouwers uit de buurt kwamen met hun producten naar de *vicus* die hiervoor perfect als afzetmarkt kon dienen. Ook het Romeinse leger vormde deel van deze afzetmarkt van de *vici*. Vermoedelijk was Elewijt ook een soort van pleisterplaats (*mansio*) waar men de nacht kon doorbrengen als men op doorreis was. Ook was er vermoedelijk een cultusplaats voor de vruchtbaarheidsgodin Epona te Elewijt.

Één van de vroegste Romeinse sporen in Elewijt betreffen spitsgrachten die vermoedelijk deel uitmaken een militair kamp, dat vermoedelijk maar enkele weken of maanden bestond.⁵

In de 1ste eeuw na Chr. Groeide de *vicus* uit tot een belangrijk centrum voor de omgeving. Uit die periode zijn enkele gebouwen uit houtbouw gekend en een mogelijke metaalnijverheid. Na een korte periode van achteruitgang in het begin van de 2^e eeuw na Chr., kende de nederzetting een nieuwe bloei. De houten gebouwen werden vervangen door stenen constructies en werden opgericht langs een noord-zuidlijn. In Elewijt komen er heel veel waterputten. De *vicus* vormde een economisch centrum voor het grensgebied tussen het huidige Vlaams-Brabant en de Kempen, dat overeenstemt met het grensgebied van de *Civitas Nerviorum* en de *Civitas Tungrorum*.⁶

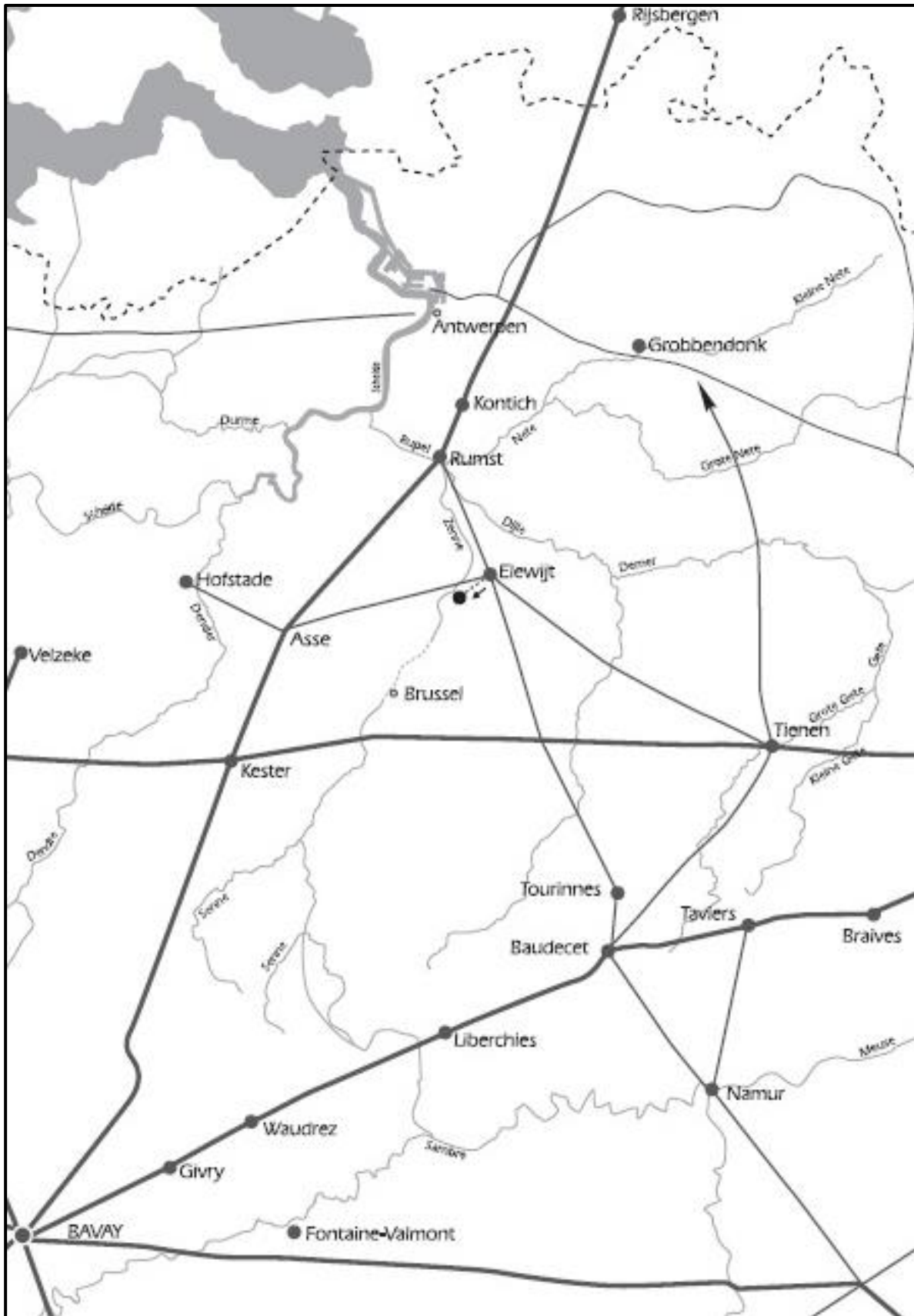
Op basis van proefsleuvenonderzoeken zou men de zuidelijke grens van de *vicus* mogen trekken tot aan de Binnenbeek, de noordelijke rand zou dan eerder ten zuiden van de Barebeek kunnen liggen. Deze gegevens dienen echter met voorzichtigheid gebruikt te worden.

Op het einde van de 2e eeuw na Chr. ging Elewijt vermoedelijk volledig op in de vlammen, dit door de inval van de Chauken. In het begin van de 3e eeuw werd een nieuwe, grote steenbouw opgericht, waarvan de oriëntatie afwijkt van de vroegere. De oriëntatie komt overeen met het tracé van de baan Elewijt-Tienen-Tongeren. Er werd ook een geplaveide straat aangelegd doorheen de nederzetting. Langs deze straat verschijnen snel nieuwe huizen en de overledenen werden begraven

---

⁵ DE BEENHOUWER J., 2005.

⁶ CLAESSENS & FERKET 2017, 19-20.

Figuur 8: Zicht op een kaart met de Romeinse wegen in centraal België (© IN 'T VEN & DE CLERCQ (red.) 2005, p. 119).

De meeste *vici* bleven bestaan tot in de loop van de 2de eeuw na Chr. Nadien verdwenen ze stilaan omwille van de veranderende politieke situatie met invallende volkeren en de politieke instabiliteit van het Romeinse Rijk.⁷ In de nabije omgeving van Elewijt werd tijdens opgravingen in 1997-1998 een plattelandsnederzetting aangetroffen met inheemse Romeinse woonhuizen, waarvan één met potstal. Nederzettingen van deze soort bestonden in het algemeen uit een aantal woonhuizen van het type Alphen-Ekeren met daarbij één of meerdere waterputten. Vaak werden ze omheind door een greppel, deze had echter geen verdedigende functie, maar was enkel symbolisch bedoeld. De voornaamste bron van inkomsten voor de bewoners bestond vermoedelijk uit landbouw en veeteelt, waarbij de handelscontacten verliepen via de *vicus* van Elewijt. De nederzetting kende een vrij lange bewoning: het merendeel van het materiaal kon gedateerd worden in de 1ste en 2de eeuw na Chr, maar er waren ook nog vondsten uit de 3de eeuw na Chr. Het ging zowel om inheems als geïmporteerd aardewerk.⁸

Sinds 1953 werden 141 scherven *terra sigillata* gevonden in Elewijt. Ervoor werden reeds 122 scherven door J. Mertens onderzocht. De exacte locatie van enkele scherven kon echter niet meer achterhaald worden. Het materiaal bevindt zich nu in verschillende privéverzamelingen. Aangezien er over de Romeinse *vicus* maar zeer weinig geweten is, kunnen deze scherven wel informatie geven over de bewoning in de *vicus*. Het materiaal toont aan dat er enkele periodes van bloei en verval geweest zijn. Ook kunnen enkele van de handelsbetrekkingen tussen Zuid-, Oost- en Midden-Gallië gevolgd worden. Op figuur 9 wordt duidelijk dat er heel wat geïmporteerd materiaal aanwezig was in de *vicus* en nederzetting van Elewijt, wat wijst op handel. Een groot percentage (42,5%) is afkomstig uit Zuid-Gallië en dateert uit de tweede helft van de 1ste eeuw. Deze import ging samen met één van de bloeiperiodes van de *vicus* onder Vespasianus. Op de overgang van de 1ste naar de 2de eeuw verminderde de import van de versierde *sigillata* in de Belgische *vici* enorm, om in het tweede kwart van de 2de eeuw opnieuw toe te nemen. Er werd zelfs meer *sigillata* verhandeld in de 2de eeuw in Elewijt dan in de 1ste eeuw, wat mogelijk wijst op een sterke uitbreiding van de nederzetting. Er werd slechts één scherf aangetroffen uit de 4de eeuw, wat wijst op het verval van de *vicus*. Volgens Van Impe en De Buyser⁹ zou het verval van de *vicus* echter al eerder zijn begonnen, op het einde van de 2de eeuw of begin 3de eeuw, door de invallen van de Germanen.

Qua informatie over de bewoningsgeschiedenis van de *vicus* kan uit deze studie het volgende opgemaakt worden: in de vroeg-Romeinse periode was er mogelijk een

---

⁷ https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/romeinse_tijd/bronnen/archeologisch/civiele_nederzettingen/vici

⁸ IN 'T VEN & DE CLERCQ (red.) 2005, p. 120.

⁹ VAN IMPE & DE BUYSER, 1990, pp. 58-59.

kleinschalige bewoning, al dan niet met militair karakter. Vanaf de regering van Claudius werd de *vicus* belangrijker en zoals eerder aangegeven kende de *vicus* een eerste bloeiperiode onder de regering van Vespasianus. Een tweede bloeiperiode is te dateren in 2de eeuw.¹⁰

	EL.1	El.2	Tot.	%
Zuid-Gallië	61	52	113	42,58
Midden-Gallië	27	27	54	20,53
Oost-Gallië	34	62	96	36,50
Totaal	122	141	263	99,61

El.1 geeft de cijfers van Vaes-Mertens 1953
El.2 geeft de cijfers van deze studie

Figuur 9: Tabel uit Vanderhoeven en Vandenberghe 1992 die de herkomst van de *terra sigillata* aangeeft (© VANDERHOEVEN & VANDENBERGHE, 1992, p. 170).

Zoals eerder aangegeven dateert de oudste vermelding van Elewijt uit 1219, maar bepaalde plaatsnamen in deze regio doen vermoeden dat er tijdens de vroege middeleeuwen reeds enkele nederzettingen gesticht werden. Het grondgebied van Elewijt behoorde tot het hertogdom van Brabant Over de periode van de middeleeuwen is er maar heel weinig geweten over Elewijt. Deze historische grenspositie heeft geleden onder talrijke veldslagen en belegeringen, waarbij een uitgebreid verdedigings-systeem met burchten opgericht is, maar is ontwikkeld door de uitbouw en begunstiging van stichtingen, zoals Affligem.¹¹

Voorbeeld van een dergelijke, militaire versterking zijn de restanten van het voormalig kasteel Ter Borgh, dat in 1440 vermeld is als leengoed van het hertogdom Brabant. Dit

¹⁰ VANDERHOEVEN & VANDENBERGHE, 1992, pp. 147-173.

¹¹ Toponymisch woordenboek (<http://bouwstoffen.kantl.be/tw/facsimile/?page=3>); Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: ID 126615.

omgracht domein met bijhorend kasteel Diependaal is verbouwd en heringericht tijdens de 17de en 19de eeuw. Tijdens de Eerste Wereldoorlog is het kasteeldomein grotendeels vernield, waarvan uitsluitend verbouwde dienstgebouwen uit de 17de eeuw, grachten en vijvers resten.¹²

In de middeleeuwen werd Elewijt getroffen door enkele rampen. Zo had Elewijt te lijden onder een hongersnood in de 15de eeuw en op het einde van de 16de eeuw werd veel verwoest door de beeldenstormers. In de 18de eeuw stond Elewijt gekend als een bedevaartsoord, waarbij de parochieheilige Sint-Hubertus werd aangeropen tegen de razernij.¹³

De bewoning van Elewijt wordt op de kaart van Ferraris (circa 1771-1778) gekenmerkt door een woonkern met moestuinen nabij de Sint-Hubertuskerk met resten uit de 12de eeuw en een site met walgracht, die vermoedelijk teruggaat tot een motte met opperhof en neerhof. Ten noorden van het centrum is lintbebouwing van hoevecomplexen met moestuinen en boomgaarden weergegeven, waarbij een vrij open akkerland ingesloten wordt. Elewijt wordt doorkruist door de *Baerbeek*, waarlangs de omgrachte sites van *Chateau de Diebendael* in het noorden en *Chateau de Steen* in het westen ingericht zijn. Ook de Atlas der Buurtwegen (1841) en de kaarten van Popp (circa 1842-1879) en van Vandermaelen (circa 1846-1854) geven Elewijt weer als een landelijk dorp, waarvan het wegennetwerk en bebouwing geleidelijk uitgebreid is rond de gehuchten. Het akkerland ten noorden van het centrum wordt meer en meer doorkruist door wegen maar het gebruik toont weinig verandering tot de 20ste eeuw.¹⁴

Daarnaast speelde Elewijt (en ruimere omgeving) een belangrijke rol in de Eerste Wereldoorlog. Bij het uitbreken van de oorlog leek er aanvankelijk niet veel aan de hand. Echter in augustus 1914 passeerden in Zemst verschillende treinen met jonge soldaten vanuit Gent, Mechelen en Antwerpen richting het oosten. Brussel werd echter vrij snel opgegeven waarna de fortengordel zich verplaatste rond Antwerpen (zie figuur 10). De troepen die aanvankelijk in het oosten aan het vechten waren, werden teruggeroepen om Antwerpen te verdedigen. Daardoor kwam Zemst in het midden van de gevechten te liggen: de Duitsers zaten in Brussel, terwijl de Belgische soldaten hun voorposten in Mechelen hadden. De Brusselsesteenweg, de vaart tussen Mechelen en Leuven en de spoorwegas Brussel-Mechelen-Antwerpen werden als belangrijk knooppunt gezien door de Duitsers, waarna ze in het noorden van Zemst een wachtpost uitbouwden waardoor

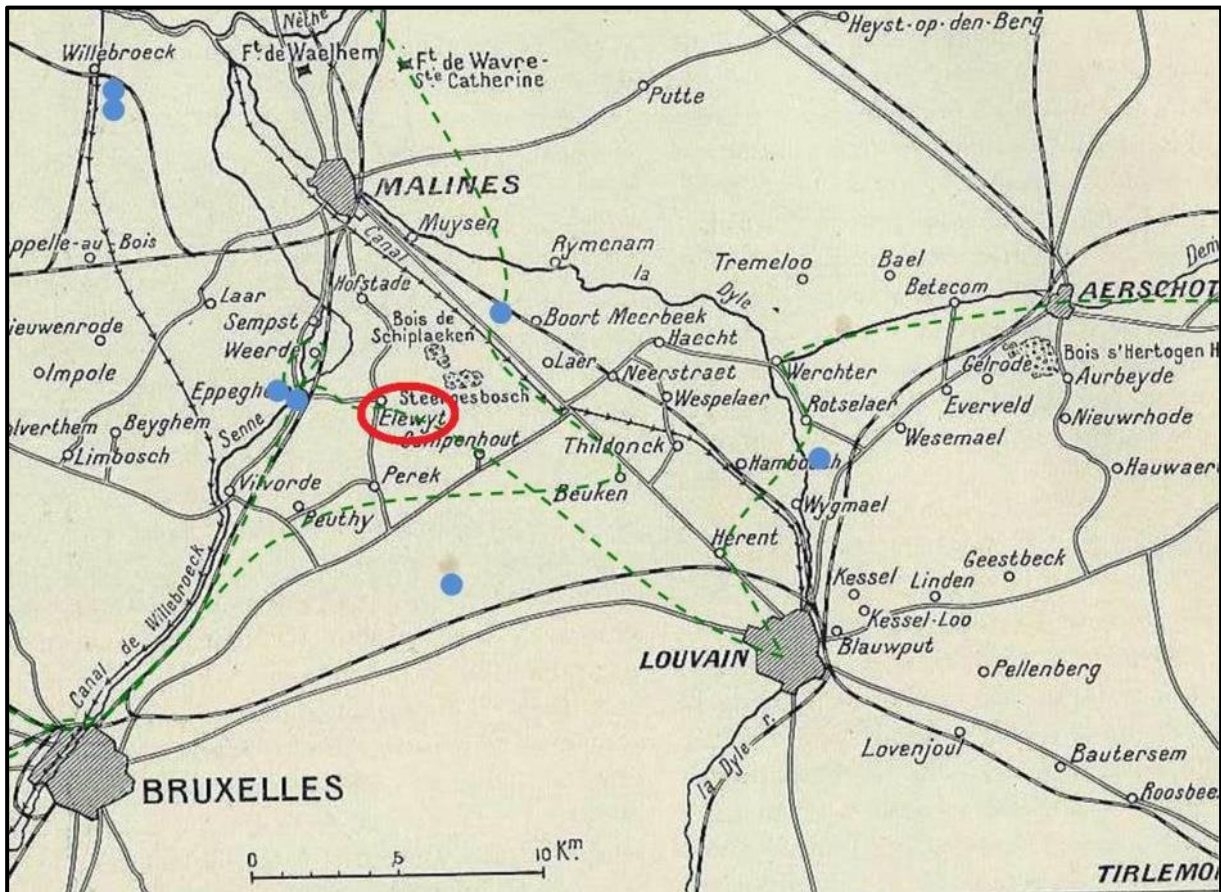
---

¹² Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: ID 41002.

¹³ DERIEUW, REYNS & BRUGGEMAN 2012, p. 12.

¹⁴ Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed: ID 40990.

men beter de Zenne kon oversteken in het gehucht De Brug. Vanaf dat moment hield een groep van 2000 man (*Uhlanen*, onder leiding van *Pianierofficiers*) het gebied rond Zemst onder controle, dit om eventuele uitvallen uit Mechelen tegen te houden.

Figuur 10: Overzichtskaartje van plaatsen waar zich loopgraven bevonden. Elewijt ligt middenin de conflictzone (© CLERBAUT 2013).

Een eerste uitval vond plaats op 24 augustus 1914, dit via de lijn Zemst-Schiplaken. Er werd echter in de onmiddellijke omgeving rond Zemst niet gevochten. Daarna kregen de Belgen op 24 augustus 1914 bericht dat de Duitsers zich groepeerden. Ten westen van de vaart in Willebroeck bevonden zich 1600 manschappen, in de omgeving van Merchtem ongeveer 3000 en tussen de vaart van Willebroeck en het kanaal Leuve-Dijle eveneens 3000 man. Daarnaast waren Grimbergen, Meise, Vilvoorde en de Verbrande Brug bezet, net als de loopgraven te Elewijt, Hofstade, Epegem en Aalst.

Als reactie hierop voerde het Belgische leger vanuit Antwerpen een uitval waardoor de bedreigde verkeerswegen vrij konden blijven. Zo kregen de Fransen en Engelsen meer ademruimte in het zuiden en werd verhinderd dat de Duitsers versterkingen konden

sturen naar hun meer zuidelijke fronten. Er werd een front gevormd tussen Dendermonde en Aarschot, de 1ste en 6de Belgische divisie kregen bericht door te stoten in de richting van Elewijt en ondertussen moest de 5de divisie de vijand belagen in Eppegem. De uitbraak van 25 augustus 1914 was een militair succes. Onder meer Zemst, Elewijt en Eppegem werden tijdelijk heroverd. De Duitsers werden teruggeslagen tot de Verbrande Brug.

Intussen waren de Duitsers bezig met het uitbreiden van het loopgravenstelsel. *Pionieroffizier* Otto Wolfien had de leiding over het aanleggen van een deel van de loopgraaf. Interessant is een brief die hij schreef aan zijn vrouw op 2 september 1914:

“Wir sind nämlich hauptsächlich, das 3. Un das 9. Reservearmee Korps, Belagerungsarmee von Antwerpen geworden und liegen mit der Front nach dieser Festung Hourt, nördlich Brüssel, in Wippen Dries bei Elewijt. Hier haben wir uns fest eingenistet und schanzen den lieben langen. Ich bin vollständig Pionieroffizier geworden, kan die wunderbarsten Schützengräbern, Schulterwehren und Parallelen bauen und krieche mehr wie ein Maulwurf unter als über der Erde herum. Die Arbeiter graben, die Stellmacher und Zimmerleute bauwen die Brücken, die Tischler verschalen die Schützen- und Laufgräben; die Schlachter metzgen die zahlreichen Rindviecher und Schweinchen; die Köche braten und wir alle essen sie. Unsere ganz groBartige Anlage – wir haben allein under der Erte, der Fliegersicht entzogen, einen saalartigen Unterkunftsraum für die Reserven der Schlachtlinie, der mindestens 200 Personen FaBt – haben sie das Fort Rosenberg getauf, den Laufgraben “Landwehrkanal” benannt und die beiden Brücken über die Rosenberg- und die Wolfienbrücke. Die siehst: mein Name wird unsterblich”

Hieruit kan men afleiden dat de loopgraven borstweringen hadden en dat ze deel uitmaakten van een loopgravensysteem met meerdere parallelle loopgraven aan elkaar. Ook werden er ondergrondse onderkomens uitgegraven door en voor de soldaten.

Op 6 september 1914 schreef hij nogmaals naar zijn vrouw:

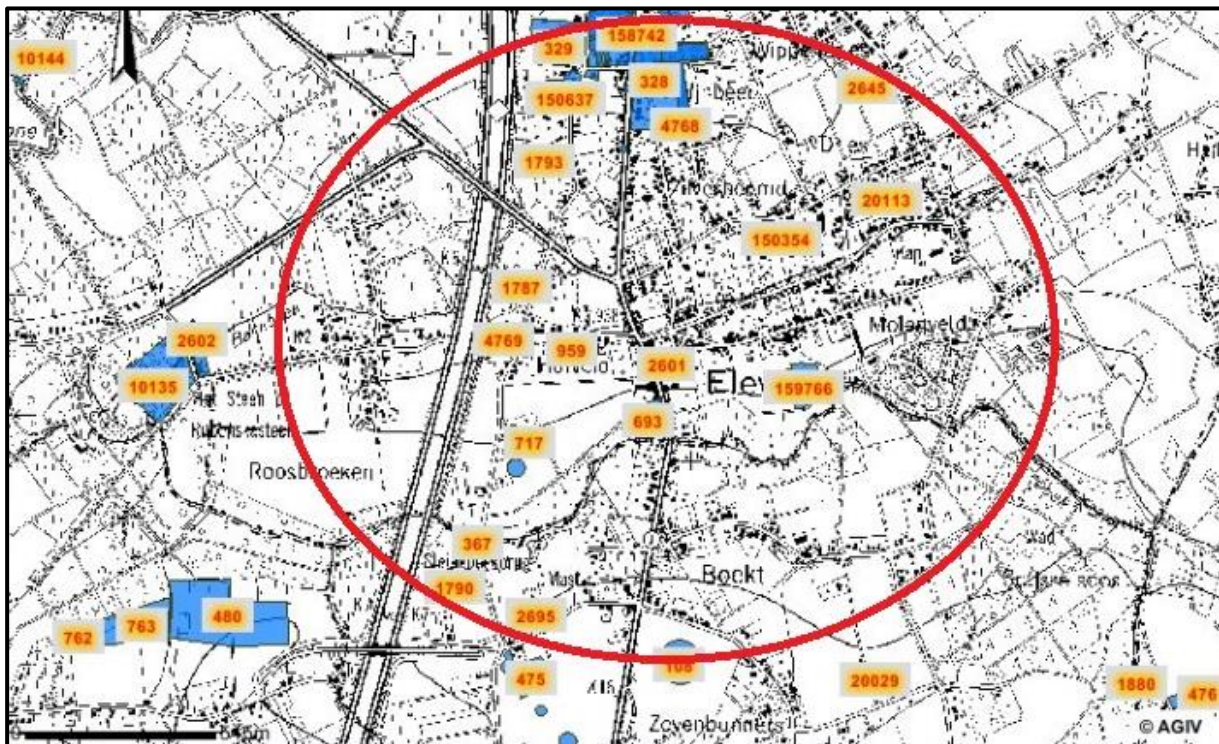
“Wir gehen allmählich von der bloBen Zernieuerung zur Belagerung über, wie Du schon daraus ersehen kannst, daB wir uns immer mehr nach Westen verschieben – von Wippen Dries bei Elewijt zunächst nach Eppeghem an der HeerstraBe und Bahnlinie Brüssel – Antwerpen, jetzt nach Grimberghen -, und machen den Osten der EinschlieBungslinie für nachrückende Truppen, insbesondere Seebataillion und Matrosenartillerie, frei”

Hieruit valt af te leiden dat de Duitse loopgraven zich uitstrekten van Elewijt via Epegem richting Grimbergen. Ook kan men lezen dat er geprobeerd werd om een aansluiting te maken met een ander loopgravenstelsel.

Van 9 tot 14 september 1914 had er een offensief plaats van het Belgische leger vanuit Antwerpen in de richting van Leuven. Op de versterkte lijn Hamme, Brussegem, Grimbergen en Epegem werden de Belgen tegengehouden door de Duitsers. In Epegem werd gevochten tussen 9 en 13 september 1914. Op 11 september 1914 lukte het de 2de en 22ste linie niet om door de stellingen in Elewijt, Wippen Dries en Kampelaar te breken.¹⁵

4.1.2. Archeologische informatie

In Elewijt en omstreken zijn al meerdere archeologische opgravingen gebeurd. Ook zijn er verschillende vondstmeldingen geweest (zie figuur 10).

Figuur 10: Zicht op de topografische kaart van Elewijt en omgeving met in de rode cirkel de meldingen weergegeven in het rapport (© <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/#>).

¹⁵ http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/wiki/index.php/2e_en_22e_Linie; SMEETS, BAKX & CLERBAUT 2012, pp. 37-39.

4.1.2.1. Paleolithicum

In Zemst werden bij enkele opgravingen vondsten uit het paleolithicum gemeld. Hoewel het gaat om toevalsvondsten wijst dit toch op een groot potentieel aan goed bewaarde contexten onder de zanden van de Vlaamse Vallei.¹⁶

4.1.2.2. Bronstijd

Op de Sint-Hubertusweg, aan de rand van de vallei van de Barebeek, werd een kleine bronzen nierdolk gevonden (CAI nr. 717). Deze was hevig gecorrodeerd en kon gedateerd worden in de midden-bronstijd.¹⁷

Tijdens opgravingen uitgevoerd door Studiebureau Archeologie in 2012 in Eppegem aan de Kreupelstraat werden de resten aangetroffen van drie grafheuvels (CAI nr. 151337). Enkel de kringgreppel die werd aangelegd rond de grafheuvel was bewaard gebleven. Ook werden enkele prehistorische paalkuilen en greppels aangetroffen, waarvan het aardewerk aangaf dat deze in de late bronstijd of vroege ijzertijd kunnen gedateerd worden.¹⁸

Tijdens het onderzoek in 2012 door Studiebureau Archeologie op de aanpalende percelen, waar nu reeds de lagere school “De Regenboog” (CAI nr. 159766) staat, werd een archeologisch volledige pot uit de vroege bronstijd (zie figuur 11) aangetroffen in een spoor in de noordelijke profielwand aan de noordwestelijke zijde van het opgravingsvlak. Verder werd een gebouw aangesneden dat volgens ¹⁴C-datering in de late bronstijd wordt gedateerd (structuur 2, zie figuur 108).¹⁹

---

¹⁶ <https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/paleolithicum/>

¹⁷ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=717>

¹⁸ SMEETS, BAKX & CLERBAUT 2012, p. 11.

¹⁹ SMEETS & BERVOETS 2012, pp. 46-48.

Figuur 11: Zicht op de pot uit de vroege bronstijd, aangetroffen op de plek van de huidige school “De Regenboog” tijdens het onderzoek in 2012 door Studiebureau Archeologie (© SMEETS & BERVOETS 2012, p. 47).

4.1.2.3. IJzertijd

Op de Oude Wippendries (CAI nr. 4768) werd een haardkom aangetroffen. Deze was gevuld met zand en houtskool. Daarnaast zat er in de vulling ook aardewerk, silex, keien en een fragment van een maalsteen. In een andere kuil zouden twee scherven aangetroffen zijn die kunnen gedateerd worden in de *La Tène*-periode.²⁰

Op het Hofveld is een grafheuvel (CAI nr. 959) te zien met een diameter van ca. 18m.²¹

Tijdens een opgraving uitgevoerd aan de Tervuursesteenweg (CAI 160445) door All Archeo in 2012 werden restanten aangesneden van een vermoedelijke waterkuil of -put

---

²⁰ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=4768>

²¹ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=959>

waarin verschillende fragmenten werden aangetroffen van handgevormde potten uit de midden-ijzertijd.²²

Het onderzoek in 2012 ter hoogte van de huidige school “De Regenboog” (CAI nr. 159766) leverde verschillende sporen en vondsten op uit de ijzertijd²³. Er werden twee tot drie ‘hoofdgebouwen’, drie tot vier grotere ‘bijgebouwen’, een zespostenspieker en negen vierpostenspiekers herkend (zie figuur 101). Daarnaast werden een aantal kuilen, een greppel en een waterput aangesneden. De greppel werd aangetroffen over zo goed als de volledige lengte van het terrein en had een eerder zuidzuidwest-oostnoordoost oriëntatie. Het westelijke einde van deze greppel werd in de putwand niet aangesneden. De gebouwen konden op basis van ¹⁴C-analyse gedateerd worden in de ijzertijd, waarvan de meeste in de midden-ijzertijd. Een aantal sporen neigen eerder naar de vroege of late ijzertijd. Ook de waterput kon in de midden- of late ijzertijd gedateerd worden. Voor de greppel werd geen datering voorgesteld, te wijten aan het gebrek aan vondsten.²⁴

4.1.2.4. Romeinse periode

Op de Steenberg werden verschillende boringen (1949, 1951 en 2001) uitgevoerd, alsook een opgraving (1845) en werden er tevens enkele toevalsvondsten gedaan (CAI nr. 328 en CAI nr. 329). Het gaat telkens om midden-Romeins materiaal, scherven *terra sigillata*, bronzen en zilveren munten (o.a. van Commodus en Marcus Aurelius), bouw materiaal (dakpannen), glas en bronzen en koperen voorwerpen.²⁵

In 1951 werd op de kruising van de Tervuursesteenweg en de Ter Borchstraat, tijdens mechanische uitzavelingswerken, een waterput aangetroffen (CAI nr. 158742). Er was sprake van een cilindrische stenen bovenbouw en een vierkante houten beschoeiing. Omwille van de werken werd de put echter onmiddellijk vernield.²⁶

Op de Waversebaan, ter hoogte van huisnummer 2 (in het zuiden van de vroegere *vicus*), werd eind 1953 eveneens een waterput teruggevonden uit de midden-Romeinse periode (CAI nr. 150637). Ook deze waterput had een stenen bovenbouw en houten beschoeiing en werd onmiddellijk overbouwd.²⁷

---

²² REYNS, DERIEUW & BRUGGEMAN 2012, 20-23.

²³ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=159766>

²⁴ SMEETS & BERVOETS 2012, pp. 31-35.

²⁵ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=328>, <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=329>

²⁶ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=158742>

²⁷ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=150637>

Op de Oude Wippendries (in de zuidoostelijke hoek van de vroegere *vicus*) werden in 1955 een aantal toevalsvondsten gedaan, waarna een opgraving werd uitgevoerd (**CAI nr. 4768**). Daarbij werd wederom een waterput aangetroffen, ditmaal in trechtersvorm. De trechter had bovenaan een totale doorsnede van 3,5m en onderaan 2m. De totale diepte bedroeg meer dan 4m. Ook deze waterput had een stenen bovenbouw uit lokale kalkzandsteen en de houten beschoeiing was vervaardigd uit eik. Een aantal vondsten werden gerecupereerd: een scherf van een ruwwandige urne met zogenoemd hartvormig profiel, grootbrons van Hadrianus, *tegula*fragmenten, dierenbeenderen en zandsteen.²⁸

Op de hoek van de Bonekruid- en Rozemarijnstraat (**CAI nr. 2645**) werd een kuil aangetroffen van 0,76 bij 1,30m en ongeveer 0,25m diep met een vrij heterogene vulling. In deze kuil werden dakpanfragmenten, houtskool en een fragmentarisch kommetje in *terra sigillata* gevonden. Het ging vermoedelijk om een grafkuil, die op basis van het aardewerk (Dragendorf 33) in de midden-Romeinse periode gedateerd worden. Ten noorden van de kuil werd een oost-west lopende greppel gevonden.²⁹

Op het Klein Veldeken (**CAI nr. 1793**) en Driesenburg (**CAI nr. 1787**) werden tussen 1990 en 2000 verschillende munten gevonden uit de midden-Romeinse periode.

Op de hoek van de Waversebaan en Epegemsesteenweg, langs de Binnenbeek, werden in 1965 een aantal losse vondsten gedaan (**CAI nr. 4769**). Het ging om een munt van Hadrianus en aardewerk, beiden uit de midden-Romeinse periode.

Op de grens tussen Elewijt en Perk, aan de overgang van de Molenstraat over de Barebeek, werden meerdere munten (**CAI nr. 367**) gevonden. Enkele daarvan konden gedateerd worden in de Romeinse periode.

In Perk, bij de aanleg van een pijplijn vlakbij de Barebeek, werden tussen 1990 en 2000 en in 2009, door middel van metaaldetectie, een *fibula* en een mint (*dupondius* of *sestertius* met vrouwenportret) aangetroffen (**CAI nr. 1790** en **CAI nr. 2695**). Deze konden eveneens in de midden-Romeinse periode gedateerd worden.³⁰

---

²⁸ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=4768>

²⁹ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=2645>

³⁰ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=1793>; <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=1787>;
<http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=4769>; <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=367>;
<http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=1790>; <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=2695>

Op de opgraving in Epegem aan de Kreupelstraat (uitgevoerd door Studiebureau Archeologie in 2012) werden eveneens heel wat Romeinse sporen aangesneden. Zo werd in één van de paalkuilen een *dupondius* aangetroffen, die in Rome was geslagen onder keizer Hadrianus. Er werden wat greppels en kuilen (waaronder een revolvertasvormige kuil) aangesneden, alsook enkele brandrestengraven. Het vondst-materiaal uit deze sporen liet toe om een datering te formuleren in de 1ste en 2de eeuw na Chr.³¹

Op de Tervuuresteenweg, ter hoogte van nr. 668 (**CAI nr. 160445**) voerde een team van All Archeo in 2012 een opgraving uit. Daarbij werden, naast een waterhoudende structuur uit de ijzertijd, twee Romeinse kuilen aangesneden, waarin een randfragment werd aangetroffen dat mogelijk kan gedateerd worden van het einde van de 1ste eeuw na Chr. tot het midden van de 2^e eeuw na Chr. Het gaat om een kuik van het type Tongeren 383 of 385³²

4.1.2.5. Middeleeuwen

De parochiekerk Sint-Hubertus (**CAI nr. 2601**) heeft nog zijn Romaanse koortoren uit de 12de eeuw. Het gaat om een ingebouwde westertoren van zandsteen, bekroond met een ingesnoerde naaldspits.³³

De plaats het 'Slotje' (**CAI nr. 693**) stond in de 15de eeuw gekend als de 'heerlijkheid van Steenwinckele'. Op de kaart van Popp en Vandermaelen is een duidelijk omgrachte structuur zichtbaar, waardoor wordt vermoed dat hier een castrale motte zou gestaan hebben. Of dit effectief het geval was en wanneer deze zou zijn opgericht is niet duidelijk.

Er werden in Epegem tijdens de opgraving van Studiebureau Archeologie in 2012 aan de Kreupelstraat enkele sporen aangetroffen uit de middeleeuwen, zo ook een kuil met materiaal dat kon gedateerd worden in de 13de tot 15de eeuw.³⁴

---

³¹ SMEETS, BAKX & CLERBAUT 2012, pp. 25-34.

³² https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/160445?zoek_provincie=20001&hoofdgemeente=23096&deelgemeente=23018&nauwkeurigheid=&toponiem=&naam=Tervuursesteenweg&gebeurtenis=&verfijning=&dateringruw=&verfijning1=&verfijning2=&hoofdklasse=&sorteer1=&sorteer2=&sorteer3=&pagina=1

³³ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/relict/40990>

³⁴ SMEETS, BAKX & CLERBAUT 2012, p. 35.

4.1.2.6. Postmiddeleeuwen

Op de hoek van de Vekestraat en de Van Innestraat werden een aantal kuilen en een onverhard wegdek met karrensporen (CAI nr. 20113) gevonden. De kuilen konden geïnterpreteerd worden als aanplantkuilen voor een boomgaard uit de 18de eeuw.

In 2009 werd op het gebied ingesloten door de Vekestraat, de Dynastiestraat en de Binnenbeekstraat (CAI nr. 150354) een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd. Daarbij werd de resten van een gebouw aangetroffen uit de 18de eeuw. Het ging vermoedelijk om de restanten van een hoeve die er volgens de Ferraris- en Poppkaart moet gestaan hebben.³⁵

Tijdens de opgraving van Studiebureau Archeologie in 2012 in Epegem aan de Kreupelstraat werden enkele sporen aangetroffen met materiaal uit de postmiddeleeuwen tot nieuwste tijd.³⁶

4.1.2.7. Wereldoorlog I

De opgraving in 2012 van Studiebureau Archeologie in Epegem aan de Kreupelstraat bracht in het zuidelijk en westelijk deel van het projectgebied een loopgraaf aan het licht. Op deze plek was reeds op de 19de-eeuwse Poppkaart een lineair element aanwezig. Mogelijk had men zich ingegraven achter een veldweggetje. In het vlak had de loopgraaf een breedte tussen 0,8 en 1,2m; de vlakke bodem was 50cm breed. Hij bevond zich tussen 60 en 80cm onder het opgravingsvlak. Op sommige plaatsen werd op de bodem hout aangetroffen, zoals bijvoorbeeld een deur, waarschijnlijk om niet weg te kunnen zakken in de vochtige grond. Ook waren meerdere schuttersputjes aanwezig, met een diepte variërend tussen 5 en 67cm.³⁷

In de Beekstraat werd tijdens een proefsleuvenonderzoek in 2012 uitgevoerd door All Archeo eveneens een loopgravensysteem aangesneden. Tijdens het vervolgonderzoek uitgevoerd door BAAC werden enkele schuttersputjes gevonden. Deze gelijken sterk op diegene die werden aangetroffen in de Kreupelstraat.³⁸

---

³⁵ <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=20113>; <http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=150354>

³⁶ SMEETS, BAKX & CLERBAUT 2012, pp. 35-36.

³⁷ SMEETS, BAKX & CLERBAUT 2012, pp. 40-44.

³⁸ CLERBAUT 2013, p. 2.

4.2. Molenveld

4.2.1. Historische informatie

Op de kaart van Ferraris (1771-1778, zie figuur 12) is duidelijk dat de dorpskern van Elewijt voornamelijk omgeven was door akkerland. Een deel van de huidige Tervuursesteenweg, de kerk en een omwalde site zijn duidelijk zichtbaar, met verspreide bewoning langsheen de weg en rond de kerk. Het opgravingsterrein bevindt zich ter hoogte van het akkerland ten oosten van de kerk. De Barebeek is onderaan op de kaart zichtbaar.³⁹ Op de kaart van Popp (midden 19de eeuw, zie figuur 13) is het gehucht 'Molenveld' zichtbaar, net zoals de Tervuursesteenweg.⁴⁰ Op de Atlas der Buurtwegen (midden 19de eeuw, zie figuur 14) is binnen de rode cirkel het huidige opgravingsterrein zichtbaar. Het gaat om landbouwgebied.⁴¹

Figuur 12: Kaart van Ferraris met situering van het plangebied door middel van een rode cirkel (© http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html).

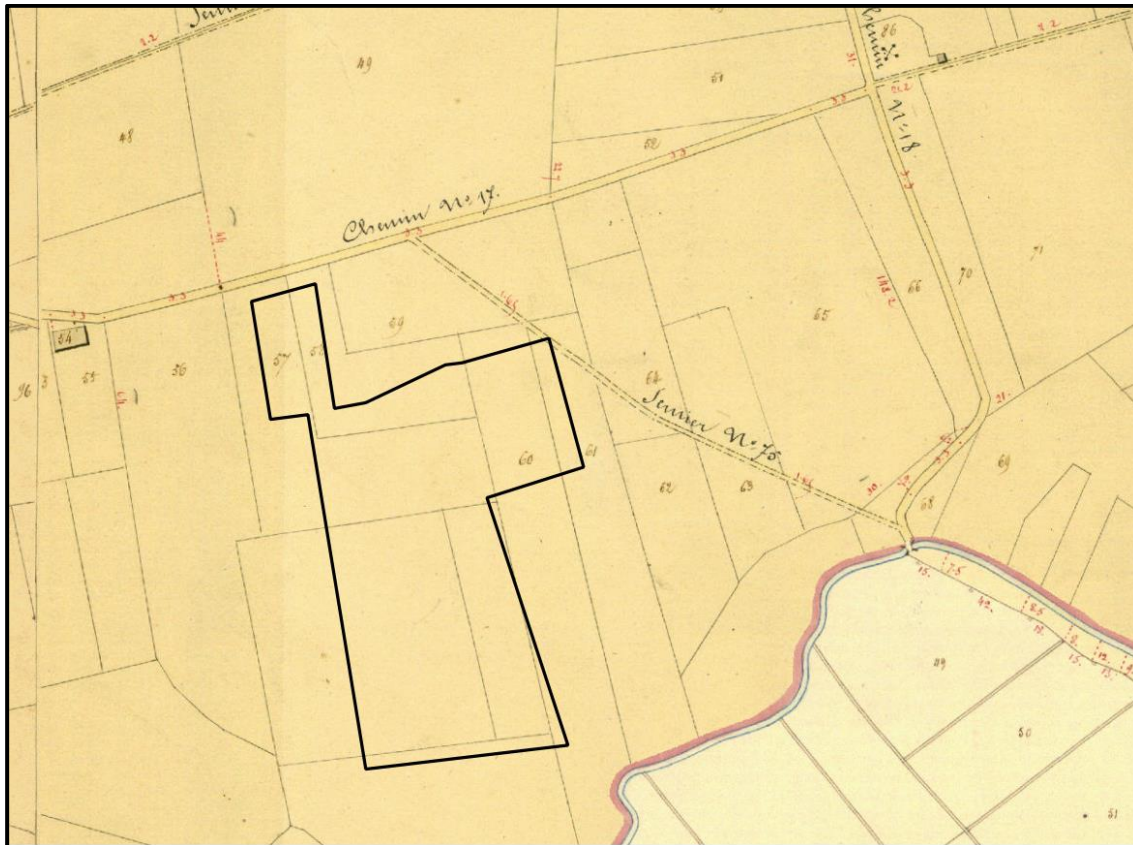
³⁹ http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html

⁴⁰ <http://dgtl.kbr.be:1801>

⁴¹ <http://gis.vlaamsbrabant.be/webgis/bin/view/AtlasBuurtwegen>

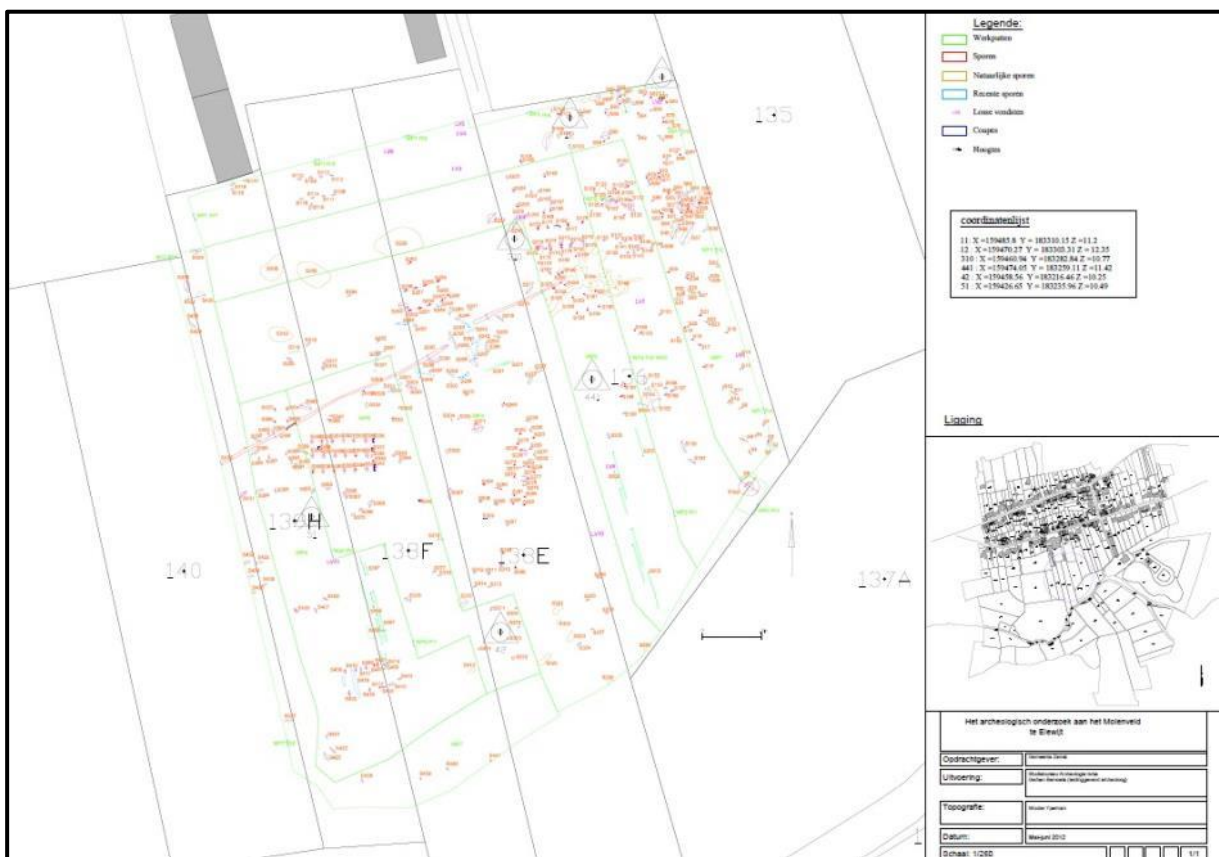
Figuur 13: Weergave van de opgravingszone op de kaart van Popp (© <http://www.geopunt.be>).

Figuur 14: Weergave van de opgravingszone op de Atlas der Buurtwegen (© <http://gis.vlaamsbrabant.be/webgis/bin/view/AtlasBuurtwegen>).

4.2.2. Archeologische informatie

In 2012 voerde Studiebureau Archeologie een archeologisch onderzoek uit op de terreinen net ten oosten van het huidige opgravingszone (figuur 15, cfr. *supra*). Er werden voornamelijk bewoningssporen aangetroffen uit de ijzertijd: twee tot drie 'hoofdgebouwen', een aantal bijgebouwen en een waterput. Verder werden ook losse paalsporen en kuilen aangesneden. Een greppel die over de volledige breedte van het terrein liep kon niet gedateerd worden. Deze greppel is niet zichtbaar op de 18de-19de-eeuwse kaarten. Belangrijk was ook de vondst van een archeologisch volledige pot, die kon gedateerd worden in de bronstijd. Het ging echter om een geïsoleerd spoor; duidelijke bewoningssporen uit deze periode zijn niet aangetroffen tijdens het onderzoek.⁴²

Figuur 15: Zicht op het grondplan van de opgravingen uitgevoerd door Studiebureau Archeologie in 2012 (© SMEETS & BERVOETS 2012).

⁴² SMEETS & BERVOETS 2012, pp. 31-35.

5. ONDERZOEKSMETHODE

5.1. Algemeen

5.1.1. Vraagstelling

In het kader van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor de bouw van een nieuwe lagere school ter hoogte van het Molenveld 36 in Elewijt adviseerde Onroerend Erfgoed om een archeologische prospectie met ingreep in de bodem te laten uitvoeren, gevolgd door een opgraving in geval van vondsten. Het bouwproject viel uiteen in twee fases. In 2012 werd met de eerste fase begonnen, op de aangrenzende percelen ten oosten van de huidige opgravingszone. Door All-Archeo werd een prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd, waarna Studiebureau Archeologie tussen maart en juni 2012 een archeologische opgraving uitvoerde. Intussen zijn de terreinen voor de tweede fase aangekocht. Tijdens het onderzoek van de eerste fase werd één spoor aangetroffen dat met zekerheid in de vroege bronstijd kon gedateerd worden. Ook zijn meerdere structuren aangetroffen die wezen op het voorkomen van een landelijke nederzetting uit de midden-ijzertijd. Het onderzoek toonde aan dat de nederzetting zich verder uitstrekt in een zuidwest-noordoost georiënteerde band ten noorden van de Barebeek. Gezien de hoge densiteit aan structuren tijdens de eerste fase werd door de gemeente Zemst geopteerd om onmiddellijk over te gaan tot een archeologische opgraving op de terreinen van de tweede fase.⁴³

De vraagstelling van het onderzoek is opgenomen in de Bijzondere Voorwaarden en is vooral gericht op de kennis van rurale sites uit de ijzertijd.⁴⁴ Hierbij moeten minimaal de volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Wat is de aard en ouderdom van de archeologische sporen en resten? Welke complextypen kunnen worden onderscheiden?
- Wat is de omvang van concentraties van grondsporen of archeologische resten in de onderscheiden landschappelijke eenheden? Betreft het grote, aangeengesloten verspreidingen of kleinere, discrete clusters van archeologische resten met daartussen een diffuse verspreiding van archeologica?

---

⁴³ Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: ZEMST (Elewijt), Molenveld (School "De Regenboog", fase 2), p. 4.

⁴⁴ Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: ZEMST (Elewijt), Molenveld (School "De Regenboog", fase 2), pp. 4-5.

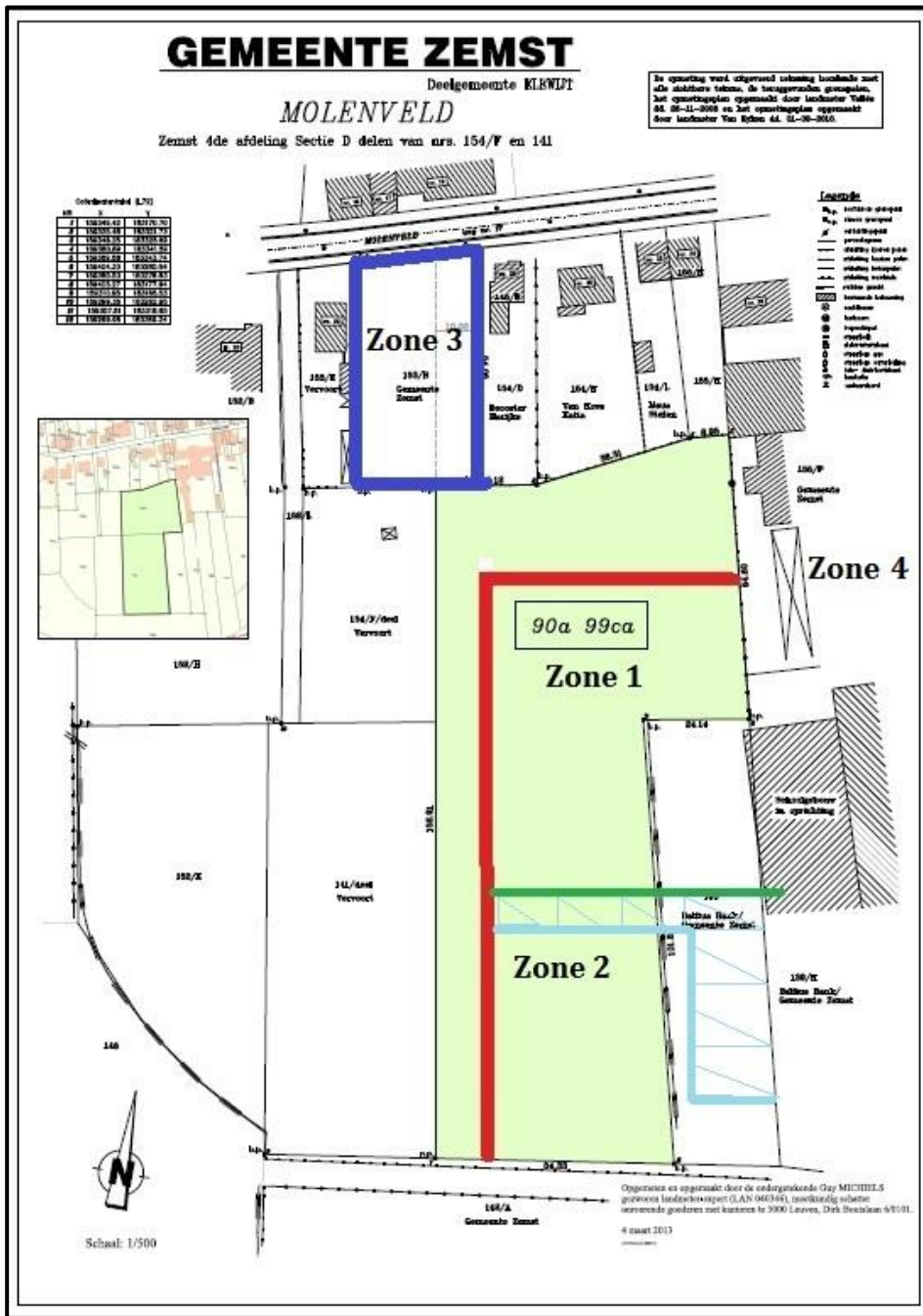

- In hoeverre kunnen er gebouwplattegronden worden herkend en kunnen er uitspraken worden gedaan met betrekking tot de typen plattegronden en functionele en constructieve aspecten van de gebouwen?
- Wat is de ruimtelijke inrichting (erven) van het nederzettingsterrein, eventueel in verschillende fasen?
- Wat is de relatie tussen de ligging van (onderdelen van) de nederzetting en hun landschappelijke omgeving?
- Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten en wat is de vondstdichtheid?
- Wat kan er op basis van het organische en anorganische vondstmateriaal gezegd worden over de datering van de nederzetting, de functie van de nederzettingen als geheel en de verschillende onderdelen daarvan?
- Wat kan er op basis van het vondstmateriaal gezegd worden over de materiële cultuur, het voedselpatroon en de bestaanseconomie van de nederzetting?
- Wat kan er gezegd worden over de inrichting en vegetatie in de nabije en ruimere omgeving van de vindplaats en de verbouwde gewassen.
- Zijn er off-site structuren aanwezig en zo ja, welke zijn dat?
- Is er een relatie met de Romeinse vicus van Elewijt?
- Linken de resultaten van deze opgraving met de opgraving door Studiebureau Archeologie in 2012?

5.1.2. Randvoorwaarden

Het terrein kon niet in één fase vlakdekkend worden onderzocht. Aangezien een deel van de grondwerken (afvoer van de grond en het terug dichten van de opgravingsvlakken) niet vervat zat in de archeologische opdracht, diende de grond gestockeerd te worden binnen de opgravingszone. Daarnaast was de planning afhankelijk van de voortgang van de aannemer voor de werken aan de nieuwe school. Omwille van deze redenen werd het terrein onderverdeeld in een aantal zones, die elk in een verschillende fase werden onderzocht (zie figuur 16). Zone 1 betrof de zone waar later een werfweg diende aangelegd te worden en het noordelijke centrale deel van het onderzoeksgebied. Deze zone diende eerst onderzocht te worden, omdat de werfweg noodzakelijk was voor de bereikbaarheid van zone 4 (de voormalige speelplaats), waar nog afbraakwerken moesten gebeuren door de aannemer vooraleer de opgraving hier kon plaatsvinden. De afgegraven grond van zone 1 werd gestockeerd op zone 2 (de zuidelijke centrale zone), waardoor deze zone pas kon worden opgegraven eens de gestockeerde grond weggevoerd was. Nadien werden eerst zone 3 (de parking) en uiteindelijk zone 4 opgegraven. Een strook tussen zone 1 en zone 4 kon niet worden opgegraven omwille van

de reeds aanwezige bronbemaling voor de bouwwerken, waardoor er geen overlap is tussen zone 1 en zone 4. Ook tussen zone 1 en zone 3 bestaat er geen overlap, te wijten aan de aanwezigheid van een omheining tussen de beide zones die tijdens het onderzoek slechts gedeeltelijk werd verwijderd.

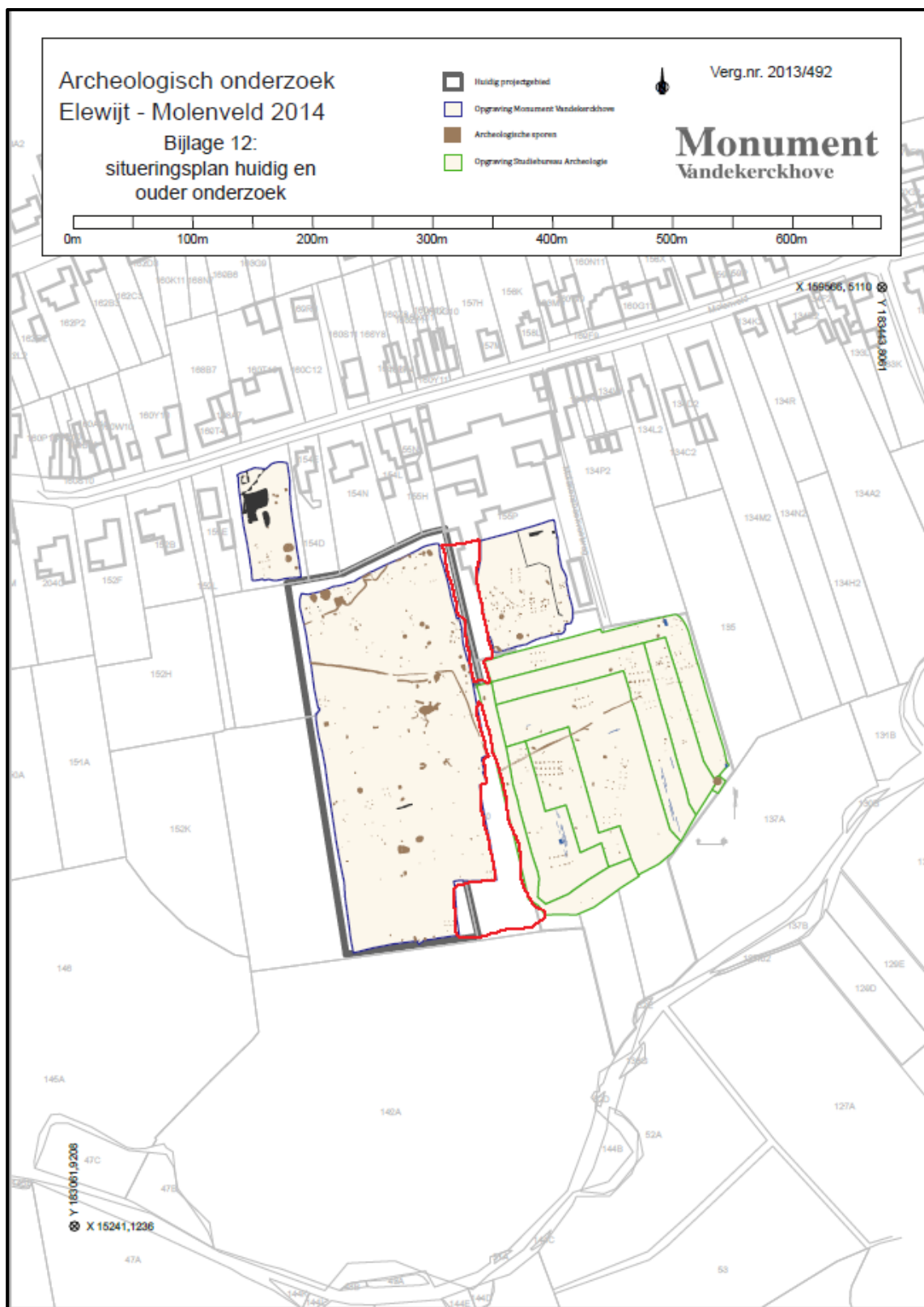

Figuur 16a: Weergave van het op te graven terrein met aanduiding van de verschillende zones. De rode lijn is de oostelijke/zuidelijke grens van de werfweg. Zone 1 omvatte de volledige werfweg en het noordelijke centrale deel van de onderzoekszone, zone 2 was het zuidelijke centrale deel, zone 3 de parking langsheen het Molenveld en zone 4 (niet volledig zichtbaar op plan) de voormalige speelplaats (plan aangeleverd door de gemeente Zemst).

De grond diende afgegraven en gestockeerd te worden in 3 deelfracties: graszoden, teelaarde, grond. Enkel bij zone 1 kon dit op die manier uitgevoerd worden. Bij zone 2 waren graszoden en teelaarde dermate vermengd door het vele werfverkeer, dat een gescheiden afgraving niet mogelijk was. Bij zones 3 en 4 was een gescheiden afgraving gezien het voormalig terreingebruik (resp. verharde parking en voormalige speelplaats) niet aan de orde.

Aangezien het onderzoek plaatsvond in de wintermaanden van 2013-2014, hadden de weersomstandigheden hun invloed op de werkmethode. In zone 2 zorgden de bandensporen van de dumperkarren die de grondafvoer verzorgden door het wegzakken in de modder voor plaatselijke verstoringen in het archeologisch vlak (zie figuur 17). Waar zone 1 volledig vlakdekkend kon worden opgegraven, was dit voor de overige zones niet opportuun en werd gewerkt met langere stroken die na registratie direct gedicht werden. Op die manier werd vermeden dat grotere archeologische vlakken lange tijd onder water zouden staan en werd het grondverzet tot een minimum beperkt. Het opgraven in stroken was voor zones 3 en 4 ook een praktisch voordeel, aangezien deze zones naarmate de bouwwerken vorderden moeilijk bereikbaar waren om de grond op een vlotte manier af te voeren.

Nog een impact op de graafwerken en de afbakening van de opgravingszone waren de eerder uitgevoerde bouwwerken van de school op de terreinen die werden opgegraven door Studiebureau Archeologie. Aangezien de verstoring van de bouwwerken iets ruimer was en een deel van het terrein ook werd ingenomen door werfmateriaal van de bouwheer, kon er geen duidelijke verbinding gelegd worden tussen de beide opgravingen. Zo kon ook de zone waar de werfkeet zich bevond niet worden opgegraven, aangezien deze zone ook reeds verstoord was. Tevens kon er geen link worden gelegd tussen zone 2 en zone 4 aangezien er reeds bemaling voorzien was door de bouwheer op de strook die deze zones van elkaar scheidde.

Figuur 16b: Weergave van de opgraving uitgevoerd door Studiebureau Archeologie in 2012 (in het groen) en de opgraving uitgevoerd in 2013-2014 door Monument Vandekerckhove (in het blauw). In het rood zijn de zones weergegeven die niet konden worden opgegraven.

Figuur 17: Zicht op een aangelegde strook in zone 2 met een verstoring veroorzaakt door de dumperkar.

Figuur 17: Overzicht van zone 2 met de werfinrichting van de bouwheer, waardoor er niet volledig tot aan de opgraving uit 2012 kon worden gegraven.

Figuur 18: Zicht op de zone van de bemaling tussen Zone 2 en 4.

5.2. Beschrijving

5.2.1. Voorbereiding

Op 28 oktober 2013 en 11 december 2013 werd telkens een voorbereidende vergadering georganiseerd, waarbij concrete afspraken werden gemaakt in verband met o.a. de vergunningsaanvraag, de planning, de grondwerken, de werfinrichting en de eventuele publiekswerking. Het terrein werd opgedeeld in vier verschillende zones (cfr. *supra*). In overleg werd beslist dat zone 3 enkel zou worden opgegraven indien de vondsten in het noorden van zone 1 daar aanleiding toe gaven. Naarmate het onderzoek vorderde, werd het onderzoek van zone 3 ook effectief nodig geacht door Onroerend Erfgoed.

5.2.2. *Veldwerk*

Zoals reeds vermeld werd het terrein onderzocht in verschillende zones en fases (zie bijlage 2; fase 1: 16/12/2013 tot 17/01/2014; fase 2: 12/02/2017 tot 20/02/2014; fase 3: 17/03/2014 tot 21/03/2014). Het terrein werd afgegraven met de kraan tot het juiste niveau bereikt werd, waar mogelijk rekening houdend met de drie verschillende grondfracties. Allereerst werden de graszoden verwijderd, nadien werd afgegraven tot op de B-horizont of op sommige plaatsen tot op de oude ploeglaag, tenslotte werd gegraven tot op het archeologisch niveau. Bij het afgraven in de drie fracties werd op deze niveaus ook telkens metaaldetectie uitgevoerd. Zo werden de metaalvondsten verzameld in drie niveaus (zie figuur 19). Het uitgraven in drie fracties en de bijhorende intensieve metaaldetectie kon enkel worden uitgevoerd in zone 1 (zie hoofdstuk 5.1.2.). Zones 2, 3 en 4 werden gezien het ontbreken van de drie fracties minder intensief onderzocht met de metaaldetector, enkel op het maaiveld en op het archeologisch vlak.

Eenmaal met de kraan het correcte archeologisch niveau was bereikt, werden de aangetroffen sporen voorzien van een spoornummer (zone 1: spoornummers 1 tot en met 158; zone 2: spoornummers 200 tot en met 258; zone 3: spoornummers 300 tot en met 322; zone 4: spoornummers 400 tot en met 506). Nadien werden ze gefotografeerd, ingekrast en ingemeten met een GPS-toestel, waarna ze konden worden gecoupeerd. Indien mogelijk werden reeds in vlak structuren herkend, waarna een overzichtsfoto werd genomen. Uiteindelijk werden de tweede helften uitgehaald, waarbij - indien relevant - zeef- en/of bulkstalen werden genomen. Grachten en dergelijke werden eveneens volledig uitgeschaafd. Op regelmatige afstanden werd een wandprofiel geplaatst, teneinde eventuele verschillen in de bodemopbouw te kunnen opvolgen.

Figuur 19: Zicht op profiel 1 met in de drie kleuren de verschillende niveaus waarop werd afgegraven in zone 1 en waarop telkens werd onderzocht met de metaaldetector.

5.2.3. Vondstverwerking en rapportage

Eenmaal het veldwerk was afgerond, werd gestart met de vondstverwerking en de rapportage volgens de vastgelegde richtlijnen. Zo werd voor de registratie van de sporen en het benoemen van de foto's de code ELMO13 (ELewijt MOlenveld 2013) gebruikt.

De vondsten werden gewassen, gedroogd en verpakt volgens de regels van de kunst. Er kwamen geen vondsten in aanmerking voor conservatie. De grondplannen en profieltekeningen werden gedigitaliseerd en het rapport werd geschreven. De spoorformulieren, de fotolijst, de vondstenlijst en de tekeningenlijst werden samengebracht in één digitale inventarislijst.

6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN, STRUCTUREN EN VONDSTEN⁴⁵

6.1. Stratigrafie

In de verschillende zones op het terrein werden telkens meerdere profielen gezet, teneinde de bodemopbouw te kunnen reconstrueren. In hoofdstuk 1 werd aangegeven dat Elewijt zich bevindt in de zandleemstreek. In het algemeen bestond de moederbodem in het noordelijke deel van de site uit zand. Naarmate men dichterbij de Barebeek kwam werd de moederbodem een heel pak lemiger om over te gaan naar een textuur volledig bestaande uit leem. Een groot deel van zone 2 kan bijgevolg in deze lemige gronden gesitueerd worden, net zoals een deel van de werfweg uit zone 1.

Algemeen genomen heeft de bodem een opbouw bestaande uit een Ap-horizont, een Bt-horizont, gevolgd door de C-horizont (moederbodem) (zie figuur 20). Profiel 5 uit zone 1 heeft een opbouw met een sterk verbrokkelde Bt-horizont (zie figuur 21). In zone 2 waren aan de grens met het huidige schoolgebouw de profielen enigszins verstoord (zie figuur 22). In zone 3 waren een deel van de profielen eveneens wat verstoord (zie figuur 23), wat te wijten is aan het feit dat er vroeger aan landbouw (witloofteelt) gedaan werd op dit perceel. Dit heeft ook sporen achter gelaten in het archeologisch vlak (zie figuur 24). De geplaatste profielen in zone 4 toonden aan dat deze zone op verschillende plaatsen vrij sterk verstoord was door het vroegere gebruik als speelplaats, wat ook zichtbaar was in het vlak. Toch kon de bodemopbouw nog enigszins gereconstrueerd worden. Ook hier ging het meestal om een opbouw bestaande uit een Ap-horizont, gevolgd door een verbrokkelde Bt-horizont en daarna de moederbodem (zie figuren 25 tot en met 28).

---

⁴⁵ Voor de situering van de sporen wordt verwezen naar de plannen in bijlage achteraan het rapport. Een woord van dank aan Maarten Bracke en Johan Dils voor de hulp bij de determinatie van de metaal- en WOI-vondsten, aan Gunther Noens voor het advies bij het steentijdmateriaal en aan Sofie Scheltjens en Guy De Mulder voor de determinatie van het aardewerk.

Figuur 20: Zicht op profiel 1 in zone 1 met de volgende bodemopbouw: Ap-horizont (ploeglaag), Bt-horizont (kleiaanrijkingshorizont) gevolgd door de C-horizont (moederbodem).

Figuur 21: Zicht op profiel 5 in zone 1 (Ap-Bt-C-sequentie).

Figuur 22: Zicht op profiel 18 in zone 2. De ploeglaag is verdwenen, daarna is enkel de verbrokkelde Bt-horizont zichtbaar gevolgd door de C-horizont.

Figuur 23: Zicht op profiel 11 in zone 3. De B-horizont is hier verdwenen.

Figuur 24: Zicht op de verstoring door de witloofteelt in zone 3.

Figuur 25: Zicht op profiel 21 in zone 4.

Figuur 26: Zicht op profiel 22 in zone 4. De verbrokkelde Bt-horizont is ook hier duidelijk herkenbaar.

Figuur 27: Recente paalsporen met mortel en beton in zone 4, die aangeven waar het klimrek vroeger stond.

Figuur 28: Zicht op één van de meerdere verstoringen in zone 4.

6.2. Beschrijving

6.2.1. Algemeen

De TAW-waarden van het maaiveld varieerden tussen +9,53m en +11,02m TAW en deze in het vlak tussen +9,35 en +10,74m TAW.

In alle zones werden sporen aangetroffen (zie bijlagen 3 tot en met 5). Het grootste deel hiervan betrof paalsporen. Gezien de moeilijke leesbaarheid van de bodem, werd een aantal natuurlijke sporen aangeduid en nadien gecoupeerd. Ook windvallen werden aangeduid, gefotografeerd, beschreven en ingemeten. Enkele ervan werden eveneens gecoupeerd.

De antropogene sporen konden toegeschreven worden aan verschillende periodes. Het gros van de sporen was afkomstig uit de metaaltijden (zie bijlage 6). Een aantal gingen daarbij terug tot in de late bronstijd, maar de meeste sporen konden in de ijzertijd geplaatst worden. Verder konden een aantal sporen op basis van de vondsten in de Romeinse periode gedateerd worden (zie bijlage 10). De middeleeuwen en postmiddeleeuwen waren vooral vertegenwoordigd in de metaalvondsten, met slechts enkele sporen (zie bijlage 11). Als laatste konden een aantal sporen en structuren gelinkt worden aan de Eerste Wereldoorlog (zie bijlage 12). Enkele sporen, voornamelijk in zone 4, waren van zeer recente datum.

6.2.2. Neolithicum

Uit deze periode werden enkele silexen aangetroffen. Het merendeel betreft losse vondsten. Enkele bewerkte silexen werden wel uit sporen gerecupereerd (zie tabel 1 en figuren 29, 30 en 31), maar ¹⁴C-dateringen plaatsen deze sporen (S319 en S92) eerder in de bronstijd. De meeste van de silexen konden niet gedateerd worden.

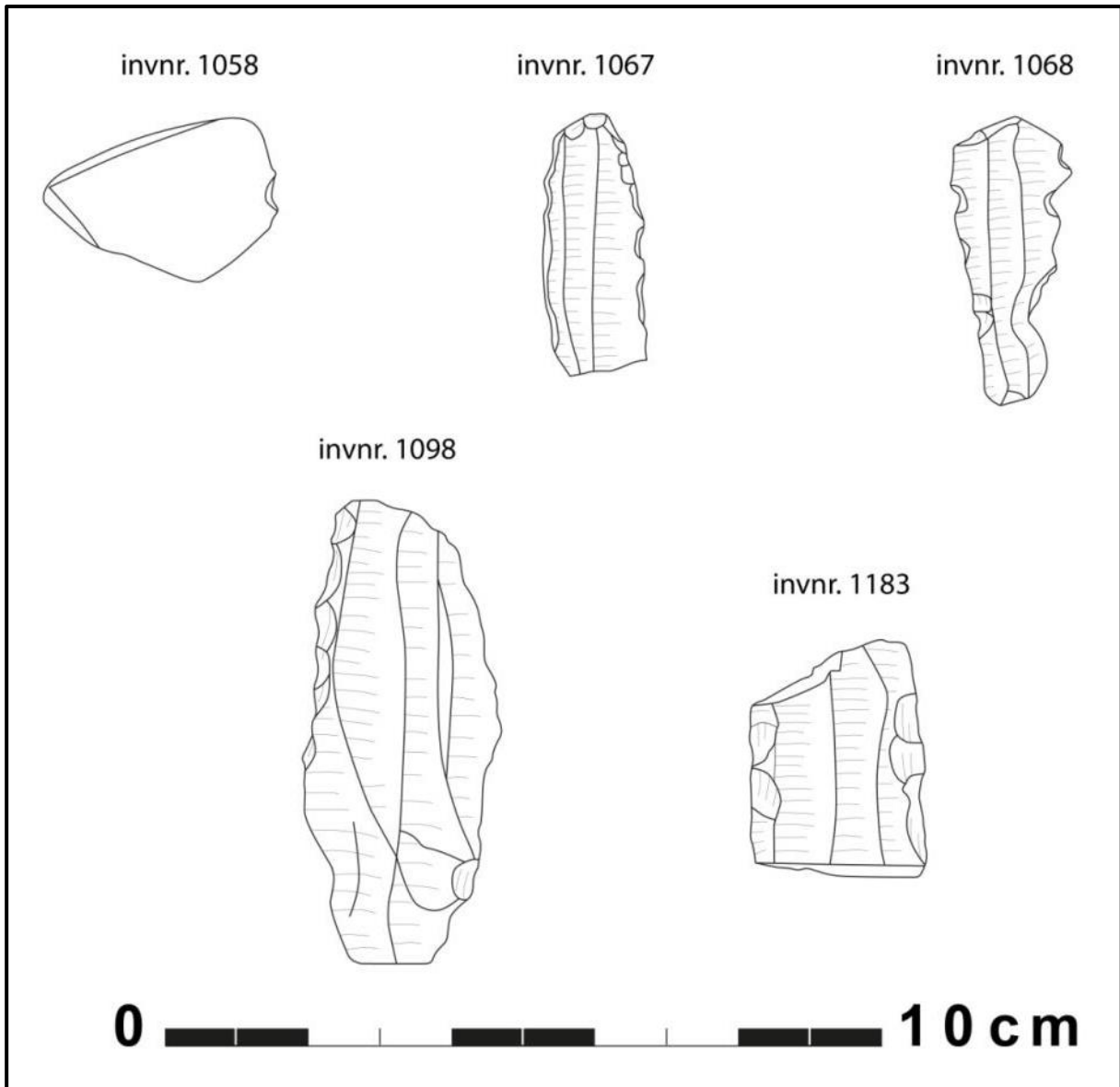

Inventarisnr.	Spoornr.	Interpretatie	Omschrijving	Datering
1058	L.V.	/	Volledige, gepolijste afslag van een bijl, onverbrand	Neolithicum of recenter
1062	S109	Kuil	Volledige afslag (niet zichtbaar verbrand), vuursteen	/
1067	S92	Kuil	Volledige distale onverbrande afslag	Neolithicum of recenter
1067	S92	Kuil	Geretoucheerde kling fragment (van een klingschrabber)	Neolithicum of recenter
1068	L.V.	/	Geretoucheerde micro-kling (met accidentele recente retouches), onverbrand	/
1098	L.V.	/	Volledige geretoucheerde kling, onverbrand	Neolithicum of recenter
1161	L.V.	/	Mediaal, mogelijk geretoucheerde kling, onverbrand	/
1175	L.V.	/	Volledig geretoucheerde afslag	/
1183	S319	Kuil	Verbrande brok	/
1183	S319	Kuil	Mediaal fragment van spitskling	Neolithicum of recenter
1217	LV.	/	Mediaal fragment van een mogelijk (recente) geretoucheerde kling, onverbrand	/

Tabel 1: Overzicht van de aangetroffen silexen.

Figuren 29 en 30: Een afslag en geretoucheerde kling uit S92 (links) en een kling die gerecupereerd werd als losse vondst (rechts).

Figuur 31: Enkele van de getekende silexen.

6.2.3. Bronstijd

Een aantal sporen kon op basis van het aangetroffen aardewerk en/of het natuurwetenschappelijk onderzoek met zekerheid in de bronstijd gedateerd worden. Daarbij hoort ook één van de gebouwen.

6.2.3.1. Sporen en structuren

6.2.3.1.1. Paalsporen en kuilen

Drie losse sporen konden op basis van het aardewerk met zekerheid in de bronstijd gedateerd worden, met name S92 (paalspoor), S318 en S319 (kuilen). De overige sporen leverden geen aardewerk op en kunnen slechts algemeen genomen in de metaaltijden gedateerd worden, op basis van vorm en locatie.

Het paalspoor en de beide kuilen werden gekenmerkt door een lichte bruine tot grijze opvulling (zie figuren 32 tot en met 34). Opmerkelijk bij de kuilen was het voorkomen van een houtskoollaagje. Op basis van het natuurwetenschappelijk onderzoek kon S92 in de vroege bronstijd gedateerd worden en de beide kuilen op de overgang van de midden naar de late bronstijd. De functie van de kuilen is niet helemaal duidelijk, mogelijk gaat het om een soort van voorraadkuilen.

Figuur 32: Zicht vanuit het westen op S92, na het couperen.

Figuur 33: Zicht op twee coupes van het geplaatste kwadrant op S318, met het houtskoolrijke laagje.

Figuur 34: Zicht vanuit het noorden op S319, na het couperen. In dit spoor is het houtskoollaagje iets minder goed zichtbaar.

6.2.3.1.2. Gebouwen

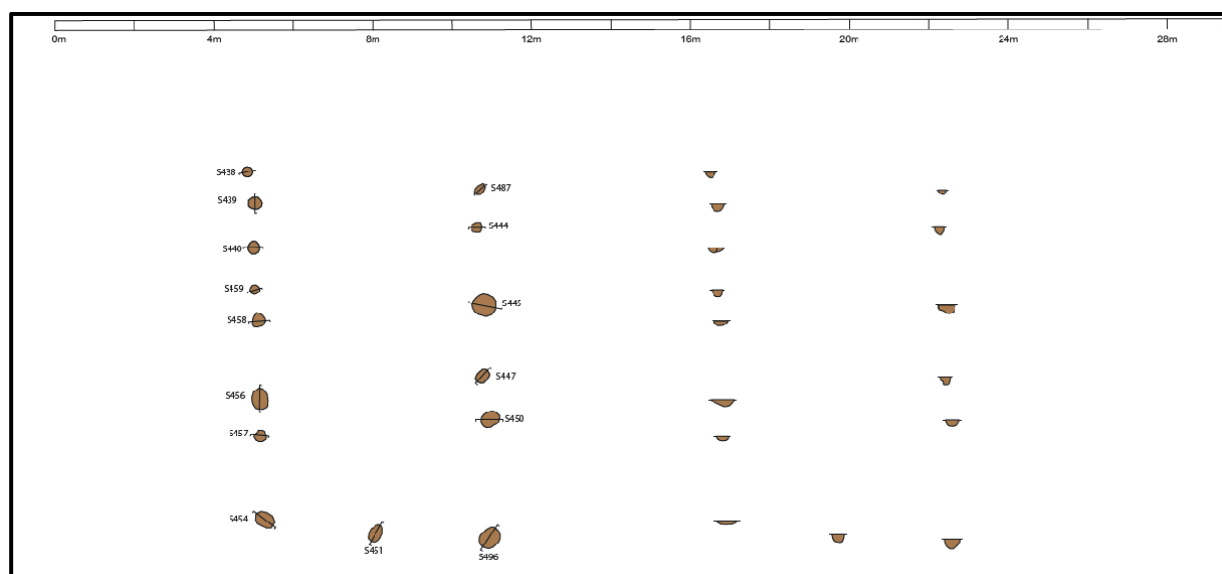
In zone 4 werd een cluster van paalsporen aangesneden aangesneden met een noordwest-zuidoost oriëntatie (zie figuren 35 en 36), mogelijk gaat het om een structuur. De structuur telde in totaal vijftien paalsporen. Deze bevonden zich alle aan de buitenzijde; er werden geen middenstaanders aangetroffen. De structuur was 5,6m breed en 14,5m lang. De onderlinge afstand tussen de paalsporen varieerde tussen 1,2 en 3m. Op de oostelijke zijde werden negen paalsporen teruggevonden, op de westelijke zijde waren er zes zichtbaar. Opmerkelijk was dat de sporen op de oostelijke zijde een geringere afmeting hadden dan deze op de westelijke zijde. De sporen op de oostelijke zijde hadden tevens een vrij donker grijze opvulling, terwijl deze op de westelijke zijde lichter van kleur waren (zie figuren 37 en 38). In de korte zijden van het gebouw konden geen paalsporen worden waargenomen die deel uitmaakten van de structuur. Het kan niet met zekerheid gezegd worden of het gaat om een hoofd- of bijgebouw. De

verschillende paalsporen waren nergens diep bewaard, met een diepte die varieerde tussen 8 en 18cm. Uit de sporen werd geen dateerbaar aardewerk gerecupereerd, wel werden meerdere houtskoolstalen genomen die het mogelijk maakten tot een datering te komen. ¹⁴C-analyse dateert de gebouwstructuur op het einde van de late bronstijd (zie tabel 2). Één van de dateringen wijkt enigszins af, eerder naar de ijzertijd. Mogelijk gaat het hier om intrusief materiaal, al kan dit niet met zekerheid worden gezegd.

Hoewel enkele parallellen kunnen aangehaald worden voor een dergelijke structuur, zijn deze niet volledig gelijkend. De interpretatie als gebouwstructuur dient met de nodige voorzichtigheid behandeld te worden. Mogelijk gaat het eerder om een palencluster dan een gebouwstructuur.

Spoornummer	Datering
S439	2707±31BP
S440	2593±37BP
S445	2643±31BP
S447	2643±32BP
S450	2391±33BP
S458	2693±32BP
S496	2614±31BP

Tabel 2: Overzicht van de paalsporen van het gebouw met hun datering.

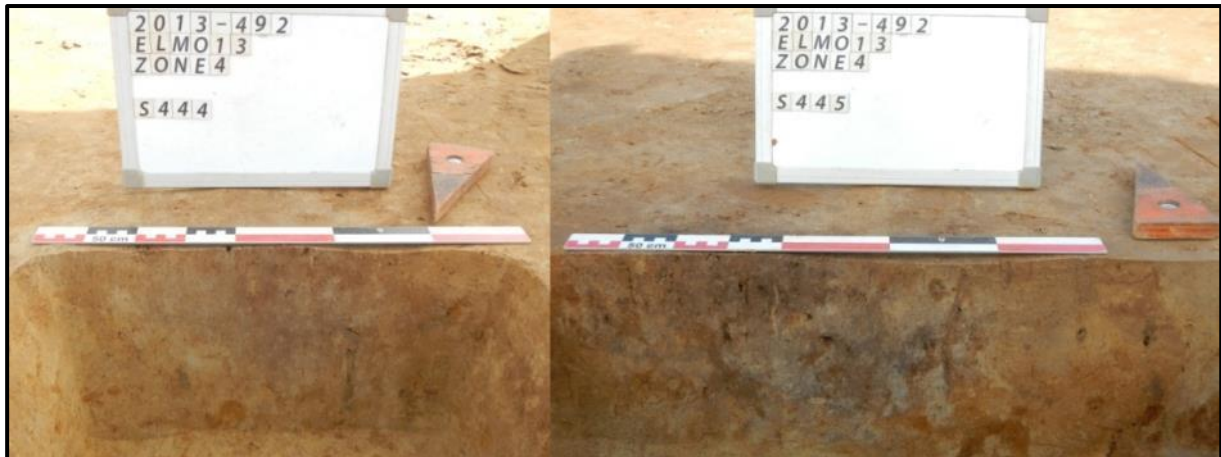
Figuur 35: Plan van het mogelijke hoofdgebouw.

Figuur 36: Zicht op het gebouw in zone 4 vanuit het noordwesten na het plaatsen van de coupes.

Figuur 37: Zicht op twee paalsporen uit de oostelijke lange zijde (S458 en S459).

Figuur 38: Zicht op twee paalsporen uit de westelijke lange zijde (S444 en S445).

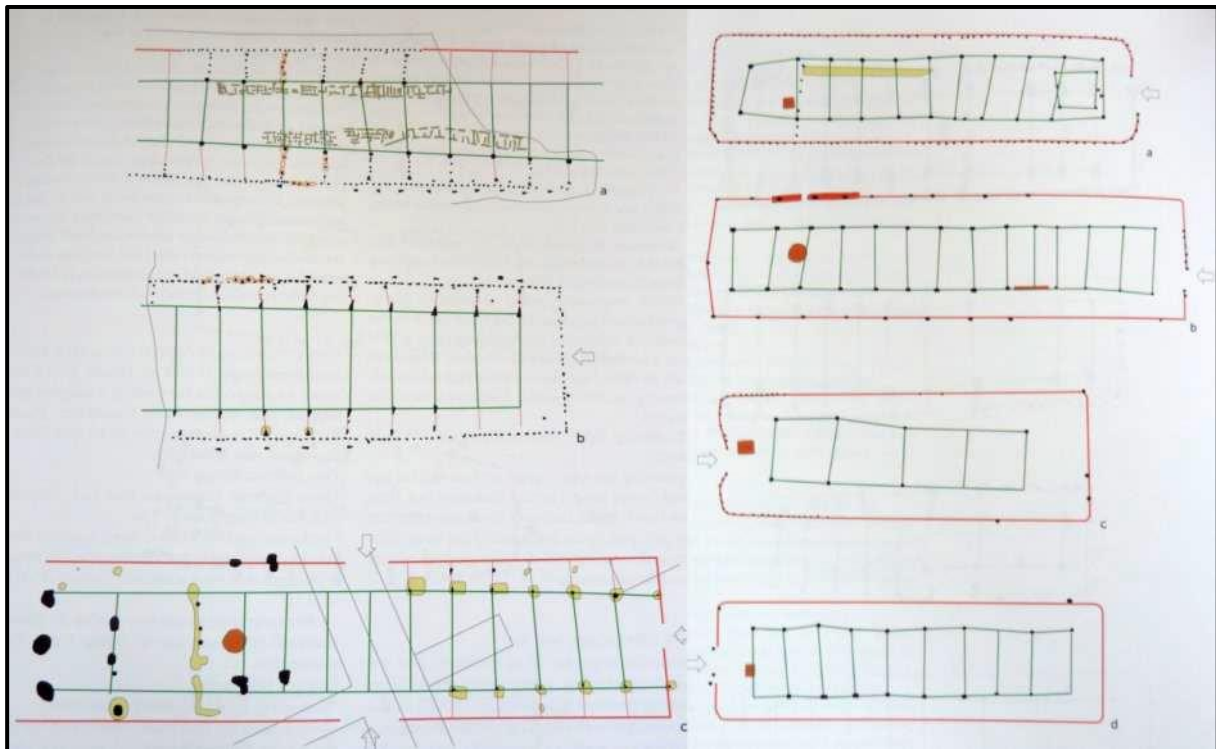
Het is niet eenvoudig om het gebouw onder een bepaald gebouwtype onder te brengen. Mogelijk kan het gebouw vergeleken worden met een type dat voornamelijk in Noord-Nederland werd aangetroffen, namelijk type Hijken, naar een voorbeeld in Paddepoel (zie figuur 39). Het gaat om een gebouw met een gemiddelde lengte tussen 15 en 28m en een breedte tussen 5 en 7m. In principe is dit een driebeukig gebouw met een gemiddelde afstand van anderhalve meter tussen de palen. In het woongedeelte kan de afstand tussen de palen echter oplopen tot 5m. In dit type woning is er eveneens een stalgedeelte te vinden. Qua datering wordt dit gebouwtype geplaatst in de midden- tot de late ijzertijd.⁴⁶ Voor het gebouw in Elewijt lijken de afmetingen toch min of meer te kloppen. Een ander gebouwtype is type Zeijen (zie figuur 39). Ook hier gaat het om een driebeukig gebouw, ditmaal zonder buitenpalen. De lengte varieert tussen 14 en 25m en de breedte bedraagt 5,5 à 6,5m. Er zijn enkel ingangen aan de korte zijden, wat het ontbreken van paalsporen op die zijden in Elewijt kan verklaren. De afstand tussen de paalsporen onderling bedraagt 1,60 à 1,80m. De afstand kan ook hier echter groter zijn. Dit type gebouw wordt gedateerd in de late ijzertijd of vroeg-Romeinse periode.⁴⁷ Belangrijk om op te merken is dat deze gebouwtypes afkomstig zijn uit Noord-Nederland, en het is dus goed mogelijk dat deze types niet eens in de streek van Elewijt voorkwamen. Bovendien komt de datering van deze voorbeelden niet overeen met de structuur die werd aangetroffen in Elewijt.

---

⁴⁶ WATERBOLK 2009, p. 55.

⁴⁷ WATERBOLK 2009, p. 68.

Figuur 39: Zicht op 3 gebouwen van het type Hijken (links) en het type Zeijen (rechts) (© WATERBOLK 2009, pp. 63, 70).

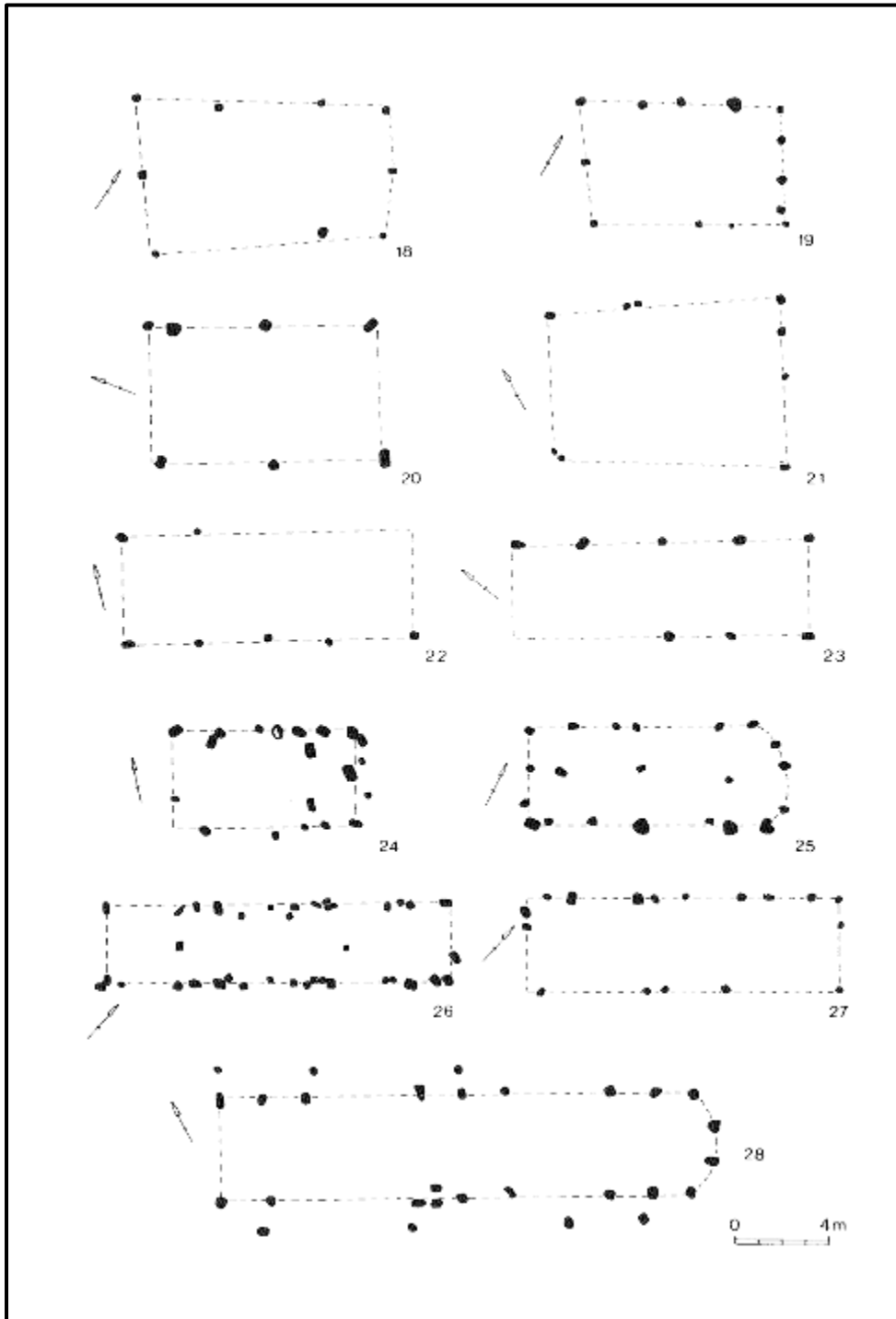
Ook enkele van de structuren aangetroffen tijdens een opgraving in Donk (gemeente Herk-de-Stad) vertonen gelijkenissen met de plattegrond uit Elewijt. Ze hebben eveneens geen middenstanders (zie figuur 40). Gezien de geringe afstand tussen de beide wanden is het goed mogelijk dat de wandpalen een dragende functie vervulden, waardoor middenstanders niet nodig waren. De wandconstructie doet enigszins denken aan gebouwen van het type Habs, echter de afmetingen zijn veel bescheidener.⁴⁸ Ander vergelijkingsmateriaal werd aangetroffen tijdens de opgraving van Moskes (Breda, Nederland). Het gaat om huisplattegrond 12 (zie figuur 41) met een noordwest-zuidoost oriëntatie, gelijkend aan de oriëntatie van het gebouw in Elewijt. De minimale lengte van het gebouw werd vastgesteld op 11m, dit omdat de zuidoostelijke grens van het gebouw niet meer zichtbaar was - mogelijk was het huis dus langer. De ruimte tussen de beide palenrijen bedraagt 4m. In Moskes wordt deze plattegrond gedateerd in de late bronstijd, op basis van enkele scherven.⁴⁹ Belangrijk om op te merken is de onregelmatige afstand tussen de paalsporen, net zoals de variërende diepte en diameter van de sporen zelf.⁵⁰

⁴⁸ VAN IMPE 1991, pp. 187-189.

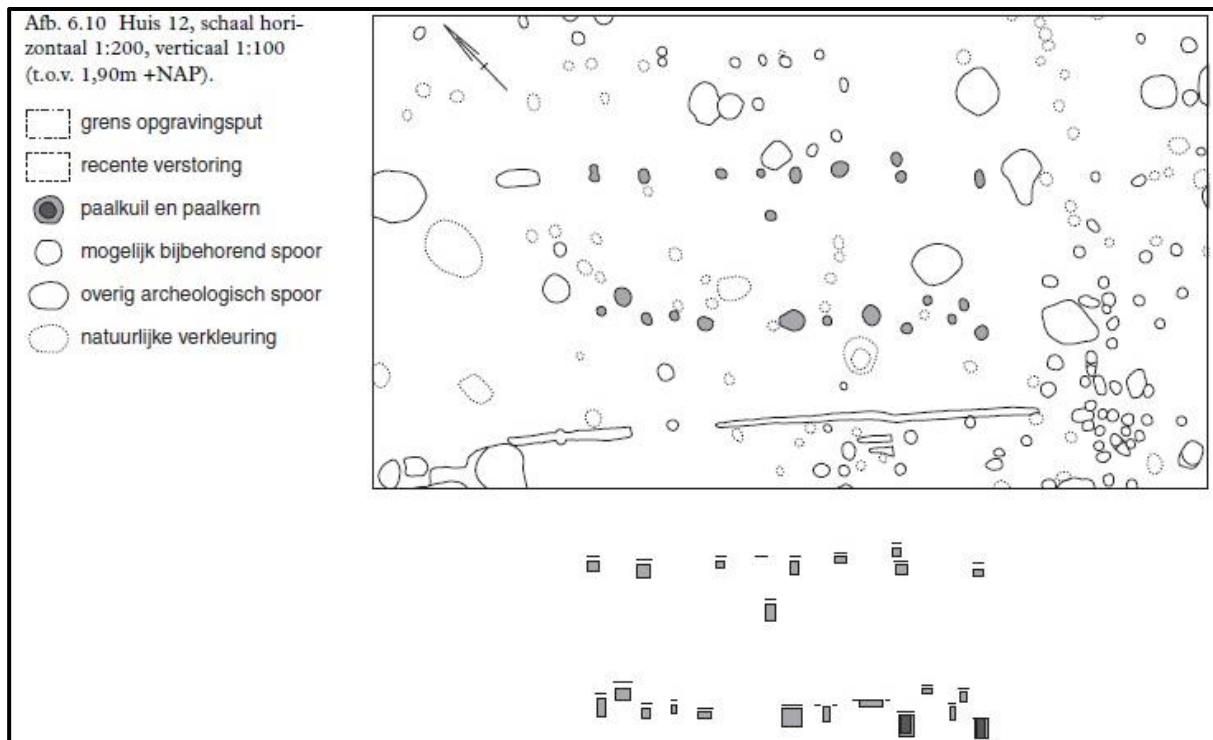
⁴⁹ KOOT & BERKVENS 2004, p. 103.

⁵⁰ ARNOLDUSSEN 2008, p. 227.

Voorlopig kan gesteld worden dat de plattegrond van Moskes het dichtst aanleunt bij deze van Elewijt. Op basis van de ¹⁴C-dateringen uitgevoerd op een aantal paalsporen (S439, S440, S445, S447, S450, S458 en S496) kan het gebouw in Elewijt eveneens in de late bronstijd gedateerd worden (zie tabel 2).

Figuur 40: Enkele van de gebouwtypes in Donk. Structuur 27 lijkt dicht aan te leunen bij het gebouw dat werd aangetroffen in Elewijt (© VAN IMPE 1991, p. 186).

Figuur 41: Zicht op huisplattegrond 12 in Moskes (© KOOT & BERKVENS 2004, p. 103).

6.2.3.2. Vondsten

6.2.3.2.1. Keramiek

Zoals eerder aangegeven leverden de paalsporen van het gebouw geen aardewerk op. Enkel uit drie losstaande sporen kon aardewerk gerecupereerd worden.

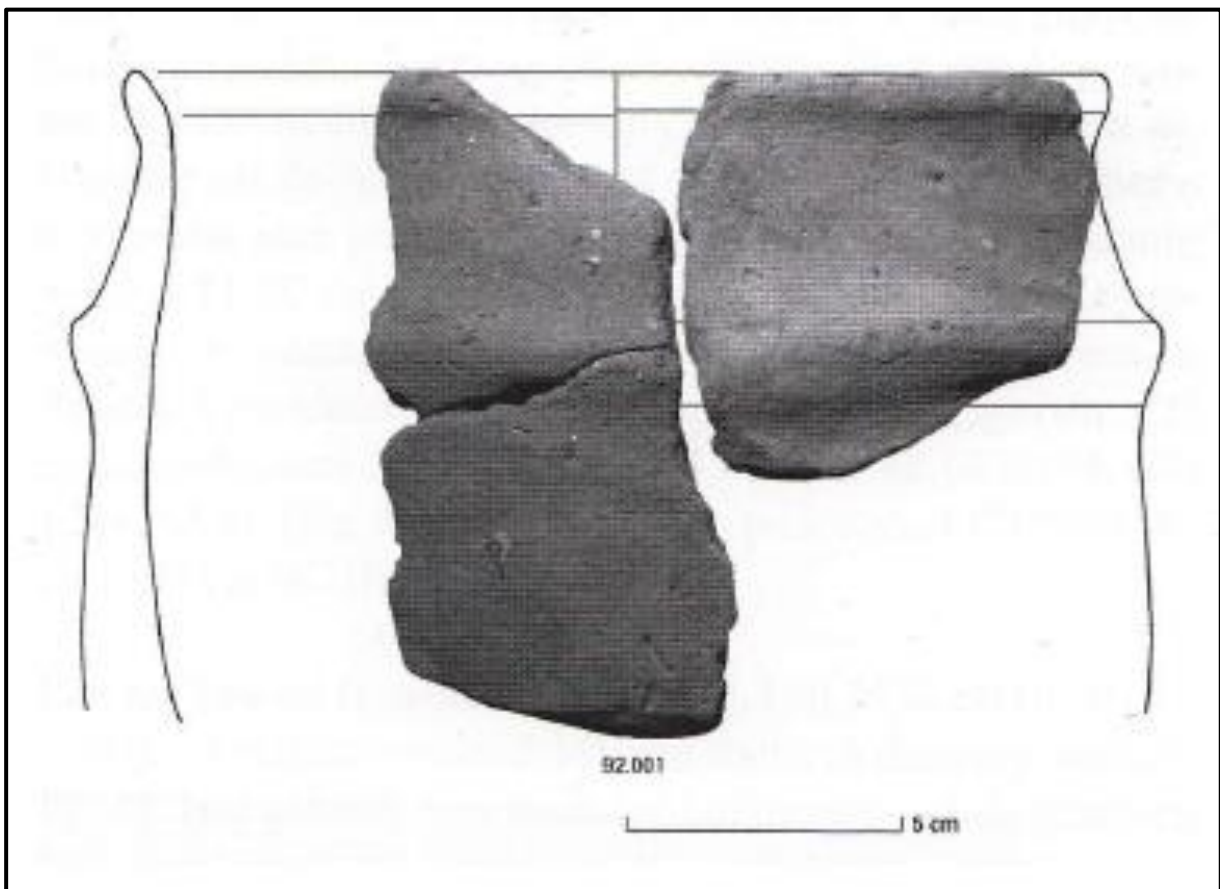
S92 leverde twee randscherven en één wandscherf op van een ruwwandige een- of driedelige pot (zie figuur 42). Op de hals is een versiering van een plastische reliëfband zichtbaar. De pot heeft een profiel met een licht uitstaande hals voorzien van een stafband en een afgeronde rand. Het randfragment met stafband kan mogelijk getypeerd worden als een Drakensteinpot, die voorkomt van ca. 19de/18de eeuw tot 1200 v. Chr in de Hilversumcultuur. Gelijkaardig aardewerk werd aangetroffen tijdens een opgraving in Tienen (zie figuur 43).⁵¹ Ook in Beerse Krommenhof en in Ravels werd een Drakensteinurne aangetroffen (zie figuren 44 en 45).⁵²

⁵¹ DRENTH & VAN DER VEKEN 2014, pp. 11-12.

⁵² DELARUELLE *et.al* 2014, p. 65; ANNAERT & DE BIE 2006, pp. 65-66.

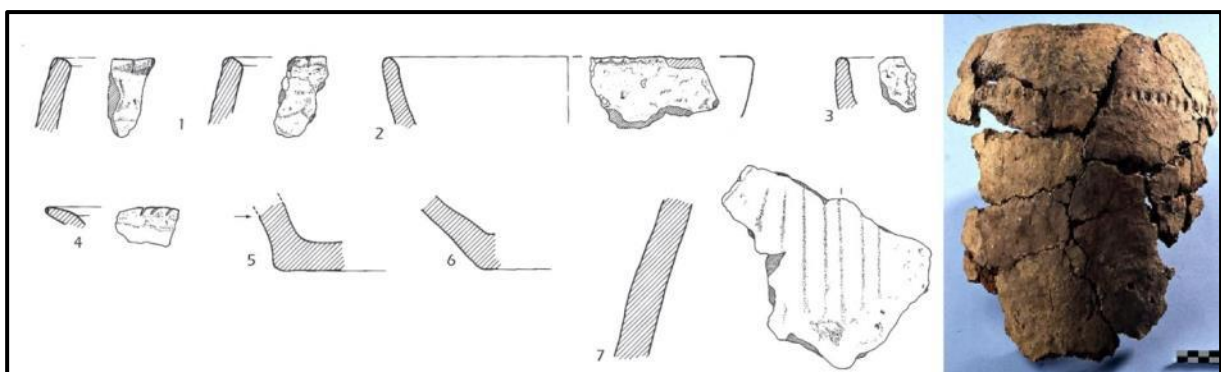
Figuur 42: Zicht op de randscherven gerecupereerd uit S92.

Figuur 43: Drakensteinurne aangetroffen in Tienen (© DRENTH & VAN DER VEKEN, 2014, p. 11).

Figuur 44: Drakensteinurne aangetroffen in Beerse Krommenhof (© DELARUELLE, DE SMAELE, THIJS, VERDEGEM, SCHELTJENS & VAN DONINCK 2014, p. 65).

Figuur 45: Aardewerktekeningen van Weelde (Ravels) met linksboven de randscherf van de Drakensteinurne. Rechts het voorbeeld van Weelde (© ANNAERT & DE BIE 2006, p. 65).

In zone 3 werden drie kuilen vlak bij elkaar aangetroffen. In twee van deze kuilen (S317 en S318) kwamen enkele brokken natuursteen voor. Deze maakten ooit deel uit van één of meerdere maalstenen. In de andere kuil (S319) werd twee silexen (cfr. *supra*) aangetroffen en een grote randscherf van het type *Deverel-Rimburypottery* (zie figuren 46 en 66).⁵³ Dit aardewerktype werd reeds aangetroffen in Normandië en Bourgondië, maar ook op andere plaatsen in België, zoals bijvoorbeeld te Ronse in de Vlaamse Ardennen. Het gaat om urnen in *long-barrows*. Deze werden gedateerd in het vroege tweede deel van de midden-bronstijd en het begin van de late bronstijd (hetgeen overeenkomt met de Hilversumcultuur). Het gaat om aardewerk met een cilindrische vorm, plastische decoratie en met rechte of naar binnen staande randen (zie figuur 47 voor de urnen uit Ronse). Het Deverel-Rimbury-type werd al aangetroffen in zowel funeraire als huiselijke contexten.⁵⁴

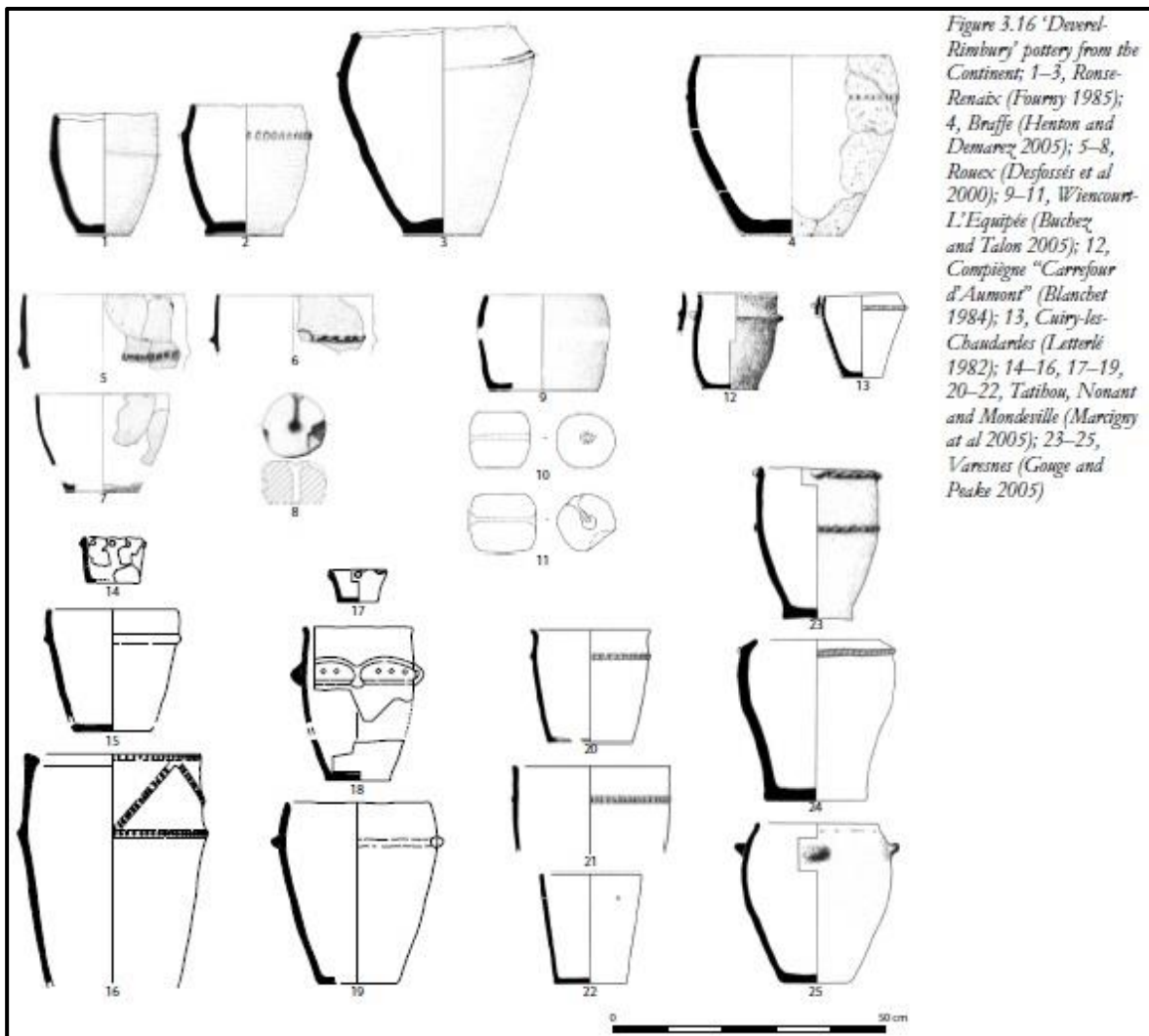

Figuur 46: Zicht op de randscherf aangetroffen in S319.

---

⁵³ Met dank aan Guy De Mulder voor het bekijken van het aardewerk en het aanleveren van literatuur.

⁵⁴ BOURGEOIS & TALON 2009, pp. 38-59.

Figuur 47: Zicht op verschillende vormen van het Deverel-Rimbury-type, met bovenaan links drie voorbeelden aangetroffen in Ronse. Het randfragment dat uit S319 werd gerecupereerd lijkt enigszins op voorbeeld 4 dat afkomstig is uit Braffe (© BOURGEOIS & TALON 2009, p. 53).

6.2.3.3. Interpretatie

Op het Molenveld was reeds een erf aanwezig in de late bronstijd, getuige de gebouwstructuur en enkele losstaande sporen die werden aangetroffen uit deze periode. Het is niet altijd even duidelijk hoe lang een huis precies bewoond werd. Werd het reeds verlaten na één generatie of bleef men er iets langer in wonen (waarbij bijvoorbeeld de oudste zoon/dochter bleef wonen in het ouderlijk huis)?⁵⁵ Het vermoedelijke gebouw aangetroffen in Elewijt kan niet onmiddellijk aan een reeds bestaand bouwtype worden toegeschreven. Op basis van het natuurwetenschappelijk onderzoek kan het gedateerd

⁵⁵ GERRITSEN 2003, pp. 105-108.

worden in de late bronstijd. Van Impe gaat voor de gelijkaardige huisplattegronden van Donk eveneens uit van een datering in de late bronstijd, al is dit niet staafbaar op basis van aangetroffen vondstmateriaal.⁵⁶ De toegangspartijen zijn in het gebouw in Elewijt niet duidelijk zichtbaar. Het is niet duidelijk of de ingangen zich in de lange of korte zijden situeerden en hoeveel ingangen er waren. Waterbolk suggereert dat in de bronstijd de ingangen van een gebouw mogelijk voorkwamen op de korte zijde.⁵⁷ Het vermoedelijke gebouw in Elewijt vertoont geen paalsporen op de korte zijden, wat mogelijk op ingangen kan wijzen. Aangezien de structuur niet duidelijk kan gelinkt worden aan andere gebouwplattegronden, dient er hier toch enige nuance gebruikt te worden. Het gaat om een structuur in zone 4, al kan deze niet met zekerheid aangeduid worden als een hoofdgebouw.

6.2.4. IJzertijd

De overige sporen worden in de ijzertijd gedateerd, dit op basis van vondsten en natuurwetenschappelijk onderzoek.

6.2.4.1. Sporen en structuren

6.2.4.1.1. Paalsporen en kuilen

De vulling van de paalsporen bestond in de meeste gevallen uit donkere tot licht grijze en bruine zandleem, vaak met enkele houtskoolspikkels. Vaak waren de sporen vrij sterk gebioturbeerd en hadden ze een vrij geringe diepte (zie figuren 48 tot en met 52).

Figuur 48: Zicht op twee gecoupeerde paalsporen uit zone 1.

---

⁵⁶ VAN IMPE 1991, pp. 187-189.

⁵⁷ WATERBOLK 2009, p. 55.

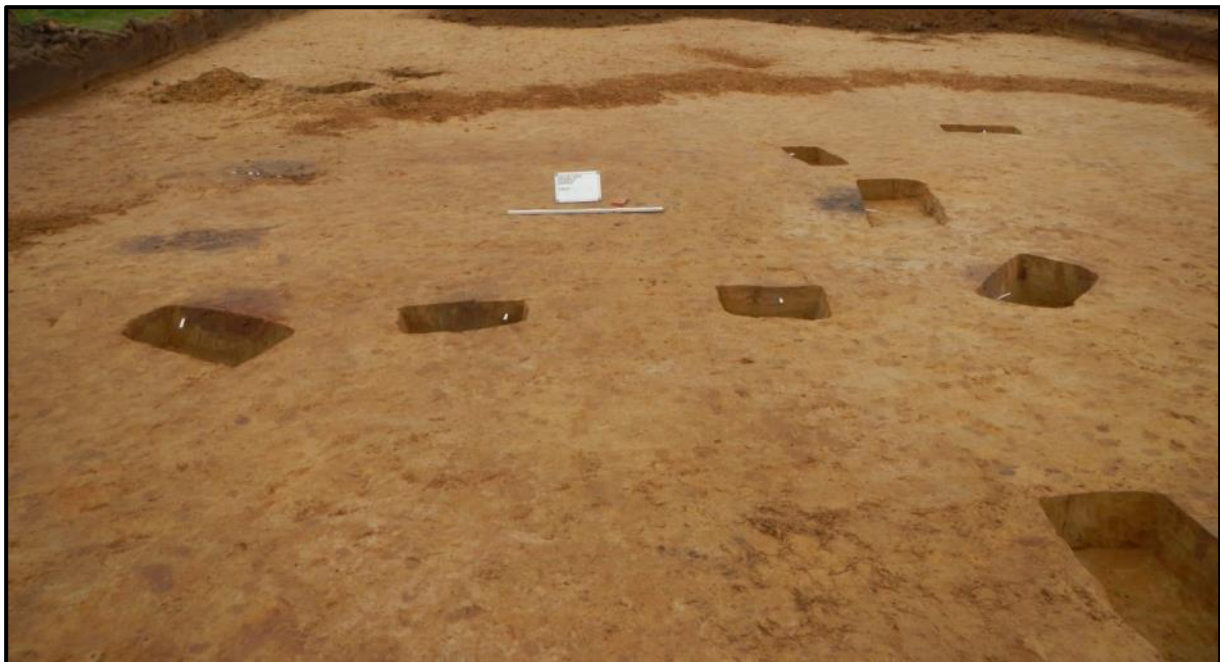
Figuur 49: Zicht op één van de paalsporen in zone 1.

Figuur 50: Zicht op twee paalsporen uit zone 2.

Figuur 51: Zicht op twee paalsporen uit zone 3.

Figuur 52: Zicht op enkele paalsporen uit zone 3, die echter geen structuur vormden.

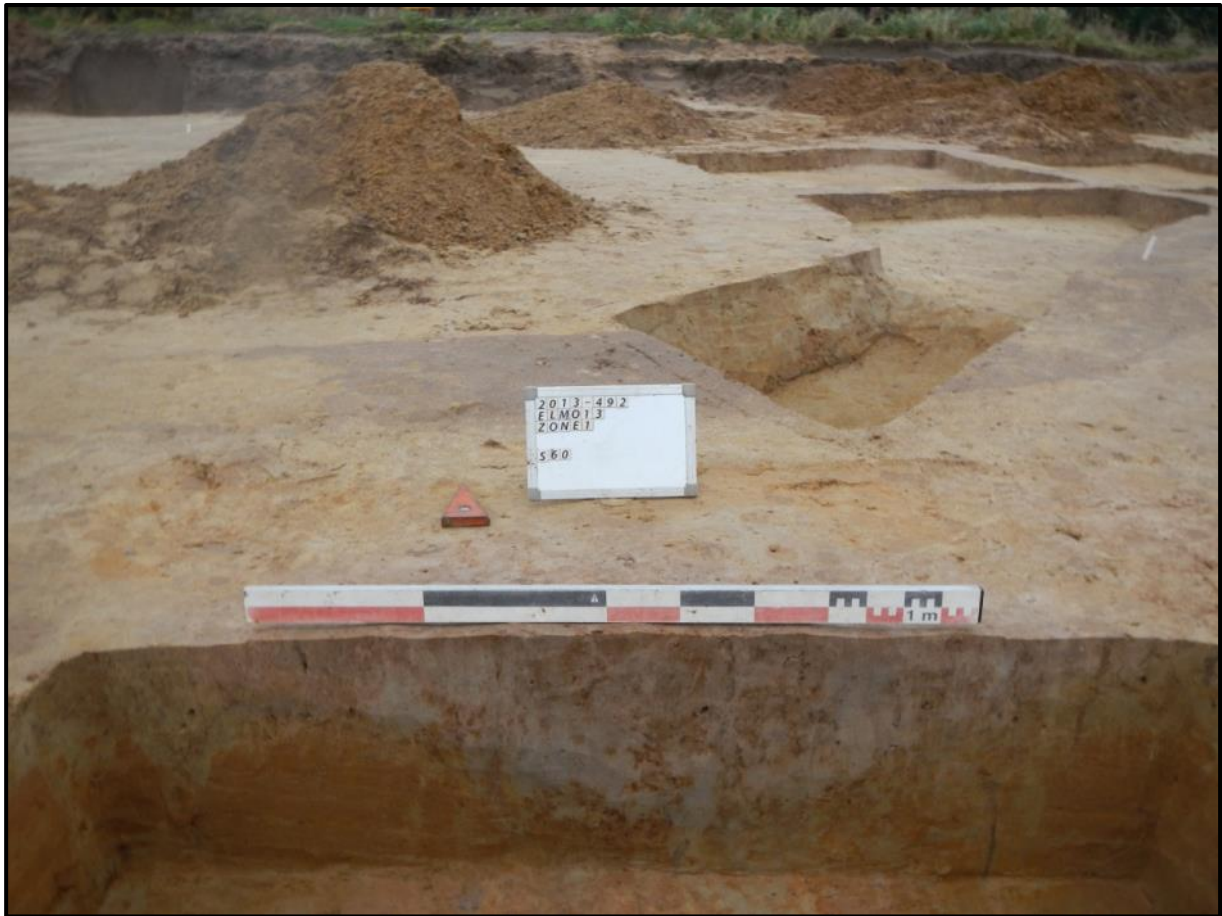
Een aantal kuilen werden gekenmerkt door een vrij donkere grijzig zwarte vulling met vrij veel houtskoolbrokken. Opmerkelijk was dat er redelijk wat ijzerconcreties in voorkwamen. Het gaat om de kuilen met de volgende spoornummers: S8, S9, S127, S215, S239, S245 en S317 (zie figuren 53 tot en met 56). Eén van deze kuilen was vrij diep bewaard, terwijl de overige slechts een geringe diepte hadden. Natuurwetenschappelijk onderzoek op S239 liet toe om deze kuil te dateren rond 2196 ± 33 BP, dus in de ijzertijd. Uit S215 werden twee rand- en vier wandscherven gerecupereerd, en uit S239 kwamen twee wandscherven.

Figuur 53: Coupe op S215, gezien vanuit het westen.

Figuur 54: Coupe op S239, gezien vanuit het westen.

Figuur 55: Coupe op S60, gezien vanuit het zuiden.

Figuur 56: Zicht op de coupes van S8 en S9.

6.2.4.1.2. Gebouwen

In alle zones konden een aantal structuren herkend worden. Het ging voornamelijk om bijgebouwen en spijkers. Onder bijgebouwen verstaat men gebouwen die dienst deden als opslagplaatsen voor werktuigen, goederen en etenswaar. De oppervlakte van deze structuren besloeg meer dan de ruimte voorzien tussen de afgebakende palen. Voor spijkers daarentegen wordt verondersteld dat de gebruikte oppervlakte zich binnen de afgebakende palen bevindt. Anderzijds bedraagt de onderlinge afstand van de palen voor

bijgebouwen meer dan 2,5m, terwijl voor spijkers (zie figuur 57) een maximale afstand van 2,5m tussen de palen voor ogen wordt gehouden.⁵⁸

Figuur 57: Voorbeelden van gereconstrueerde spijkers (© DE LEEUWE 2010, p. 58).

De bijgebouwen en spijkers bestaan telkens uit constructies opgebouwd uit vier of zes palen. Mogelijk werd één achtpostenspijker aangetroffen (namelijk spijker 4 en 5 samen); dit kon echter niet met zekerheid vastgesteld worden. Er werden zeven spijkers en twee bijgebouwen aangetroffen (zie tabel 3). De paalsporen waren in de meeste gevallen vrij ondiep bewaard, en in enkele gevallen was één paalspoor zeer onduidelijk of zelfs afwezig, te wijten aan de mindere terreincondities.

Zone	Gebouw	Spoornummers
1	Spijker 1	S15, S17, S18 & S19
1	Spijker 2	S31, S32, S33 & S34
1	Spijker 3	S40, S41, S42 & S43
2	Spijker 4	S211, S212 & S213
2	Spijker 5	S207, S208, S209 & S210
2	Spijker 6	S232, S233, S234 & S235
2	Spijker 7	S240, S241, S243 & S244
2	Bijgebouw 8	S255, S256, S257 & S258
4	Bijgebouw 9	S427, S428, S429, S430, S431, S432, S433 & S460
4	Hoofgebouw	S438, S439, S440, S444, S445, S447, S450, S451, S454, S456, S457, S458, S459, S487 & S496

Tabel 3: Overzicht van de (bij)gebouwen en hun bijhorende spoornummers.

⁵⁸ SCHELTJENS, BERVOETS, HERTOOGHS & DELARUELLE 2012, p. 31.

Zone 1 telde drie spijkers (zie figuur 58). Spijker 1 bestond uit vier paalsporen met een onderlinge afstand tussen 2 en 2,3m, en een lichtgrijze tot witte opvulling met zeer weinig houtskoolspikkels. Er werd geen aardewerk uit gerecupereerd. Spijker 2 bestond eveneens uit vier palen, met een onderlinge afstand variërend tussen 1,3 en 1,7m. De sporen hadden een eerder donkergrijze opvulling met enkele houtskoolspikkels. Ook hier hadden de sporen een zeer vage aflijning en vaak waren ze nauwelijks zichtbaar in coupe (S32 was niet zichtbaar in coupe). Enkel S33 was duidelijk. Spijker 3 was opnieuw een vierpostenspijker. De paalsporen bij deze spijker waren iets duidelijker waarneembaar en waren wat dieper uitgegraven dan bij de eerder genoemde spijkers. De onderlinge afstand tussen de paalsporen varieerde tussen 2,2 en 2,4m. De vulling bestond uit licht grijs zand met enkele houtskoolspikkels.

Figuur 58: Overzicht van de drie 4-postenspijkers uit zone 1 na het couperen.

In zone 2 werden vier spijkers gevonden. De vierpostenspijkers bestaande uit S207, S208, S209, S210, S211, S212 en S213 (spijkers 4 en 5, zie figuur 59) lagen vlakbij elkaar. Van één van deze spijkers ontbrak echter een paal, te wijten aan de slechte terreincondities en aan het feit dat de dumperkar zich hier meermaals had vastgereden en het archeologisch vlak daardoor verstoord was. Het was niet duidelijk of deze spijkers samen een achtpostenspijker vormden. De paalsporen S208, S209, S211 & S212 lagen wel in één rechte rij, de overige paalsporen lagen min of meer in een rij. Het ontbreken van het vierde paalspoor van spijker 4 liet niet toe om definitief uit te gaan van een 8-posten spijker. De paalsporen zelf waren vrij ondiep bewaard en hadden een opvulling bestaande uit lichtgrijze zandleem. De afstand tussen de onderlinge palen varieerde tussen 1,3 en 1,7m. In enkele van de paalsporen was wat houtskool aanwezig; deze werd bemonsterd.

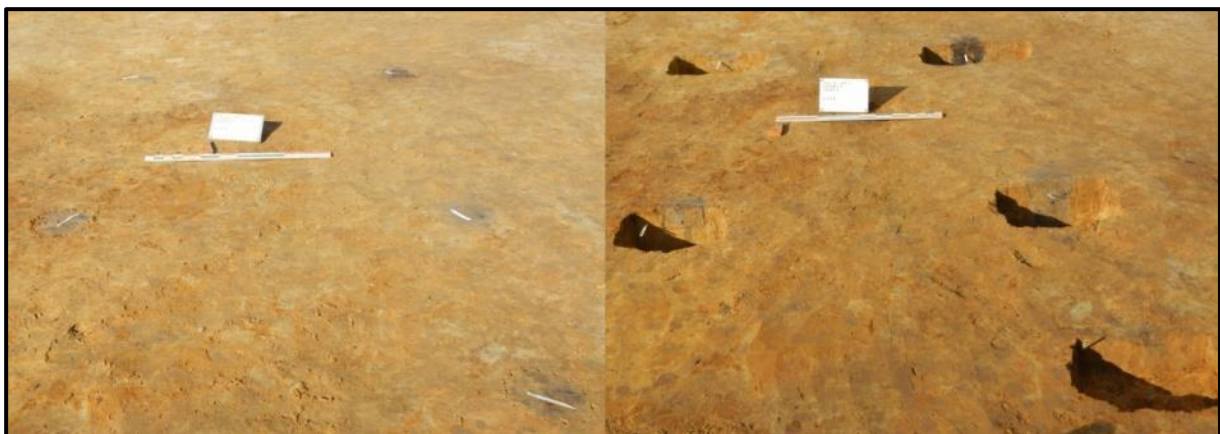
Verder werden nog twee vierpostenspijkers aangetroffen. Deze lagen opnieuw vlak bij elkaar. Bij spijker 6 was één paalspoor (S235) tijdens het couperen niet meer zichtbaar in coupe, terwijl het spoor in vlak wel duidelijk herkenbaar was (zie figuur 60). Mogelijk gaat het hier dus om een onderkant. De onderlinge afstand tussen de palen varieerde tussen 2,1 en 2,5m. Bij spijker 7 lag nog een vijfde paalspoor. Een zesde kon niet meer gevonden worden, waardoor toch van een vierpostenspijker moet worden uitgegaan. De

Figuur 59: Zicht op spijkers 4 en 5, met rechts de coupe op S213 met een houtskoolrijke kern.

Figuur 60: Zicht vanuit het zuidwesten op spijker 6 na het couperen.

Figuur 61: Zicht op spijker 7 in vlak (links) en na het couperen (rechts).

paalsporen van deze spijker hadden een onderlinge afstand die varieerde tussen 1,8 en 2,3m. Deze spijker had duidelijk zichtbare paalsporen, zowel in vlak als in coupe. De vulling bestond uit grijze zandleem met enkele houtskoolspikkels (zie figuur 61). De twee paalsporen op de westelijke zijde waren vrij ondiep, terwijl de sporen op de oostelijke zijde iets dieper gingen.

De laatste structuur in zone 2 betrof een bijgebouw bestaande uit 4 palen. Op de brede zijde bedroeg de tussenliggende afstand 3m, op de korte zijde was dat 1,5m. Deze structuur had dieper uitgegraven paalsporen in vergelijking met alle spijkers. In vlak waren ze vaak vrij vaag afgelijnd, terwijl ze in coupe wel goed zichtbaar waren met een licht beige tot witte opvulling en een vage aflijning (zie figuur 62). Vermoedelijk werden de kuilen na het verwijderen van de palen vrij snel terug opgevuld, vandaar de vage aflijning.

Figuur 62: Zicht op het gecoupeerde bijgebouw in zone 2 (bovenaan) en twee van zijn paalsporen (onderaan).

Een tweede bijgebouw kon gelokaliseerd worden in zone 4. Dit bijgebouw bestond uit 6 paalsporen. Aan de middelste paalsporen werden mogelijk herstellingen uitgevoerd in de vorm van nieuwe palen (S428, S429, S431 & S432). Het bijgebouw had een totale lengte van 4,6m en een breedte van 2,8m (zie figuur 63). De paalsporen hadden een heel lichte tot matig donkere grijze opvulling met zeer weinig houtskoolspikkels (zie figuur 64).

Figuur 63; Zicht op bijgebouw 2 in zone 4, met in de rode cirkels de paalsporen na het couperen.

Figuur 64: Zicht op twee paalsporen van bijgebouw 2 in zone 4 (S429 en S428).

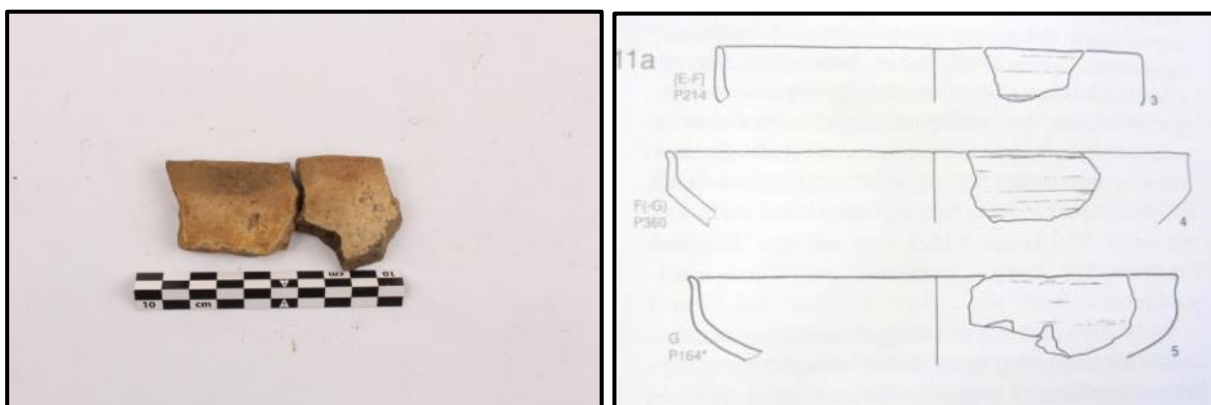
6.2.4.2. Vondsten

6.2.4.2.1. Keramiek

Slechts enkele paalsporen leverden aardewerk op, het ging om de volgende sporen: S107, S300, S310 & S311.

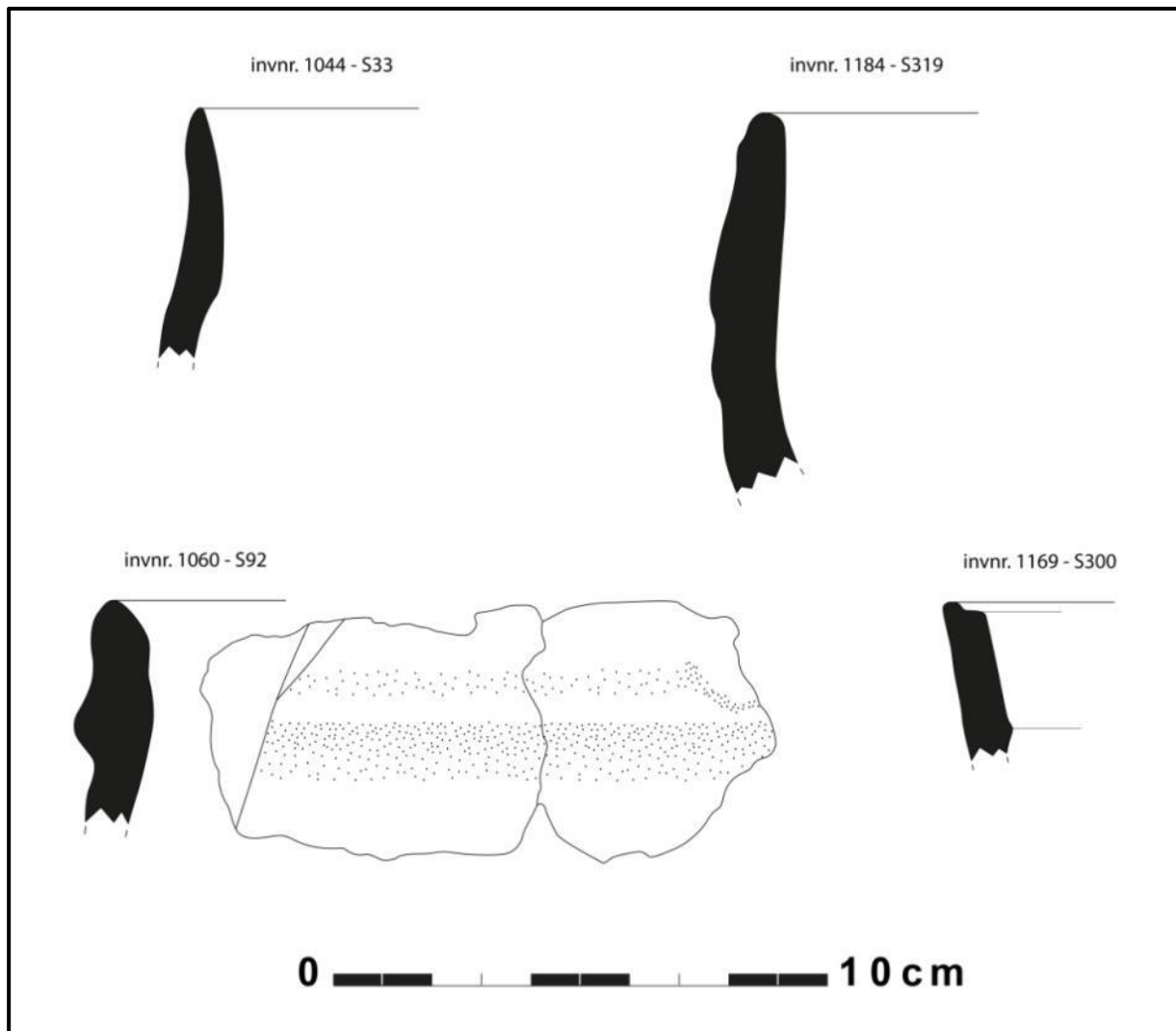
Het aardewerk uit S107 (zone 1) betreft een fijn besmeten wandscherf met een beigegrijze kleur en nagelindrukken op de schouder. De aanzet naar de schouder is net zichtbaar. Aangezien het niet gaat om een rand- of bodemfragment dat goed dateerbaar is, kan hiervoor enkel een datering in de brons- of ijzertijd worden gegeven.

De andere paalsporen waaruit aardewerk werd gerecupereerd bevonden zich in zone 3, in de sporenconcentratie (zie figuur 52). S300 leverde vrij veel aardewerk (twee randen, vijf wanden en dertien onbepaalde fragmenten) op. Het is niet echt duidelijk hoe dit kuilje kon geïnterpreteerd worden (als bouwoffer, depositie of verlatingsoffer?), aangezien er geen structuren in de onmiddellijke nabijheid werden aangetroffen. In het aangetroffen aardewerk kunnen zes duidelijke scherven herkend worden, waarvan vier wandscherven en twee randen. Voorts konden er ook dertien fragmenten gruis worden gerecupereerd. De twee randscherven hebben een gladde wandafwerking met afzonderlijke groeven op de rand en behoren tot een éénledige schaal. Van den Broeke beschrijft deze als een open profiel met geknikte wand en afgerond rechthoekige rand met groef op de top. Het gaat om type 11a in zijn typologie, gedateerd in de midden-ijzertijd (zie figuren 65 tot en met 67).⁵⁹ De ¹⁴C-datering die op deze kuil werd uitgevoerd bevestigt deze datering (zie bijlage 1).

Figuren 65 en 66: Zicht op de twee randscherven aangetroffen in S300 (links) en voorbeeld van vormtype 11a (rechts), gedateerd in de midden-ijzertijd (© VAN DEN BROEKE 2012, p. 52).

⁵⁹ VAN DEN BROEKE 2012, pp. 35, 51.

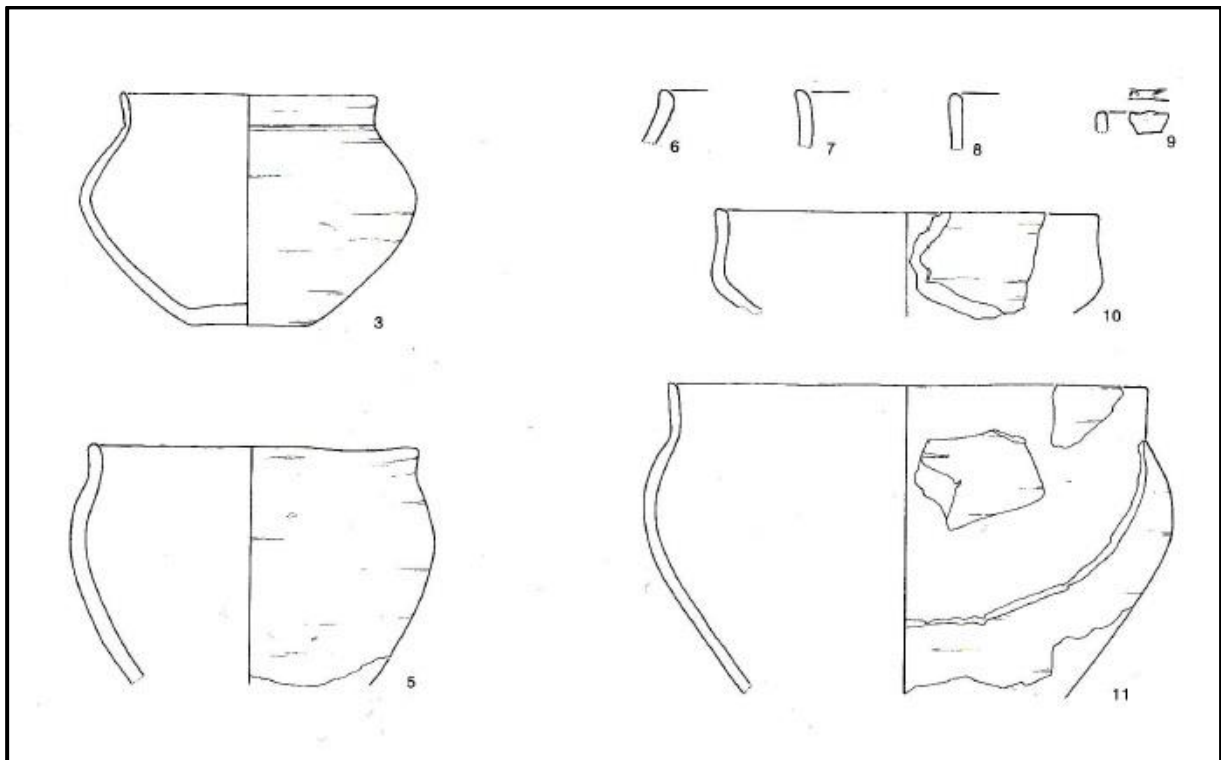
Figuur 67: Tekening van enkele randen (S33, S319, S92 en S300).

De vier aangetroffen wandscherven kunnen nog opgedeeld worden in twee types. Het gaat enerzijds om twee wanden met een gladde wandafwerking, die mogelijk deel uitmaken van dezelfde schaal als de twee aangetroffen randen, en anderzijds twee wanden met een besmeten wandafwerking. Ook de fragmenten gruis zijn besmeten.

S310 leverde één randscherf op. Deze heeft een magering bestaande uit potgruis en heeft eveneens een gladde wandafwerking. De rand is voorzien van versiering bestaande uit afzonderlijke groeven op de rand. De ¹⁴C-datering laat toe het aardewerk te dateren in de midden-ijzertijd (zie bijlage 1).

Ook uit S311 werd wat aardewerk gerecupereerd. Het betreft een klein wandfragment met een gegladde afwerking.

Uit een andere kuil (S215) werden twee randscherven glad aardewerk van een drieledige pot of drieledige kom gerecupereerd. Het gaat om scherven met een vrij zacht baksel, voorzien van een profiel met hoge uitstaande hals en een afgeronde tot spitse rand. De fragmenten zijn echter sterk verweerd. Volgens Van den Broeke behoren ze tot het type A1 wat neerkomt op een datering in de vroeg ijzertijd (zie figuur 68).⁶⁰

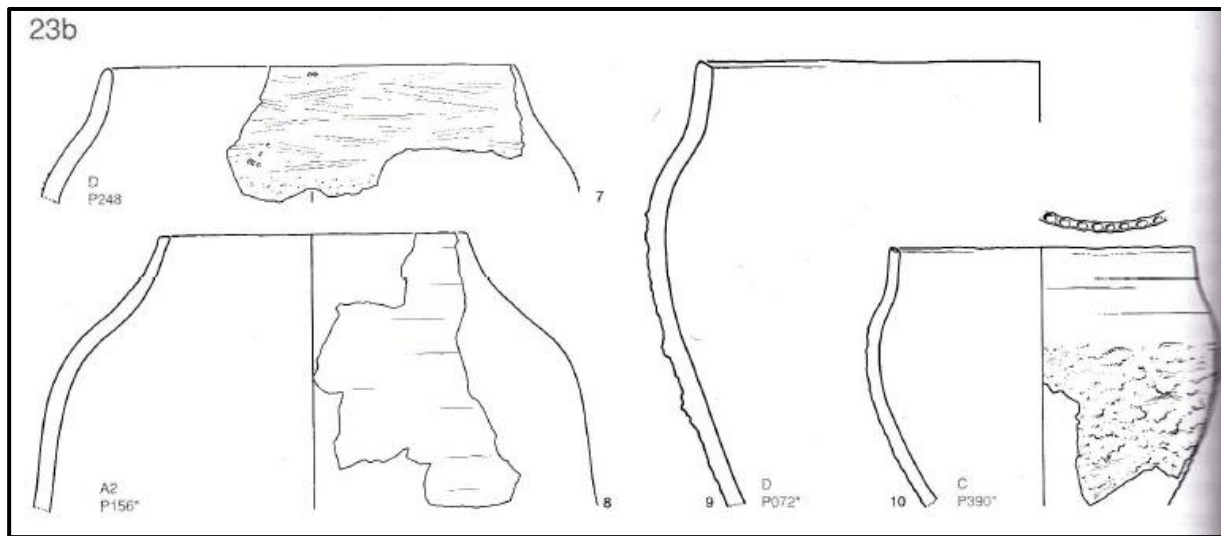
Figuur 68: Aardewerk van het type A1 uit de ijzertijd volgens Van den Broeke (© VAN DEN BROEKE 2012, p. 395).

Ook uit één van de spijkers werd aardewerk gerecupereerd. Het gaat om spijker 2, die een rand- en een wandscherf bevatte. De scherven behoorden waarschijnlijk tot eenzelfde recipiënt. Het gaat om scherven die deel uitmaken van een éénledige pot met een gegladde afwerking. Het gaat om een licht gesloten profiel van een tonvormige pot met spitse rand. Van den Broeke plaatst deze vorm onder het type 23b. Deze potvorm is vooral terug te vinden in de vroege ijzertijd. Incidenteel kan deze ook nog voorkomen in de Romeinse periode (zie figuren 68 en 69).⁶¹

---

⁶⁰ VAN DEN BROEKE 2012, p. 27.

⁶¹ VAN DEN BROEKE 2012, p. 57.

Figuur 69: Aardewerk van het type 23b (© VAN DEN BROEKE 2012, p. 56).

6.2.4.3. Interpretatie

Uit deze periode komen een groot aantal sporen. Interessant is dat een deel van deze sporen deel uitmaken van een structuur, of het nu gaat om een (bij)gebouw of een spijker. Het voorkomen van deze structuren laat toe om te besluiten dat er met zekerheid bewoning was in deze periode, ook al werd er geen hoofgebouw aangetroffen.

6.2.5. Romeinse periode

6.2.5.1. Sporen en structuren

6.2.5.1.1. Paalsporen

Een aantal paalkuilen kon gelinkt worden aan de Romeinse periode. Het ging om paalkuilen die vlakbij de Romeinse greppels (cfr. *infra*) lagen. In deze paalsporen werd geen aardewerk aangetroffen, dus de datering is enkel gebaseerd op de locatie. Het gaat om de volgende sporen: S111, S112, S115 en S150. Deze paalsporen werden gekenmerkt door een vulling bestaande uit grijze zandleem met weinig houtskoolspikkels en af en toe wat bioturbatie (zie figuur 70).

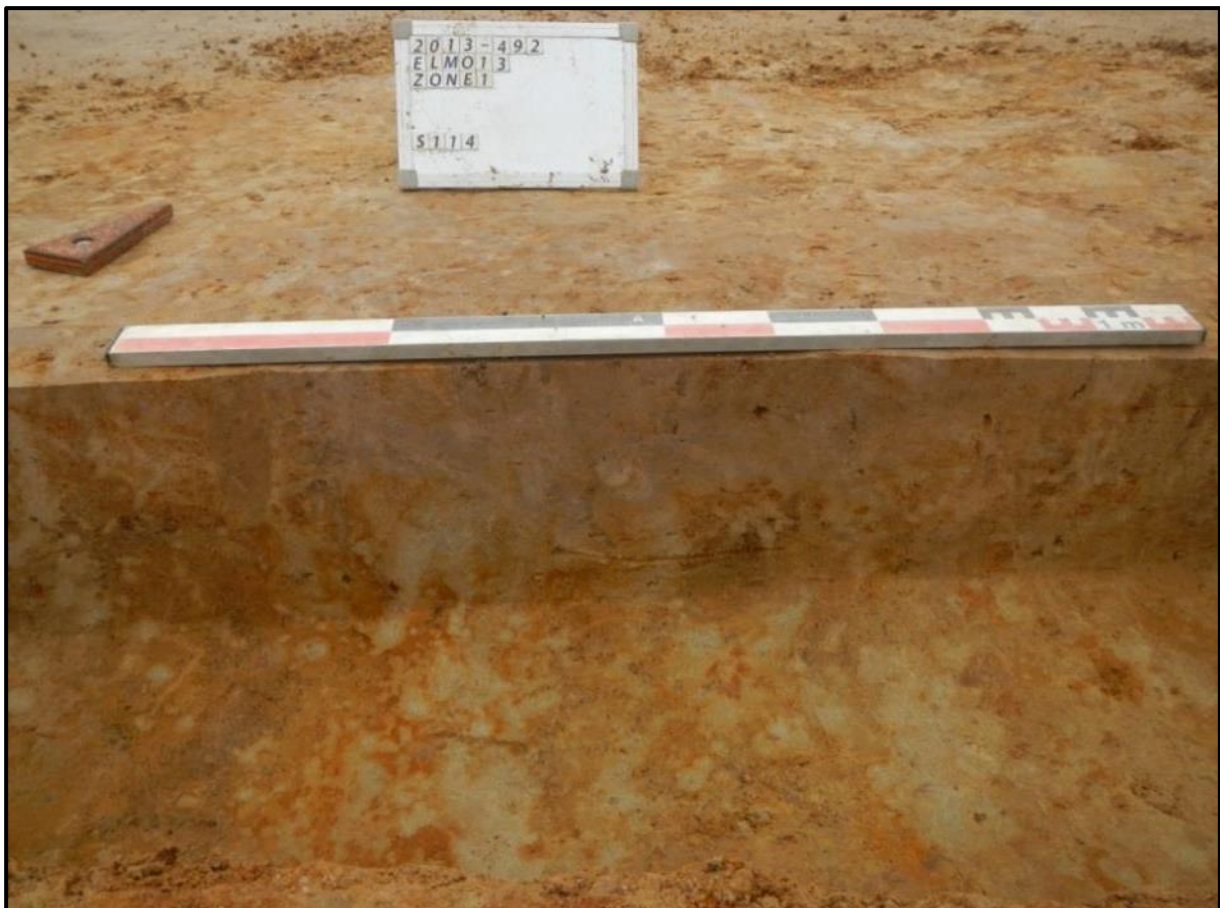
6.2.5.1.2. Kuilen

Uit de Romeinse periode konden met zekerheid vier kuilen aangeduid worden. Het gaat om S48, S60, S114 en S120. Enkel S48 en S114 bevatten aardewerk; de andere kuilen

werden op basis van vulling eveneens in de Romeinse periode gedateerd. Deze sporen hadden telkens een vrij vage aflijning met een opvulling van licht grijze tot bruine zandleem met enkele houtskoolspikkels en -brokjes (zie figuren 71 en 72).

Figuur 70: Zicht op de coupes van paalsporen S115, S150 en S111. S111 was vrij sterk gebioturbeerd.

Figuur 71: Zicht op S114 in coupe.

Figuur 72: Zicht op S60 in coupe.

6.2.5.1.3. Greppels

De vier greppels die tijdens de opgraving werden aangetroffen konden in deze periode gedateerd worden, en dit op basis van de aardewerkvondsten (cfr. *infra*). Het gaat om de greppels S21, S110, S116, S117 & S158. Deze greppels vormden waarschijnlijk deel van een groter greppelsysteem (zie bijlage 10). Alle greppels hadden een zeer lichte wittig grijze tot grijze vulling van zandleem. Vooral greppels S21, S110 en S158 hadden een vrij duidelijke aflijning, terwijl S116 en S117 zeer vaag afgelijnd waren. Ook tijdens het couperen kon dezelfde tendens vastgesteld worden. Er werden meerdere coupes op elke greppel geplaatst teneinde het verloop goed te kunnen documenteren. Tussen de verschillende greppels was er telkens een opening. Greppels S116 en S117 lagen parallel aan elkaar (zie figuren 73 tot en met 78).

Het onderzoek uitgevoerd door Studiebureau Archeologie in 2012 leverde eveneens een greppel op. Door het ontbreken van aardewerk kon toen geen datering worden voorzien. De greppel op het aanpalende terrein heeft dezelfde opvulling en werd éénmaal onderbroken (zie bijlage 13). Het volledige verloop was niet duidelijk door het voorkomen van een dierlijke vergraving ter hoogte van de greppel in het oostelijke deel van het terrein.⁶² Mogelijk ging het hier om een afsluiting of omheining van een erf of iets dergelijks.

---

⁶² SMEETS & BERVOETS 2012, pp. 30-31.

Figuur 73: Zicht op een dwarscoupe van S21.

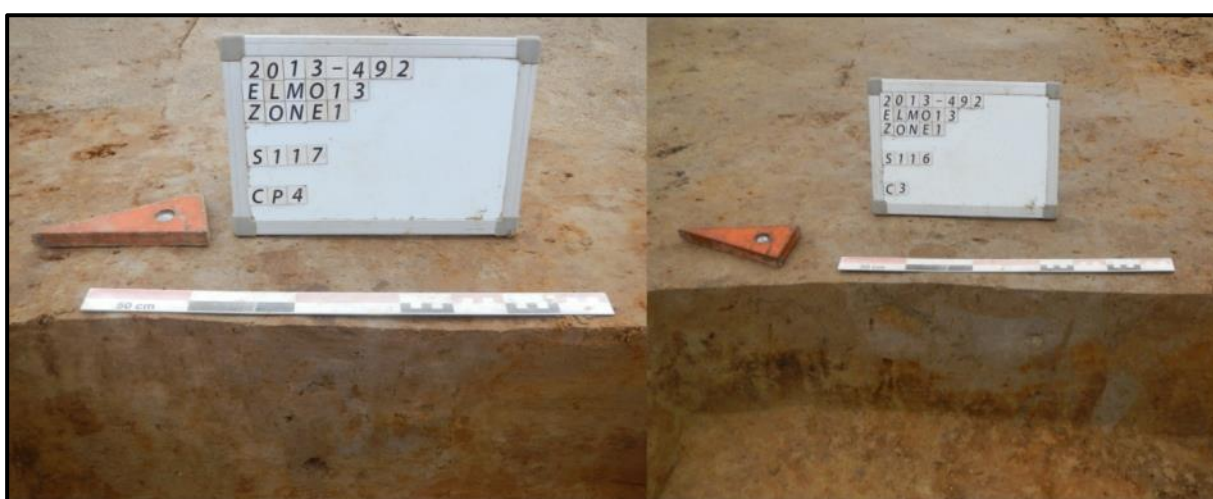

Figuur 74: Zicht op een lengtecoupe van S21.

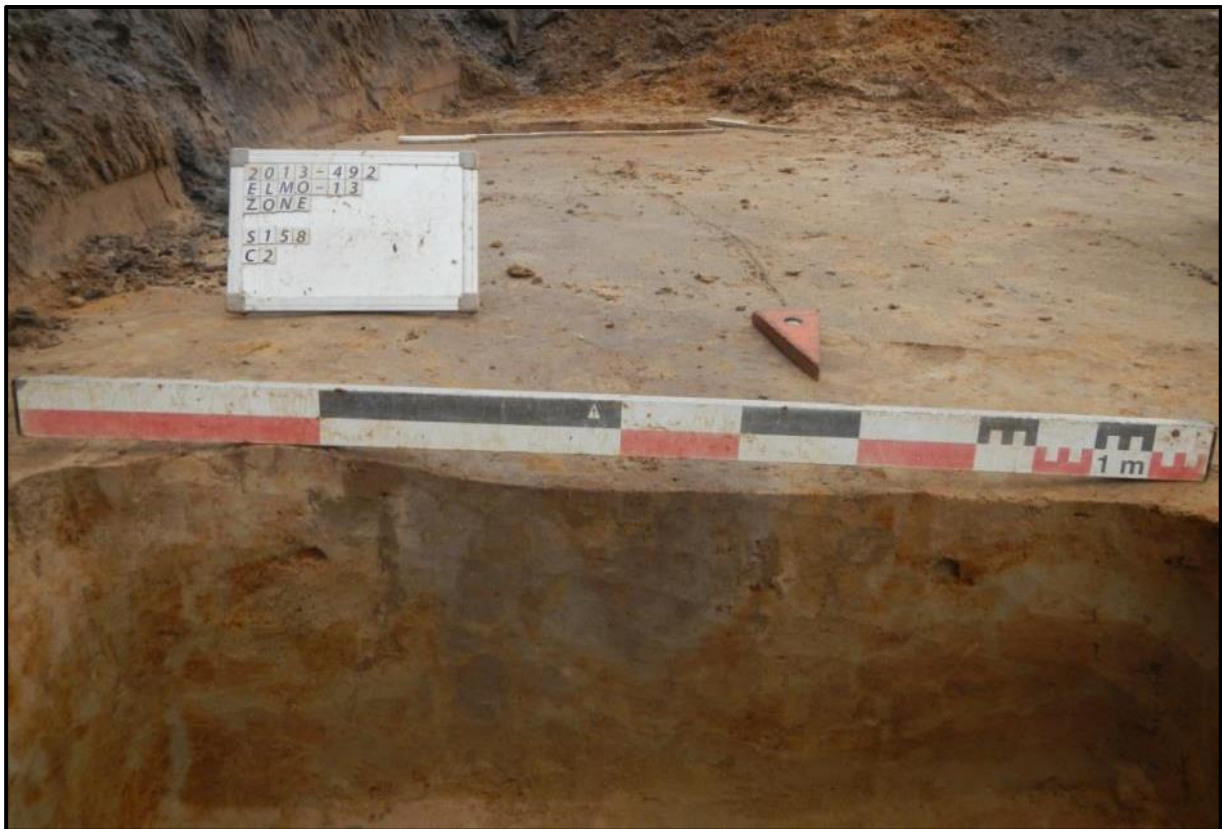

Figuur 75: Zicht op een dwarscoupe van S110.

Figuur 76: Zicht op dwarscoupes van S117 en S116.

Figuur 77: Zicht op een dwarscoupe van S158.

Figuur 78: Zicht op een lengtecoupe van S158.

6.2.5.2. Vondsten

Uit deze greppels en kuilen werd een kleine hoeveelheid aardewerk en metalen vondsten gerecupereerd wat de datering kon bevestigen. Daarnaast werden eveneens wat losse vondsten aangetroffen die in de Romeinse periode kunnen gedateerd worden.

6.2.5.2.1. Keramiek

Het aardewerk werd voornamelijk aangetroffen in de kuilen en greppels. Drie losse vondsten konden eveneens in deze periode gedateerd worden. Het merendeel van het aardewerk kan gedateerd worden in de vroege tot midden-Romeinse periode (eerste helft 1ste eeuw voor Chr. tot 3de eeuw na Chr.).

In greppel S21 werd onder meer een sterk verweerde rand aangetroffen van een *moratarium* in Tiense waar, daterend uit de vroeg-Romeinse periode. Het gaat om de rand van een wrijfschaal (frequent vanaf het begin van onze jaartelling tot de 3de eeuw na Chr.). Wrijfschalen werden voornamelijk in de keuken gebruikt. Het zijn halfronde dikwandige schalen, waarvan de bodem in veel gevallen is belegd met kwartskorrels of verbrijzeld grind. Vaak zijn de vormen voorzien van een fabrieksstempel op de rand, ter hoogte van de uitgietsluiting aangebracht. Er bestaan verschillende types, vastgesteld op basis van het randprofiel (sterk variërend afhankelijk van de periode). De wrijfschalen werden vrij regionaal vervaardigd en hebben bijgevolg een groot aantal productiecentra.⁶³ Aangezien het hier gaat om een fragment dat net onder de rand is afgebroken, kan het type wrijfschaal niet bepaald worden (zie figuur 79).

Verder werd in diezelfde greppel nog een brokje *terra nigra* aangetroffen. *Terra nigra* is een waar die door de Belgische pottenbakkers heel vaak werd geproduceerd en is een poging om de luxe van de *terra sigillata* na te bootsen. Het aardewerk is reducerend gebakken met kwaliteitsvolle klei en is voorzien van een gladde afwerking.⁶⁴ Ook werd er een wandfragment van een *dolium* aangetroffen. Het fragment heeft een beige kleur met witte en rode inclusies met restanten van een lichtbruine slib op de buitenzijde. Ook in één van de andere greppels, S110, werd een fragment aangetroffen van een *dolium*, het gaat om een bodemfragment met een lichtbruine en lichtgrijze kleur voorzien van witte inclusies. Daarnaast werd een randfragment technisch aardewerk van een éénledige pot gerecupereerd (zie figuur 80). Deze rand maakt deel uit van een ongeveer cilindrische tot kegelvormige hoge pot, type Van den Broeke k-15. Dit type van cilindrische hoge pot kon

---

⁶³ VANVINCKENROYE 1991, p. 70; KOOT & BERKVENS 2004, p. 301.

⁶⁴ ANNAERT *et.al.* 2012, p. 51.

gebruikt worden als container van zeezout. De exacte datering van deze potten is nog vrij onzeker; ruim gesteld kan een datering in de midden-Romeinse periode voorgesteld worden.⁶⁵

Figuur 79: De buiten- (links) en de binnenkant (rechts) van de mortariumrand.

Figuur 80: Zicht op de rand uit technisch aardewerk.

---

⁶⁵ VAN DEN BROEKE 2012, pp. 168-170.

In één van de andere greppels, S110, werd een gebroken bodem van een kruik aangetroffen in *Low Lands Ware*: reducerend gebakken aardewerk met een zandige textuur (zie figuur 81).⁶⁶ In één van de Romeinse kuilen, S48, werd een klein wandfragment in Tiense waar gevonden.

Verder werden nog enkele losse vondsten Romeins aardewerk gerecupereerd. Allereerst werd in de zone van de Romeinse greppels een randfragment aangetroffen van een kookpot in Tiense waar. Het randprofiel heeft een naar buiten gebogen, horizontale rand en lijkt op een kookpot van het type Oelmann 87 (zie figuur 82). Dit kan gedateerd worden in de 2de eeuw en de eerste helft van de 3de eeuw. Het zou gaan om vrij ruwwandig aardewerk dat voornamelijk gebruikt werd voor het transport van voedsel. In sommige gevallen zou de inhoud (mogelijk voorafgaand aan de consumptie) verhit zijn, vandaar de benaming 'kookpotten'.⁶⁷ Een andere losse vondst betreft een rand *Low Lands Ware 1*. Het gaat om een rand van een drieledige kom. In zone 3 werd in een mollengang een klein fragment *terra sigillata* aangetroffen, meer bepaald de rand van een bord van het type Dragendorff 18, een bord met schuin opstaande wand en verdikte rand. Het aardewerk vertegenwoordigt de Zuid-Gallische waar uit de tweede helft van de 2de eeuw (zie figuur 83).⁶⁸

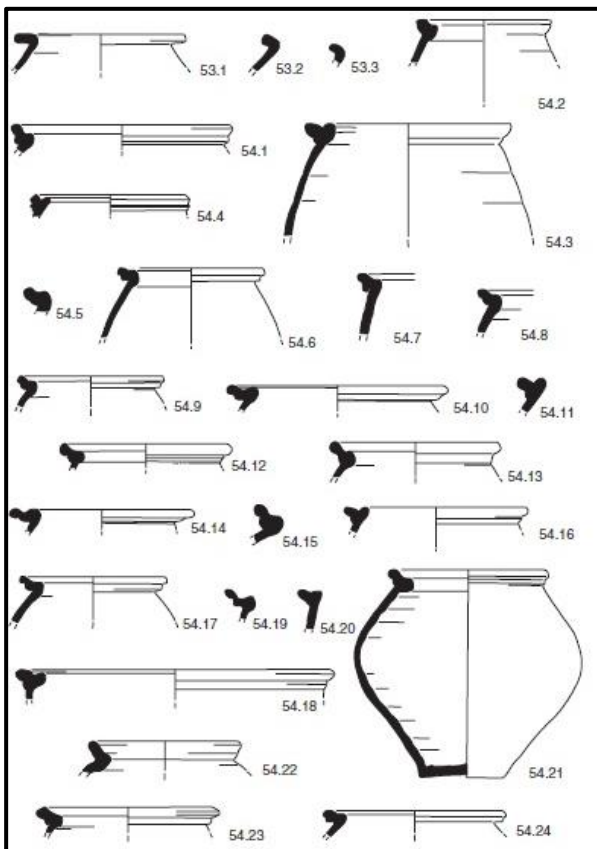
⁶⁶ DE CLERCQ & DEGRYSE 2008, p. 448.

⁶⁷ KOOT & BERKVENS 2004, pp. 308-309.

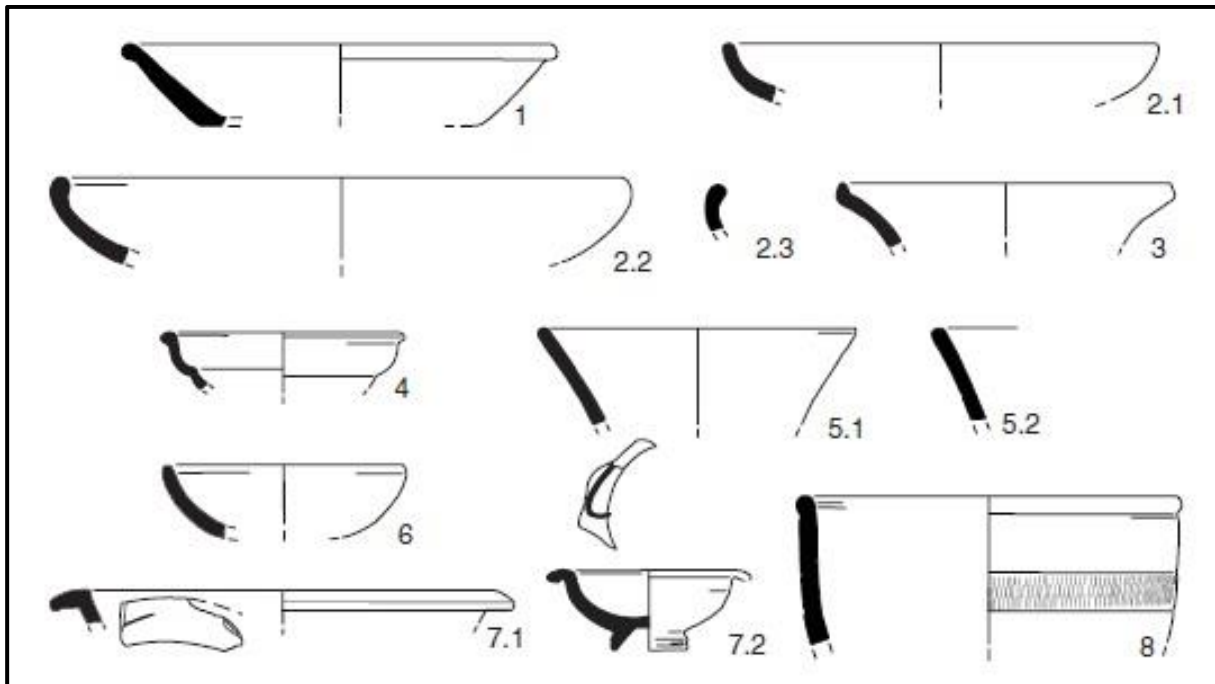
⁶⁸ KOOT & BERKVENS 2004, pp. 282-283.

Figuur 81: Zicht op het bodemfragment in *Low Lands Ware* aangetroffen in S110.

Figuur 82: Voorbeelden van ruwwandig aardewerk met bovenaan de types 53.2 en 53.3 die het type Oelmann 87 voorstellen (© KOOT & BERKVENS 2004, p. 309).

Figuur 83: Zicht op de verschillende borden van het Dragendorff 18-type (© KOOT & BERKVENNS 2004, p. 289).

6.2.5.2.2. Metaal

Aan de hand van metaaldetectie uitgevoerd op verschillende niveaus (cfr. *supra*) werden een aantal metaalvondsten gedaan die gedateerd kunnen worden in de Romeinse periode. Het gaat echter allemaal om losse vondsten, die niet kunnen gelinkt worden aan de Romeinse sporen. Een aantal kunnen echter wel gelokaliseerd worden in de buurt van de Romeinse greppels. Een bronzen *sestertius* (inv.nr. 1043), daterend uit de 1ste en 2de eeuw na Chr., werd aangetroffen in de aanwezige teelaarde vlak boven het archeologische vlak. Het profiel van het hoofd is nog slechts vaag zichtbaar (zie figuur 84). Een Romeinse as (inv.nr. 1006), daterend uit de 1ste en 2de eeuw na Chr., werd aangetroffen in het noordoostelijke deel van zone 1. Ook in zone 1 werd nog een halve Romeinse as (inv.nr. 1000) aangetroffen. Belangrijk is ook de vondst van een potinmunt uit de 1ste eeuw voor Chr. (inv.nr. 1085).

Figuur 84: De bronzen *sestertius*.

6.2.5.2.3. Bouwmateriaal

Uit de greppels en nabije omgeving werd eveneens wat bouwmateriaal gerecupereerd. In greppel S116 werden vijf fragmenten van een tegel met een oranjerode baksel gevonden. Ook in één van de andere greppels, S158, werd een fragment bouwmateriaal aangetroffen. In S114, een kuil vlakbij greppel S116, werd eveneens een fragment bouwmateriaal gerecupereerd.

6.2.5.3. Interpretatie

De hoeveelheid en aard van de aangetroffen Romeinse sporen laat niet toe te besluiten tot de aanwezigheid van een Romeins woonerf. Het voorkomen van de greppels wijst mogelijk in de richting van een *enclosure* of heeft mogelijk iets te maken met de nabijgelegen *vicus*. Het aangetroffen aardewerk wijst in ieder geval in die richting. Er komen verschillende types voor, waarbij het zowel gaat om gebruiks- als om luxeaardewerk.

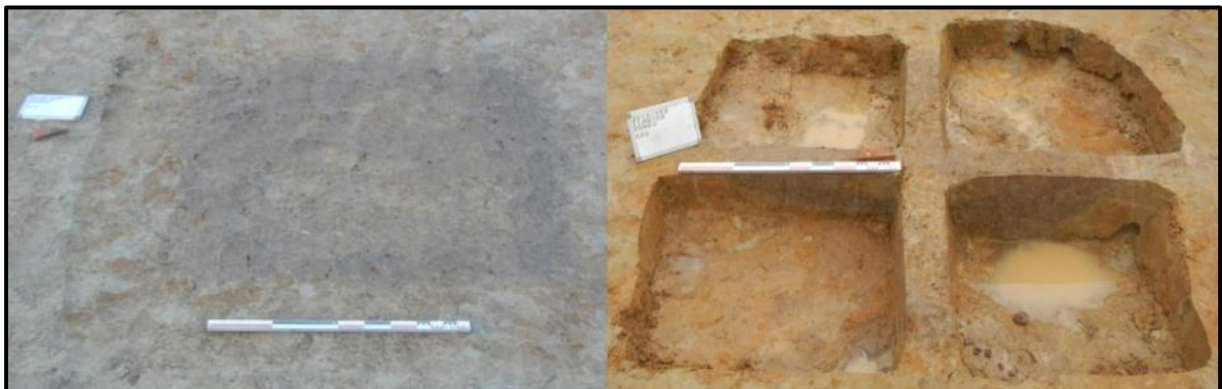
6.2.6. Volle, late & postmiddeleeuwen

6.2.6.1. Sporen en structuren

Er werden een aantal sporen aangetroffen uit de (post)middeleeuwse periode. Het ging onder meer om een grote vierkante kuil (S12). Deze had een vulling bestaande uit drie lagen: L1: donkere bruingrijze zandleem met bruine vlekken en weinig houtskoolbrokken; L2: versmeten moederbodem met donkergrijze vlekken; L3: groenig grijze zandleem (zie figuren 85 en 86). Deze kuil kon gedateerd worden in de postmiddeleeuwen.

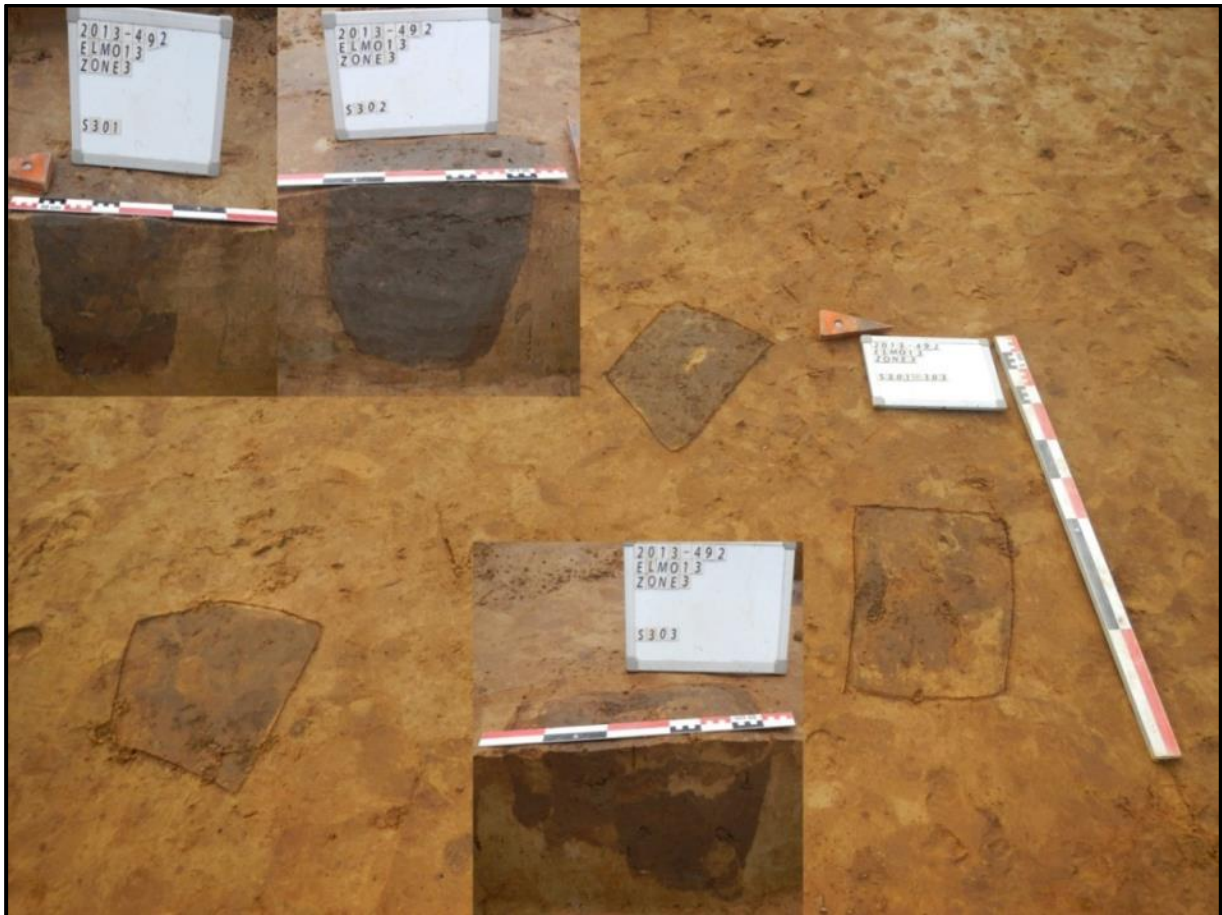

Figuur 85: Zicht op coupe B-E van S12.

Figuur 86: Zicht op S12 in vlak (links) en na het couperen (rechts).

Andere sporen konden eveneens gedateerd worden in de volle of postmiddeleeuwen: S134, S155 (een windval), S301, S302, S303 (zie figuur 87), S306 en S316. Het ging vrijwel steeds om paalsporen of kuilen. S316 was een rechthoekige kuil met een bruine opvulling van zand met beige en gele vlekken en vrij veel houtskoolbrokken. Opvallend was het houtskoolbandje aan één zijde van de kuil (zie figuur 88).

Figuur 87: Zicht op enkele van de volmiddeleeuwse paalsporen: S301, S302 en S303 in zone 3.

Figuur 88: Zicht op S316 in coupe en detail van het houtskoolbandje (rechtsboven).

6.2.6.2. Materiaal

6.2.6.2.1. Keramiek

Het materiaal uit deze periode kon over het algemeen in de postmiddeleeuwse periode gedateerd worden. Het betreft in de meeste gevallen rood geglazuurd en roodbakend aardewerk. Enkele scherven gereduceerde waar zijn ook aangetroffen, net zoals faience. Er werd één randfragment witbakkend Maaslands aardewerk aangetroffen (inv.nr. 1002; losse vondst), dat kan gedateerd worden in de volle middeleeuwen. Dit aardewerk is afkomstig uit de Midden-Maasvallei, waar verschillende productiecentra waren. Het aardewerk werd vervaardigd op een sneldraaiende schijf en is bijgevolg van hoge kwaliteit.⁶⁹

---

⁶⁹ DE GROOTE 2008, pp. 337-340.

Bij het rood geglazuurd aardewerk gaat het meestal om wandfragmenten, waardoor een positieve identificatie uitblijft. In enkele gevallen werd een rand- of bodemfragment aangetroffen wat een identificatie mogelijk maakt. Een gespleten randfragment uit S134 kon geïdentificeerd worden als een deel van een papkom, gekenmerkt door de conische vorm.⁷⁰ Uit S306 werd een oor van een voorraadpot gerecupereerd uit rood geglazuurd aardewerk. Een voorraadpot heeft een gesloten vorm en werd enkel gebruikt voor de opslag van goederen. Dit type pot is vrij moeilijk te herkennen. Vanaf de 12de eeuw was er een ontwikkeling van specifieke types van voorraadpotten. De voorraadpotten worden dan gekenmerkt door een specifieke randtypologie. Ervoor werden kogelpotten gebruikt voor de opslag van goederen.⁷¹

Uit één van loopgraven (S36, cfr. *infra*) werd een bodemfragment gerecupereerd van een roodgebakken bord met slibversiering uit de Nieuwe Tijden. Kenmerkend voor een bord is de lage, open vorm met een uitgelopen rand. De rand van een bord zorgt voor het onderscheid met een schotel, die een eenvoudige, opstaande rand heeft.⁷² Het ontbreken van de rand bij onze scherf maakt een verdere identificatie onmogelijk. Voorts werden enkele pijpenstelen en pijpenkoppen uit witbakkend aardewerk aangetroffen.

6.2.6.2.2. Metaal

Uit deze periode werden verschillende metalen vondsten door middel van metaaldetectie gerecupereerd, voornamelijk munten. Er werden drie oorden aangetroffen. Eén ervan (inv.nr. 1056) kan gedateerd worden in de 17de en 18de eeuw. Het is echter niet duidelijk wie erop staat afgebeeld. Een andere oord (inv.nr. 1043) heeft een afbeelding van Karel VI en kan bijgevolg gedateerd worden in 1710-1712. De laatste aangetroffen oord (inv.nr. 1013) is er een eveneens één van Karel VI (1710-1712). Een zeer uitzonderlijk goed bewaarde penning of duit van Karel II uit 1700, geslagen in Antwerpen, werd eveneens gevonden met de metaaldetector. Belangrijk is ook de vondst van een mogelijk originele of continentaal nagemaakte *Long Cross Sterling* (inv.nr. 1007) uit de 13de eeuw (zie figuur 89).

Verder werden ook een aantal riem- of schoengespen en fragmenten van kist-, kast- of stoelbeslag (inv.nr. 1159, 1061, 1106 en 1013) met een datering in de 17de en 18de eeuw gevonden. Een schoengesp (inv.nr. 1102) voorzien van een ankervormige sluiting (weliswaar afgebroken) kan gedateerd worden tussen 1660 en 1720. Ook werd een

---

⁷⁰ DE GROOTE 2008, p. 222.

⁷¹ DE GROOTE 2008, p. 275.

⁷² DE GROOTE 2008, p. 149.

kledinghaak (inv.nr. 1037) met een datering in de 14de tot 16de eeuw aangetroffen. Een vorm van beslag met het wapenschild van Lier werd eveneens gerecupereerd (inv.nr. 1104, zie figuur 90).

Er werden enkele wambuisknoopjes (inv.nr. 1057, 1043, 1119, 1061) en gewone knoopjes (inv.nr. 1042, 1029) aangetroffen, daterend uit de 16de-18de eeuw. Daarnaast werd ook een plat knoopje gevonden met centraal een sterrenmotief omgeven door kleine sterretjes (inv.nr. 1036). Het maakte mogelijk deel uit van een 18de-eeuws legeruniform.

Ook werden verschillende musketkogels aangetroffen. In de meeste gevallen ging het om een geïsoleerde afgevuurde musketkogel (inv.nr. 1159). Een fragment van een pistoletkogel kan gedateerd worden in de 17de en 18de eeuw (inv.nr. 1043 en 1061). Belangrijk is echter de vondst van veertien onafgevuurde musketkogels (inv.nr. 1008, zie figuur 91). Deze werden aangetroffen vlak boven het archeologisch vlak nabij een kleine houtskoolconcentratie. Vermoedelijk werden de musketkogels daar gesmeed en ook onmiddellijk verloren of achtergelaten. De musketkogels hebben een breedte van 17,2mm; het zijn bijgevolg Franse musketkogels. Duitse kogels hebben een diameter van 19,5mm en Engelse een diameter van 18,7mm.⁷³ Tenslotte werd een fragment van een donderbus aangetroffen.

Figuur 89: Zicht op de Long Cross Sterling (inv.nr. 1007).

---

⁷³ Persoonlijke communicatie door Johan Dils.

Figuur 90: Zicht op een beslag met het wapenschild van Lier.

Figuur 91: Zicht op de veertien onafgevuurde musketkogels.

6.2.6.3. Interpretatie

Uit de (post)midleeeuwen werden maar zeer weinig sporen aangesneden. De meeste informatie voor deze periode is afkomstig uit het grote aantal vondsten afkomstig van de metaaldetectie. Zoals eerder aangegeven werd deze uitgevoerd op drie verschillende niveaus, waarbij het meeste materiaal afkomstig is uit de ploeglaag.

6.2.7. WOI en WOII en/of later

6.2.7.1. Sporen en structuren

6.2.7.1.1. Loopgraven

Uit de periode van de Eerste Wereldoorlog werden verschillende sporen aangetroffen. Het betrof een loopgravensysteem van één linie, opgebouwd uit loopgraven afgewisseld met iets hoger gelegen *shelters*. Deze sporen waren vrij ondiep bewaard, aangezien ze werden uitgegraven in de ploeglaag (zie bijlage 12). De loopgraven hadden een diepte variërend tussen 15 en 30cm, terwijl de *shelters* nauwelijks bewaard waren in het archeologische vlak. Deze sporen konden in de Eerste Wereldoorlog gedateerd worden op basis van het aangetroffen vondstmateriaal door middel van metaaldetectie (cfr. *infra*). Het ging om de volgende spoornummers: S29, S36, S37, S38, S39, S44, S46, S47, S55 & S56 (S36, S38, S39, S44 en S46 waren de loopgraven). Deze hadden een vrij scherpe, rechte aflijning en een vulling bestaande uit donkerbruine zandleem met een matige gelaagdheid (zie figuren 92 tot en met 94).

Figuur 92: Zicht op een dwarscoupe van S36.

Figuur 93: Zicht op een dwarscoupe van S39, met de duidelijke gebruiksfase onderaan.

Figuur 94: Zicht op een coupe op de *shelter* (S29) en één van de loopgraven (S39). De *shelter* is duidelijk veel minder diep bewaard dan de aanwezige loopgraaf.

Aanvankelijk was het niet duidelijk of deze loopgraven enkel en alleen werden gebruikt door Belgische of door Duitse soldaten. Zoals aangegeven in hoofdstuk 4 werd in Zemst en omstreken hevig gevochten. De metaalvondsten gaven aan dat het ging om Duitse loopgraven. Mogelijk kunnen deze echter in oorsprong zijn aangelegd door de Belgische soldaten. De aangetroffen sporen vormden één enkele linie bestaande uit vijf loopgraven en drie *shelters* (waarvan één niet werd aangetroffen in het opgravingsterrein, maar zich vermoedelijk iets verder naar het noorden bevond, tussen S38 en S46).

6.2.7.1.2. Kuilen en paalsporen

Er werden nog enkele kuilen en paalsporen aangetroffen die mogelijk eveneens met de Eerste of Tweede Wereldoorlog in verband kunnen gebracht worden (S47 (zie figuur 95), S51, S52, S53, S55, S56, S106 (zie figuur 95), S128, S151, S152 en S153 uit zone 1, S304 en S305 uit zone 3). Het is echter ook mogelijk dat ze jonger zijn. Het ontbreken van concreet vondstmateriaal laat niet toe om een exacte datering voor te stellen. Zo werd een kuil aangetroffen waarin een dier (vermoedelijk een paard) begraven was (S128, zie figuur 97). In de zandgrond was dit skelet nauwelijks bewaard. Het werd zo goed mogelijk manueel ingezameld, en een deel van de kuil werd uitgezeefd. Op zone 4 werden heel wat paalsporen aangetroffen die wezen op het gebruik van terrein als speelplaats van de school (S402, S404, S405, S413, S414, S415, S417-S426, S435, S437, S452, S461, S465, S66, S471-S481, S484 en S485). Zo werden de sporen aangetroffen van het vroegere klimrek en andere mogelijke speeltuigen (zie figuren 27 en 98).

Figuur 95: Zicht op S47 na het couperen.

Figuur 96: Zicht op S106 in vlak.

Figuur 97: Zicht op S128 tijdens het vrijleggen van het slecht bewaarde skelet.

Figuur 98: Zicht op een recente structuur in zone 4 (in één van de sporen werd aluminiumfolie aangetroffen).

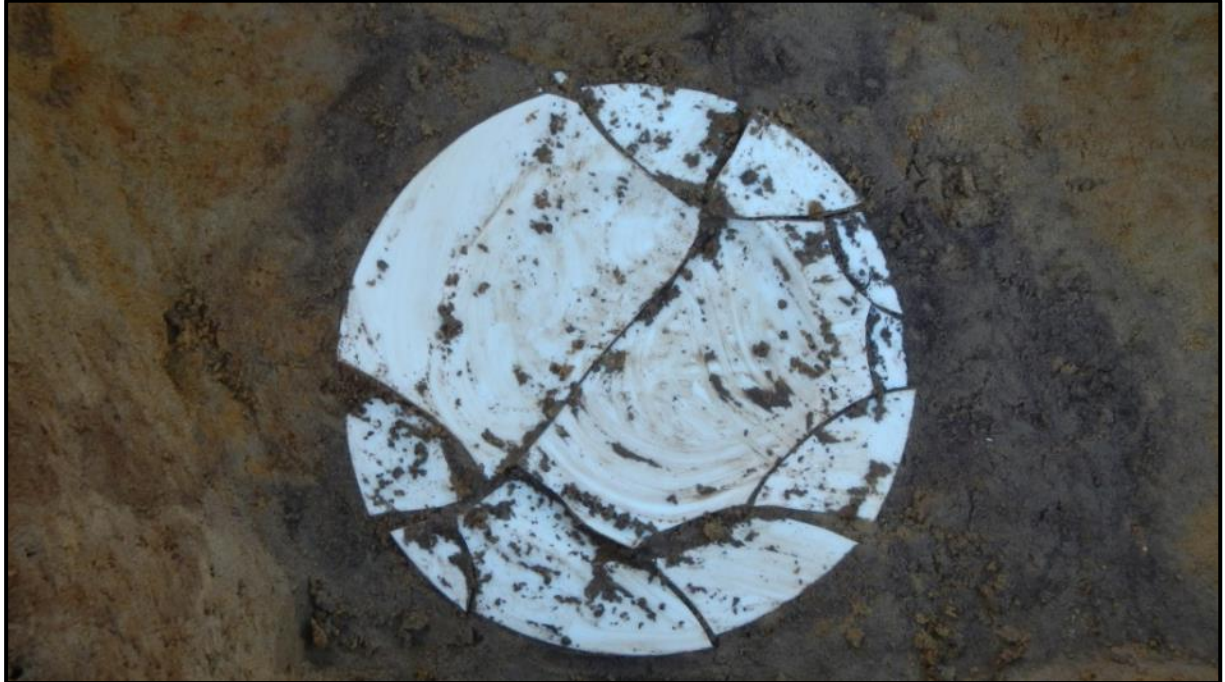
6.2.7.2. Vondsten

Uit deze periode werd heel wat materiaal aangetroffen. De grootste vondstcategorie betreft de metalen vondsten afkomstig uit zowel de loopgraven als de teelaarde.

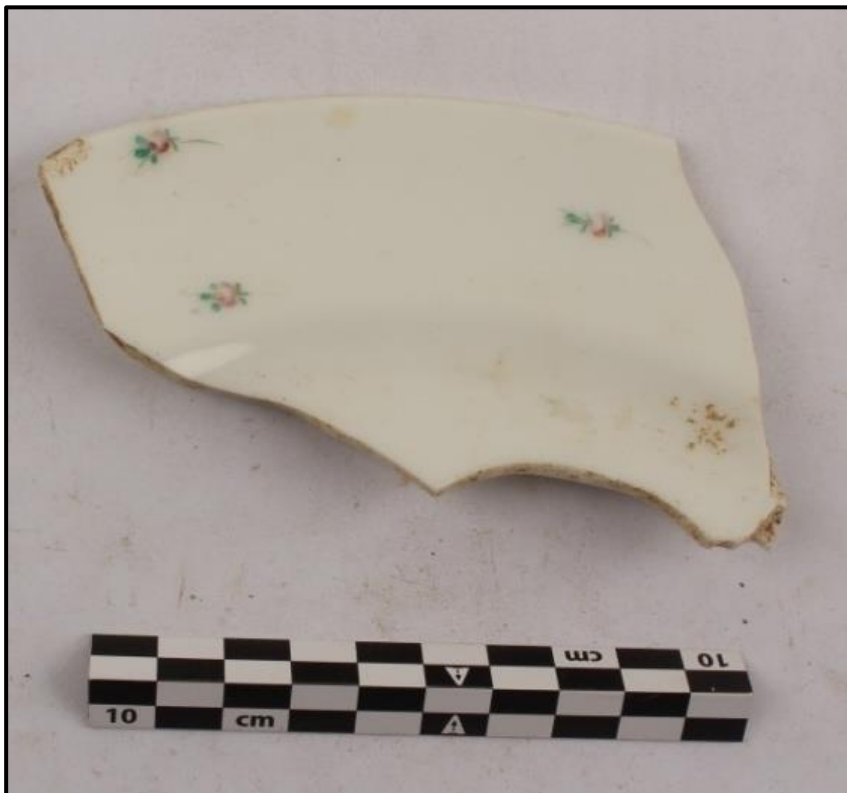
6.2.7.2.1. Keramiek

Het aandeel keramiekvondsten bleef eerder beperkt; het gaat vooral om fragmenten industrieel wit aardewerk of porselein. Het betreft voornamelijk borden die de soldaten uit nabijgelegen boerderijen meenamen voor gebruik in de loopgraven en *shelters*. In één van de loopgraven werd een gebroken bord *in situ* teruggevonden (zie figuur 99). Alle fragmenten van borden die teruggevonden zijn behoren tot hetzelfde soort bord: een wit porseleinen bord met een versiering van rode bloemetjes. Ook in de ploeglaag werd een dergelijk randfragment teruggevonden (zie figuur 100). Op de fragmenten aangetroffen in de loopgraven is de versiering niet altijd even goed zichtbaar. Voorts werden heel wat

fragmenten industrieel wit aardewerk aangetroffen, het gaat hierbij vermoedelijk ook om materiaal dat afkomstig is uit nabijgelegen boerderijen.

Figuur 99: Zicht op het gebroken bord in S39.

Figuur 100: Zicht op het randfragment met de versiering van rode bloemetjes dat werd teruggevonden in de ploeglaag.

6.2.7.2.2. Metaal

Belangrijk voor de datering van de loopgraven waren de metalen vondsten. Voor de periode van de Eerste Wereldoorlog werden een aantal concrete metaalvondsten aangetroffen die wezen op het gebruik van de loopgraven tijdens deze periode. Het gaat hierbij om een aantal kogelhulzen, zowel Belgische als Duitse. De plaats waar ze werden gevonden liet toe om te besluiten dat de loopgraven gebruikt werden door de Duitse soldaten. De Belgische Mauserkogels (inv.nr. 1156, 1042, 1043 en 1119) werden gevonden in de buurt van de loopgraven, terwijl de Duitse kogelhulzen werden aangetroffen verder naar het oosten van de loopgraven (waar de Belgen zich moeten bevonden hebben tijdens de Eerste Wereldoorlog) (zie figuur 101). Ook werden er een aantal pistoolkogels (inv.nr 1107, 1035) met een diameter van 6mm aangetroffen. Verder werd nog een Duitse 1-*pfennig* aangetroffen van rond de periode van de Eerste Wereldoorlog. Voorts wijzen het grote aantal *schrapnell*bolletjes en een aantal mantelfragmenten van obussen (*High Explosive*) op het gebruik van de loopgraven tijdens de Eerste Wereldoorlog. Deze *schrapnell*bolletjes werden echter ook nog gebruik tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het zijn bijgevolg de kogels die uitsluitsel hebben gegeven.

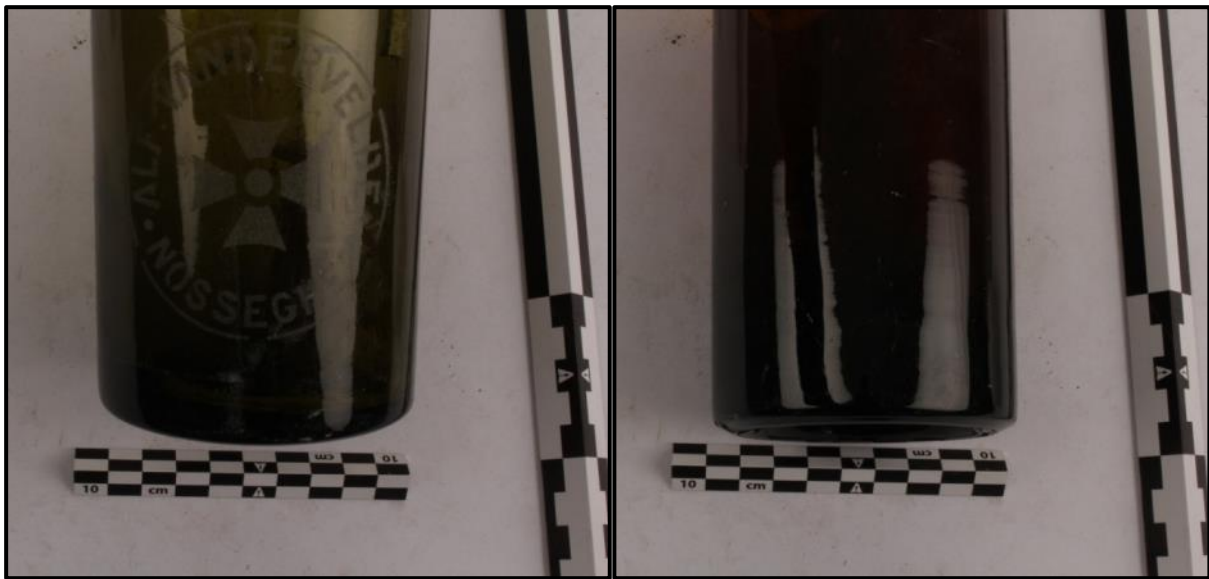
Opvallend was nog de vondst van een bel uit S47 en een gieter (zeer slecht bewaard, in verschillende stukken) uit S38. Verder werden heel wat metalen zaken aangetroffen die moeilijk te identificeren zijn, maar het zou kunnen gaan om zaken zoals conservenblikken en bestek, allen uit de periode van de Eerste en/of Tweede Wereldoorlog.

Figuur 101: Zicht op Belgische Mauserkogels (links) en een Duitse kogelhuls (rechts).

6.2.7.2.3. Glas

Een andere vrij grote materiaalcomponent is het aangetroffen glas uit de loopgraven. Het gaat hier voornamelijk om bier- en/of wijnflessen uit bruin en groen glas. Er werden ook een aantal fragmenten van flessen uit doorschijnend glas aangetroffen; in deze flessen zat water. Ook werden enkele fragmenten van bokalen uit doorschijnend glas teruggevonden. Op één van de flessen is een naam leesbaar: 'A. Vandervelde' uit Nossegem. Het gaat vermoedelijk om een bierfles (zie figuren 102 en 103).

Figuren 102 en 103: Zicht op een bierfles uit groen glas met opschrift (links) en een fles uit bruin glas (rechts).

6.2.7.2.4. Dierlijk bot

In S128 werden de zeer slecht bewaarde restanten van een dier aangesneden, het betreft vermoedelijk een paard. De botresten werden zo goed mogelijk ingetekend en nadien ingezameld. Een deel van het skelet werd in bulk ingezameld en later uitgezeefd.

6.2.7.3. Interpretatie

Voor deze periode ligt de nadruk vooral op de periode rond de Eerste Wereldoorlog. Er werd een loopgravensysteem aangetroffen bestaande uit vijf loopgraven en drie *shelters*. Voorts werden via metaaldetectie heel wat metaalvondsten aan deze periode gelinkt. Zoals aangegeven in de historische bronnen (cfr. *supra*) is er nog heel wat info bewaard gebleven van deze woelige periode in en rond Zemst en omstreken. Op het Molenveld

werd de linie bezet door de Duitsers, al is het niet duidelijk of zij ze op die plaats ook effectief zelf hebben uitgegraven. Het is geweten dat ze vaak gebruik maakten van reeds bestaande loopgraven, die door de Belgische soldaten verlaten waren. Een aantal geïsoleerde kuilen kunnen mogelijk eveneens in deze periode gedateerd worden.

Voorts was het duidelijk dat een deel van het terrein nadien gebruikt werd als landbouwgrond, zie de verstoringen in zone 3. Een ander deel van het terrein werd overbouwd met een speelplaats, wat eveneens zijn sporen naliet op het archeologisch vlak.

7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS

Zoals duidelijk werd in hoofdstuk 6 werden tijdens de opgraving de archeologisch bewaarde resten aangesneden uit heel wat perioden. Het merendeel van de sporen kan in de metaaltijden gedateerd worden. Het gaat om een deel van een woonerf waarin één mogelijk (hoofd)gebouw, zeven spijkers en twee bijgebouwen werden aangetroffen. Het aardewerk kon geen sluitende datering geven, het natuurwetenschappelijk onderzoek in de vorm van ¹⁴C-datering wel. Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat er zich zeker bewoning voordeed vanaf de late bronstijd. Het gebouw aangetroffen in zone 4 kan namelijk in deze periode gedateerd worden, net zoals enkele andere sporen. De spijkers en bijgebouwen behoren vermoedelijk tot de ijzertijd.

Figuur 104: Zicht op de opgraving uitgevoerd in 2013-2014 door Monument Vandekerckhove (in het blauw) en door Studiebureau Archeologie in 2012 (in het groen).

Nog tijdens de opgraving werden enkele greppels aangesneden uit de vroeg- tot midden-Romeinse periode. Ook werden er enkele structuren aangesneden uit de Eerste Wereldoorlog.

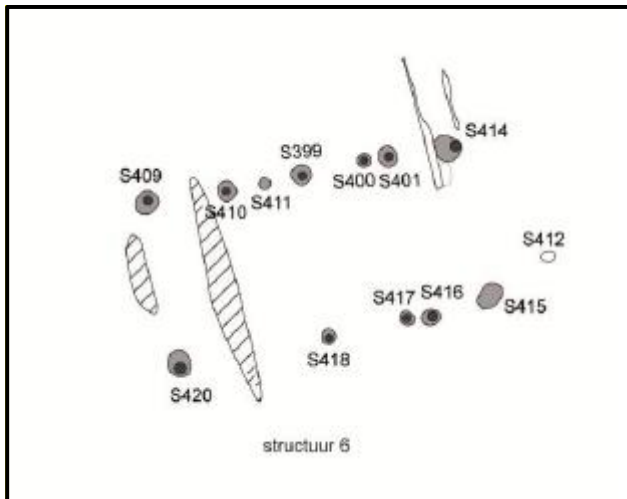
De sporen uit de late bronstijd aangetroffen tijdens deze opgraving hebben niet echt een parallel met de resultaten uit 2012 (zie figuur 104). De oudste resten die op het Molenveld werden aangesneden dateren uit het mesolithicum. Het gaat om enkele vuurstenen werktuigen, die verzameld werden in het uiterste oosten van het plangebied tijdens de opgraving in 2012.⁷⁴

Vanaf de bronstijd is er vermoedelijk wel bewoning op te merken op het terrein. Dit kon worden vastgesteld op de beide opgravingen. Uit de vroege bronstijd werd een gedecoreerde pot aangetroffen in een losliggend spoor in het noordwesten van het plangebied (opgegraven in 2012). Één van de structuren, Structuur 6, aangetroffen in 2012 kan in de midden-bronstijd gedateerd worden, dit op basis van natuurwetenschappelijk onderzoek (1520-1425 voor Chr.). Het gaat om een éénbeukige concentratie met een WZW-ONO oriëntatie (zie figuur 105). De buitenafmetingen van deze structuur bedragen ongeveer 8m op 4,5m. Van deze structuur werden echter niet alle paalsporen teruggevonden. Uit de vroege bronstijd werd een archeologisch volledige pot aangetroffen (deze bevond zich in S424, zie figuur 106), deze bevond zich in een kuil in het noordwesten van het plangebied. De pot was vermoedelijk nog intact op het moment dat hij in de kuil geplaatst is. Hij werd ondersteboven aangetroffen, waarbij hij licht naar één kant helde. Het is niet duidelijk waarom en hoe de pot in de kuil terechtgekomen. Allicht is hij er intentioneel in geplaatst. Het betreft een handgevormd exemplaar van bijna 39cm hoog en een randdiameter van 25cm. De pot zelf vertoont geen duidelijke slijtage sporen en is vermoedelijk snel na zijn ingebruiksname in de kuil terechtgekomen.⁷⁵

---

⁷⁴ Smeets & Bervoets 2012: 54.

⁷⁵ Smeets & Bervoets 2012: 25, 46-49.

Figuur 105: Zicht op structuur 6 aangetroffen in 2012.

Figuur 106: Zicht op de pot uit de vroege bronstijd aangetroffen in S424 in 2012.

Uit de late bronstijd is er een mogelijk gebouw aangetroffen tijdens de opgraving uitgevoerd in 2014. Het gaat om een palencluster aangetroffen in zone 4. De structuur heeft een noordwest-zuidoostoriëntatie en bestaat uit 15 paalsporen. Het betreft een

structuur van 5,6m breed en 14,5m lang. Gezien het feit dat er zich een verschillend aantal paalsporen voordoet aan de beide zijden, is het echter niet volledig zeker of dit effectief een gebouw betreft. Natuurwetenschappelijk onderzoek plaatst deze structuur of palencluster aan het einde van de late bronstijd.

Figuur 107: Zicht op de mogelijke structuur of palencluster vanuit het noordwesten na het plaatsen van de coupes.

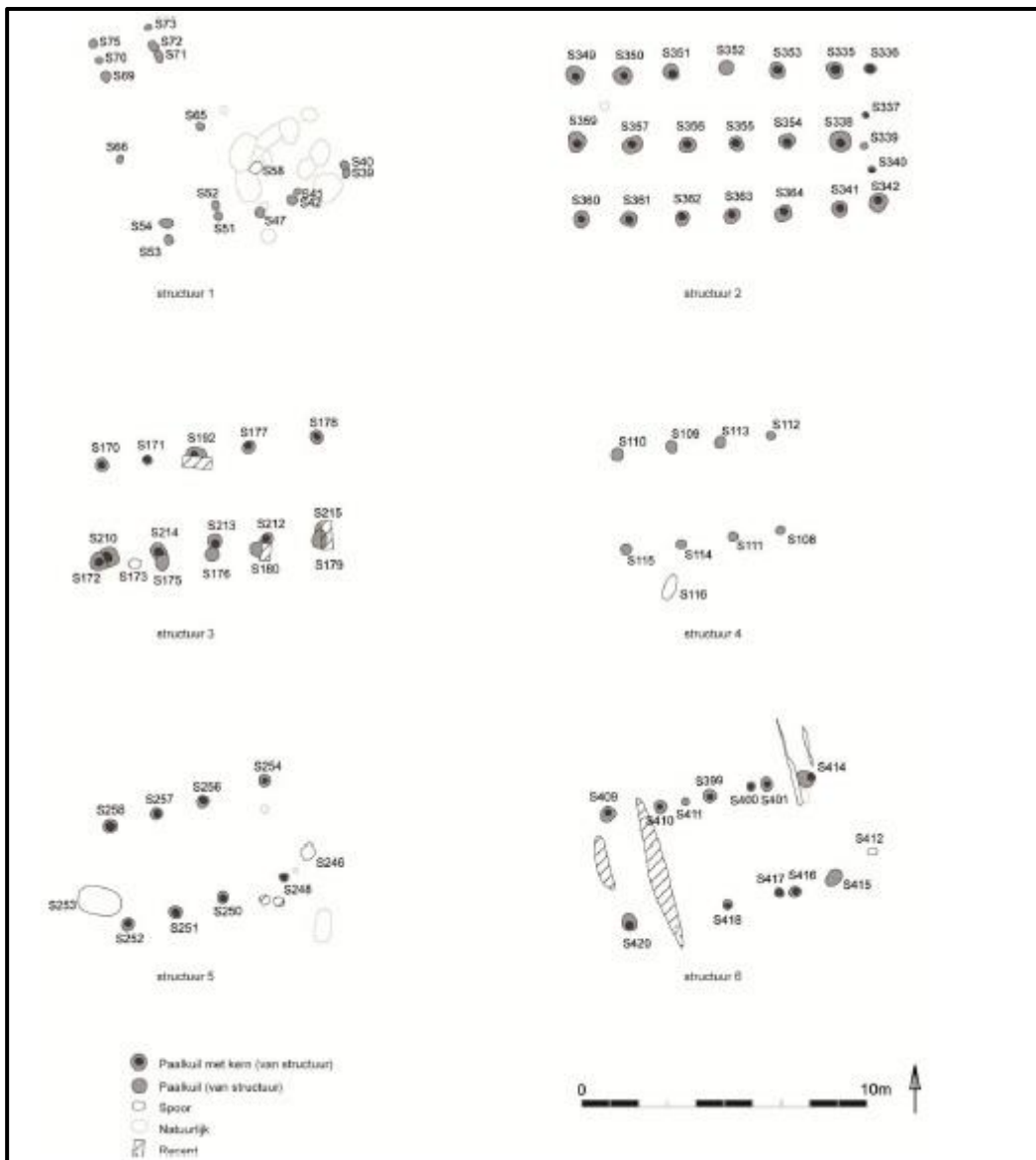
Vanaf de overgang van de late bronstijd naar de ijzertijd werd het Molenveld met zekerheid bewoond. De meeste aangetroffen structuren uit de opgravingen van 2012 en 2014 kunnen in deze periode gedateerd worden. Uit het zuidoosten van het plangebied (de opgraving van 2012) zijn er een aantal structuren die tot deze periode behoren (zie figuur 108). Structuur 1 betreft een tweebeukig gebouw met een WZW-ONO oriëntatie, met 2 middenstaanders en een 10-tal wandpalen. De aangetroffen scherven laten een algemene datering in de ijzertijd toe. Deze structuur betreft met zekerheid een hoofdgebouw dat verschillende gelijkenissen vertoont met plattegronden van het type Oss-Ussen 4, of een variant ervan. Het gaat hierbij om structuren bestaande uit één rij middenstaanders die de constructie in twee beuken verdeelt. Verder worden dergelijke structuren ook gekenmerkt door twee tegenover elkaar liggende ingangen in het midden van de lange zijden en dubbele palen in de wanden. Ook structuur 2 kan in deze periode gedateerd worden (750-390 voor Chr.), het gaat om een O-W georiënteerd gebouw bestaande uit 3 parallelle rijen van 6 zware palen die op regelmatige afstand van elkaar zijn geplaatst. In vergelijking met de andere aangetroffen structuren werd in deze structuur een vrij grote hoeveelheid aardewerk aangetroffen. Het betreft 2 archeologisch bijna complete individuen en een aantal scherven die secundaire verbrandingssporen vertoonden. Mogelijk gaat het om een verlatingsoffer of -ritueel. Een derde structuur is een éénbeukig gebouw, bestaande uit 2 rijen van 5 paalkuilen met een O-W oriëntatie. Opmerkelijk bij deze structuur is dat de oorspronkelijke zuidelijke palenrij volledig vervangen werd. De nieuwe palenrij is minder diep ingegraven dan de eerste. Ook hieruit werden een aantal scherven handgevormd aardewerk ingezameld en ¹⁴C-datering plaatst ook deze structuur in de ijzertijd (530-380 voor Chr.).

Een vierde structuur bevindt zich ook in het oosten van het plangebied en werd opgegraven in 2012. Het gaat opnieuw op een éénbeukige constructie die bestaat uit 2 rijen van 4 paalkuilen. Net zoals de overige structuren kan ook deze structuur in de ijzertijd gedateerd worden, dit opnieuw op basis van een ¹⁴C-datering (410-230 voor Chr.). Nog een éénbeukige constructie betreft structuur 5 met een WZW-ONO oriëntatie (zie figuur 109).⁷⁶

Nog tijdens de opgraving uit 2012 konden een 10-tal kleine structuren (zie figuren 110 en 111) geïdentificeerd worden, deze zijn telkens opgebouwd uit 4 of 6 palen. Tijdens de opgraving uitgevoerd in 2013-2014 werden ook enkele van dergelijke structuren aangesneden, het gaat om 7 spijkers en 2 bijgebouwen (zie figuren 112 en 113). Deze structuren kunnen allen eveneens in de periode van de ijzertijd gedateerd worden.

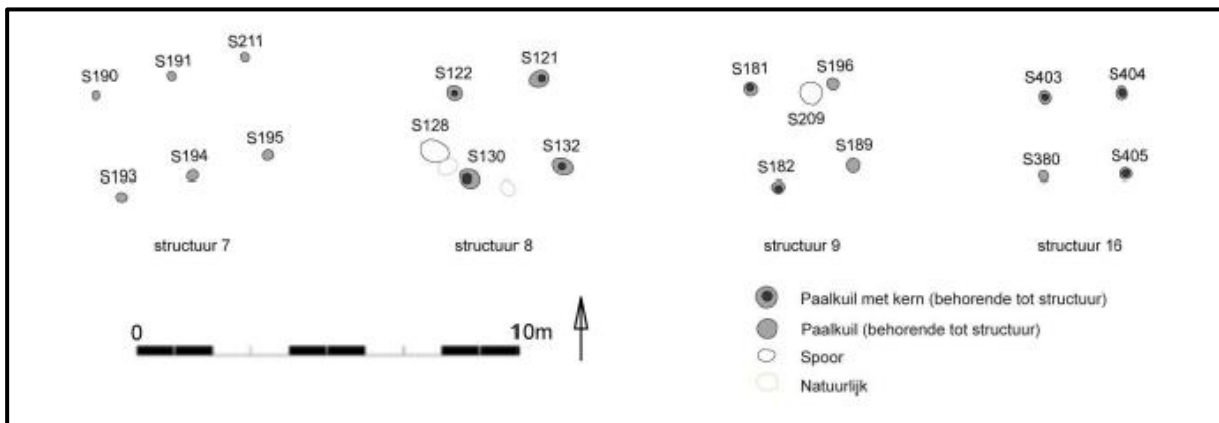
⁷⁶ Smeets & Bervoets 2012: 20-23.

Figuur 108: Overzicht van de aangetroffen structuren uit het zuidoostelijk deel, opgegraven in 2012.

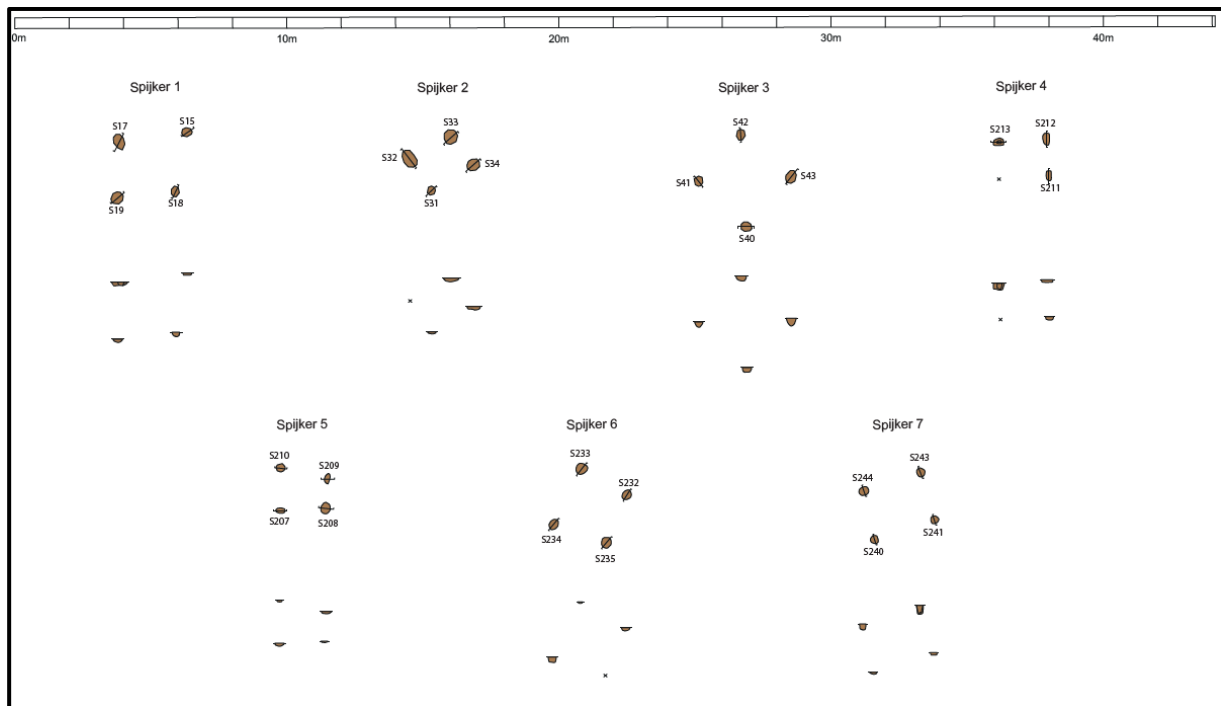

Figuur 109: Structuur 5, opgegraven in 2012, in vlak.

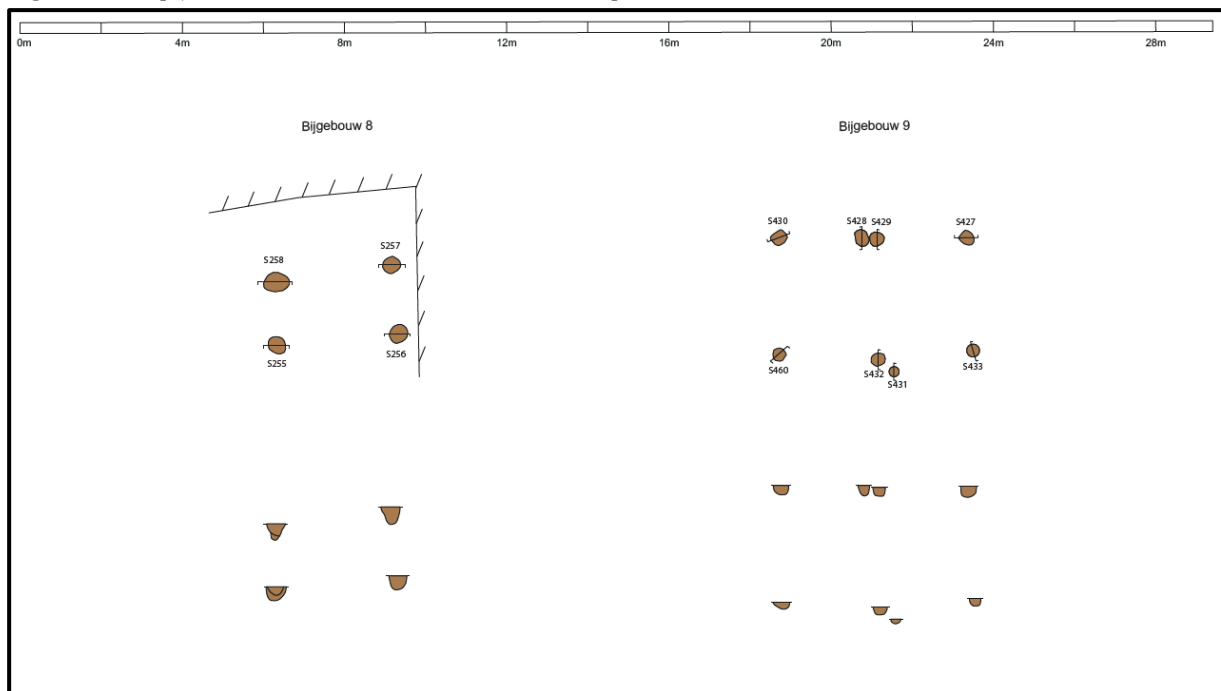

Figuur 110: Structuren 7, 8, 9 en 16 uit 2012 in vlak.

Figuur 112: Spijkers 1 en tot en met 7 uit 2014 in coupe en vlak.

Figuur 114: Bijgebouwen 8 en 9 uit 2014 in coupe en vlak.

Nog uit deze periode werd in 2012 een waterput opgegraven. Het betrof een cirkelvormige structuur met een doorsnede van 3,3m en een bewaarde diepte van 3m onder het maaiveld. In de kuil werd een kegelvormige vlechtwerkconstructie of mand geplaatst met een diameter van 1,4m. De mand was opgebouwd uit verticale staken met een doorsneden van 2 tot 3cm waartussen fijnere twijgen in horizontaal verband gevlochten waren. In de vulling bevond zich een houten paal uit berkenhout die mogelijk

dienst deed als welpaal. Net tegen de rand van de mand was er in de noordelijke helft een houten balk bewaard.⁷⁷

Belangrijk op te merken is dat het volledige woonerf waarschijnlijk niet werd opgegraven. Structuur 1 en 8 uit 2012 overlappen elkaar voor een deel en ook de nabije ligging en andere oriëntatie van structuur 3 sluiten een gelijktijdige gebruiksfase met dit gebouw eveneens uit.⁷⁸

Uit deze periode werd bijgevolg een meerfasig woonerf aangetroffen waarbij met zekerheid 1 hoofgebouw kan herkend worden. Er zijn verschillende bijgebouwen te herkennen die wijzen op de meerfasigheid van dit woonerf, aangezien één van de bijgebouwen het hoofdgebouw overlapt. Aangezien er in noordelijke en westelijke richting geen bijbehorende hoofgebouwen werden aangetroffen kan gesteld worden, dat dit woonerf zich vermoedelijk nog meer uitstrekt in oostelijke of zuidelijke richting. Mogelijk gaat het hier eveneens om meerdere erven, er werden geen duidelijke afbakeningsgreppels aangetroffen die een erf of nederzetting zouden afbakenen. De uitgevoerde onderzoeken in 2012 en 2014 tonen in elk geval aan dat de nederzetting(en) aan het Molenveld te Elewijt nog niet in hun volledigheid zijn opgegraven en onderzocht. Tijdens de opgravingen werden telkens delen van één of meerdere erven aangesneden, die voornamelijk in de ijzertijd kunnen gedateerd worden. Zoals aangegeven in het onderzoek uit 2012 kan gesteld worden dat de bewoning zich vermoedelijk uitstrekt in een ZW-NO georiënteerde band 75 m ten noorden van de Barebeek. Er werden tijdens de opgravingen structuren aangetroffen uit de midden-bronstijd (2014) en ijzertijd (waarvan 1 structuur – structuur 4 uit 2012 – en een waterput in de late ijzertijd kunnen gedateerd worden).

Uit de Romeinse periode werden een aantal greppels teruggevonden, deze dateren uit de vroeg- tot midden-Romeinse periode. Uit de opgraving van 2014 werden een aantal kuilen aangetroffen waarin aardewerk uit deze periode werd teruggevonden. Ook 4 greppels konden in deze periode worden gedateerd. Deze greppels vormden deel van een groter greppelsysteem dat op basis van aardewerk in de Romeinse periode kon worden gedateerd. Deze lopen ook verder door in de zone die reeds in 2012 werd opgegraven. Het gebrek aan duidelijke andere Romeinse sporen die in de richting van een structuur wijzen, doet echter besluiten dat het hier niet om echte nederzettingssporen gaat. De gekende *vicus* in het dorpscentrum bevindt zich op ongeveer 500m in vogelvlucht, wat een vrij grote afstand is. Waarschijnlijk hebben de greppels die werden aangetroffen eerder te maken met parcelering. In Elewijt werden tijdens verschillende grond- en verkavelingswerken reeds meerdere malen restanten aangesneden van de *vicus*. Een

---

⁷⁷ Smeets & Bervoets 2012: 28-29.

⁷⁸ Smeets & Bervoets 2012: 32-

grootschalige opgraving in de *vicus* heeft echter vooralsnog niet plaatsgevonden. Voorlopig kan men dus enkel uitgaan van het feit dat Elewijt met zekerheid Romeinse aanwezigheid heeft gekend en dat de aangetroffen resten op het Molenveld ook wijzen in die richting. Het aardewerkensemble bevat zowel gebruiks- als luxeaardewerk en er werden tevens een aantal Romeinse munten aangetroffen met de metaaldetector. In het verleden werden in Elewijt ook reeds restanten aangetroffen van boerderijen uit de Romeinse periode, mogelijk kan het greppelsysteem een dergelijk erf afsluiten.

Voorts werden er enkele (post)middeleeuwse sporen aangesneden met zeer weinig materiaal. Het merendeel van het vondstmateriaal uit deze periode is afkomstig van het onderzoek met de metaaldetector.

Tenslotte werden heel wat sporen uit de Eerste Wereldoorlog aangesneden. Het gaat om een loopgravensysteem bestaande uit vijf loopgraven en drie iets hoger gelegen *shelters*. Uit deze loopgraven werden heel wat metalen vondsten gerecupereerd, alsook een aantal porseleinen borden (in verschillende fragmenten). Dankzij metaaldetectie werd duidelijk dat de Duitse soldaten zich gevestigd hadden in de loopgraven, teneinde Brussel te verdedigen tegen de Belgische soldaten die vanuit Antwerpen geregeld uitvallen deden in augustus 1914. Ook voor de Tweede Wereldoorlog werden een aantal metaalvondsten geregistreerd.

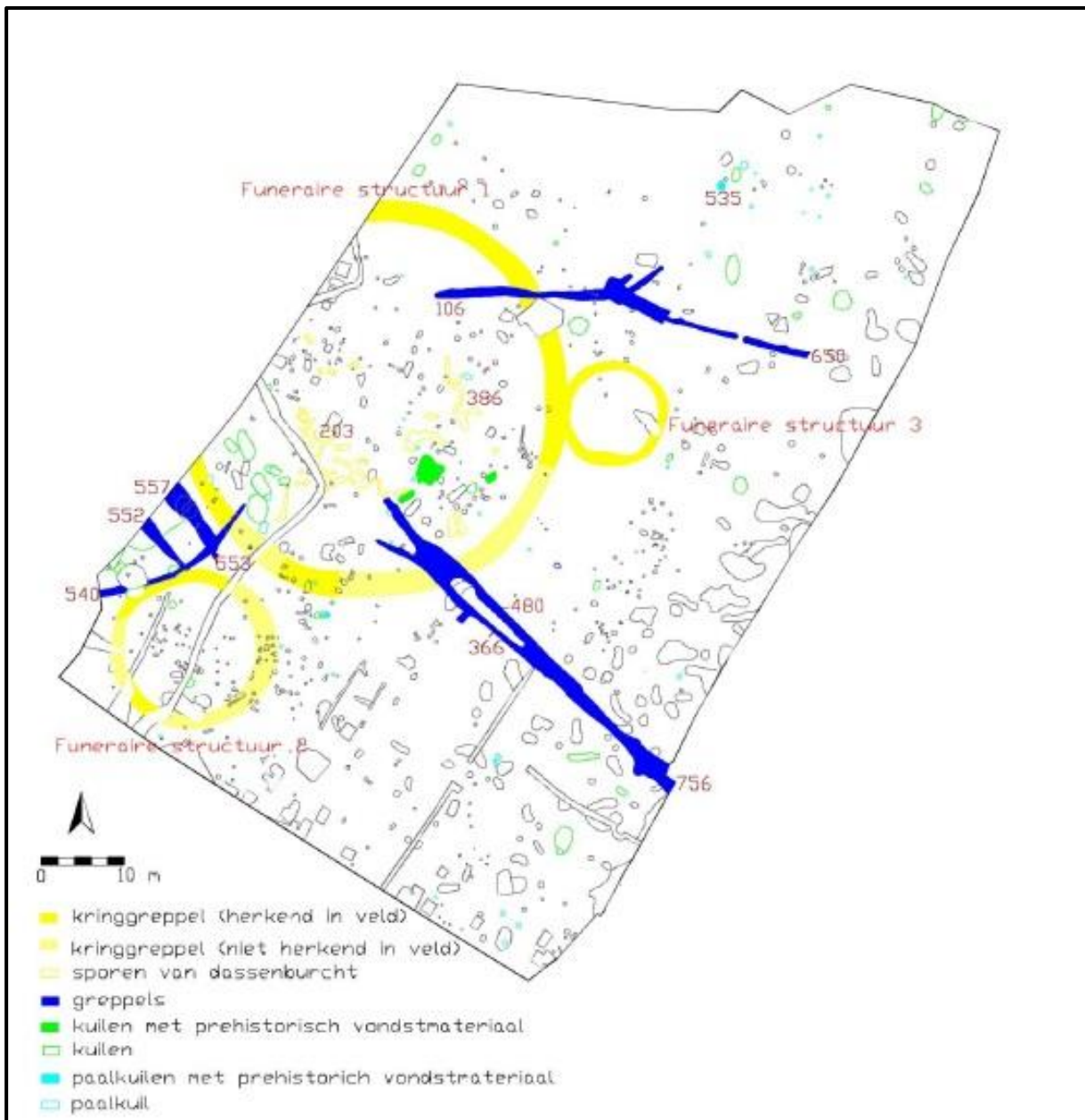
De opgraving maakt duidelijk dat er zich tijdens de metaaltijden een meerfasig woonerf (of erven) of nederzetting(en) bevond aan het Molenveld. Deze nederzetting of woonerf werd niet volledig aangesneden tijdens de beide opgravingen. Vermoedelijk strekt deze zich nog verder uit in zuidoostelijke richting en volgt ze ongeveer de Barebeek, een natuurlijke loop die bepalend was voor de locatie van de nederzetting.⁷⁹

Zoals reeds aangegeven in hoofdstuk 2 werden in de buurt wel al wat opgravingen verricht die vergelijkbaar materiaal opleverden. In 2012 werd eveneens door Studiebureau Archeologie een opgraving verricht aan de Kreupelstraat in Epegem (deelgemeente van Zemst). Daarbij kwamen verschillende sporen aan het licht: een aantal kringreppels uit de bronstijd en een aantal kuilen, paalsporen en greppels die vermoedelijk eveneens in deze periode kunnen worden gedateerd (zie figuur 115).⁸⁰

---

⁷⁹ SMEETS & BERVOETS 2012, pp. 54.

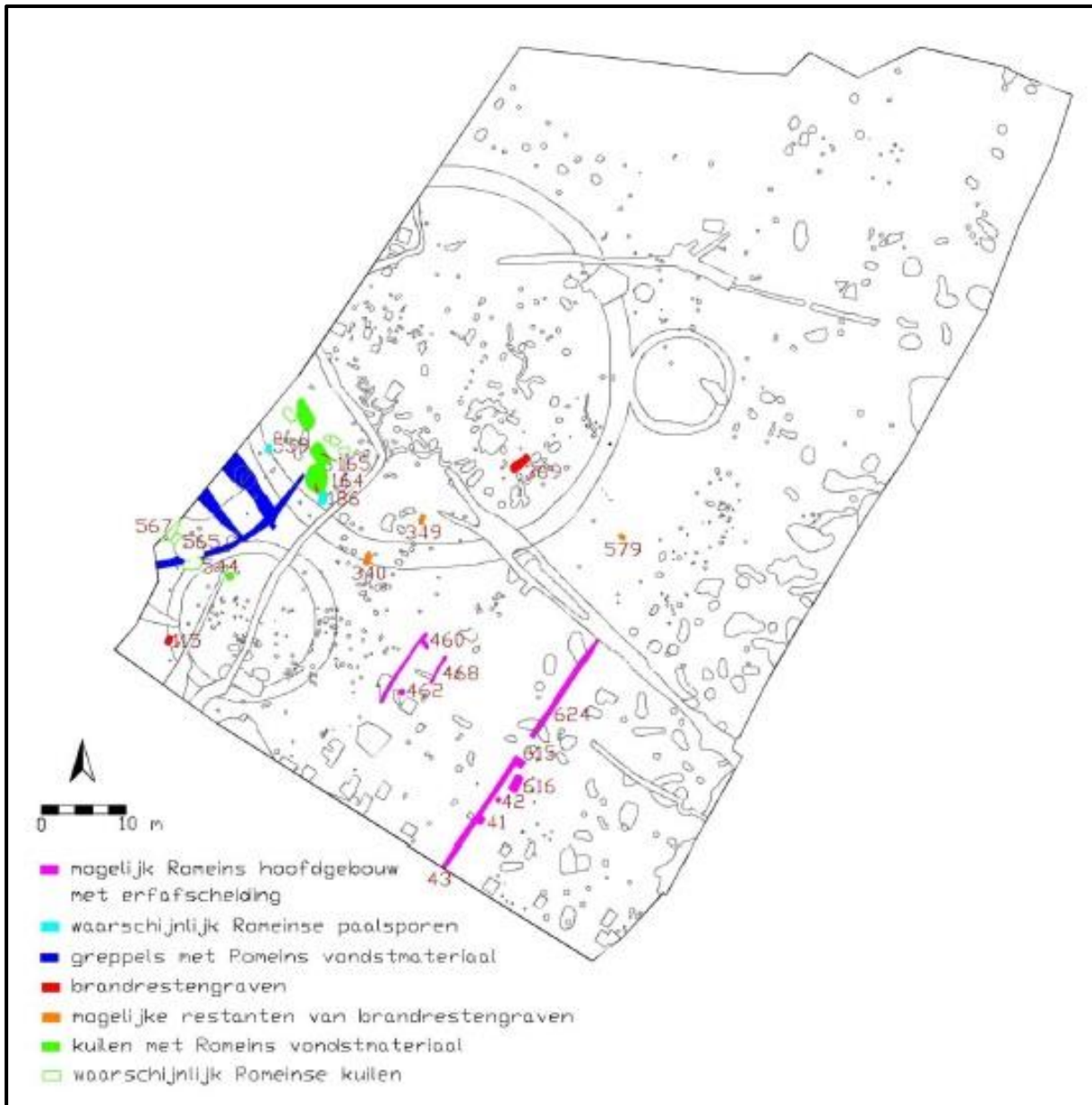
⁸⁰ SMEETS, BACKX & BERVOETS 2012, pp. 14-19.

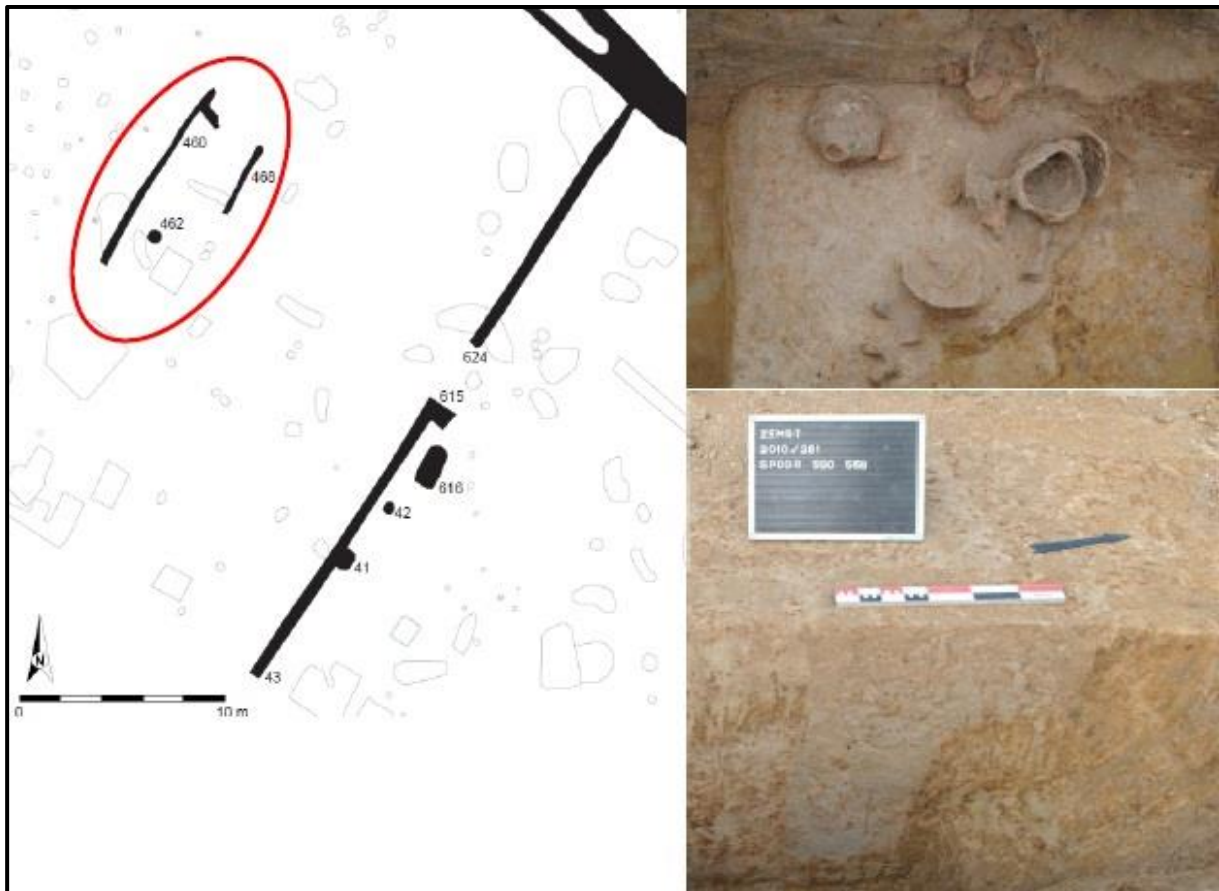
Figuur 115: Zicht op de kringgreppels en andere structuren uit de bronstijd aangetroffen tijdens het onderzoek aan de Kreupelstraat (© SMEETS, BACKX & BERVOETS 2012, p. 14).

Verder werd ook een mogelijk hoofdgebouw uit de Romeinse periode aangesneden (zie figuur 116). Het zou gaan om een standgreppelgebouw (zie figuur 117), met daarnaast een aantal kuilen (waaronder één met een rijke aardewerkdepositie) en diepere paalsporen (bijvoorbeeld van het revolvertastype). Ook werden er enkele restanten van brandrestengraven uit deze periode aangesneden.⁸¹

⁸¹ SMEETS, BACKX & BERVOETS 2012, pp. 25-34.

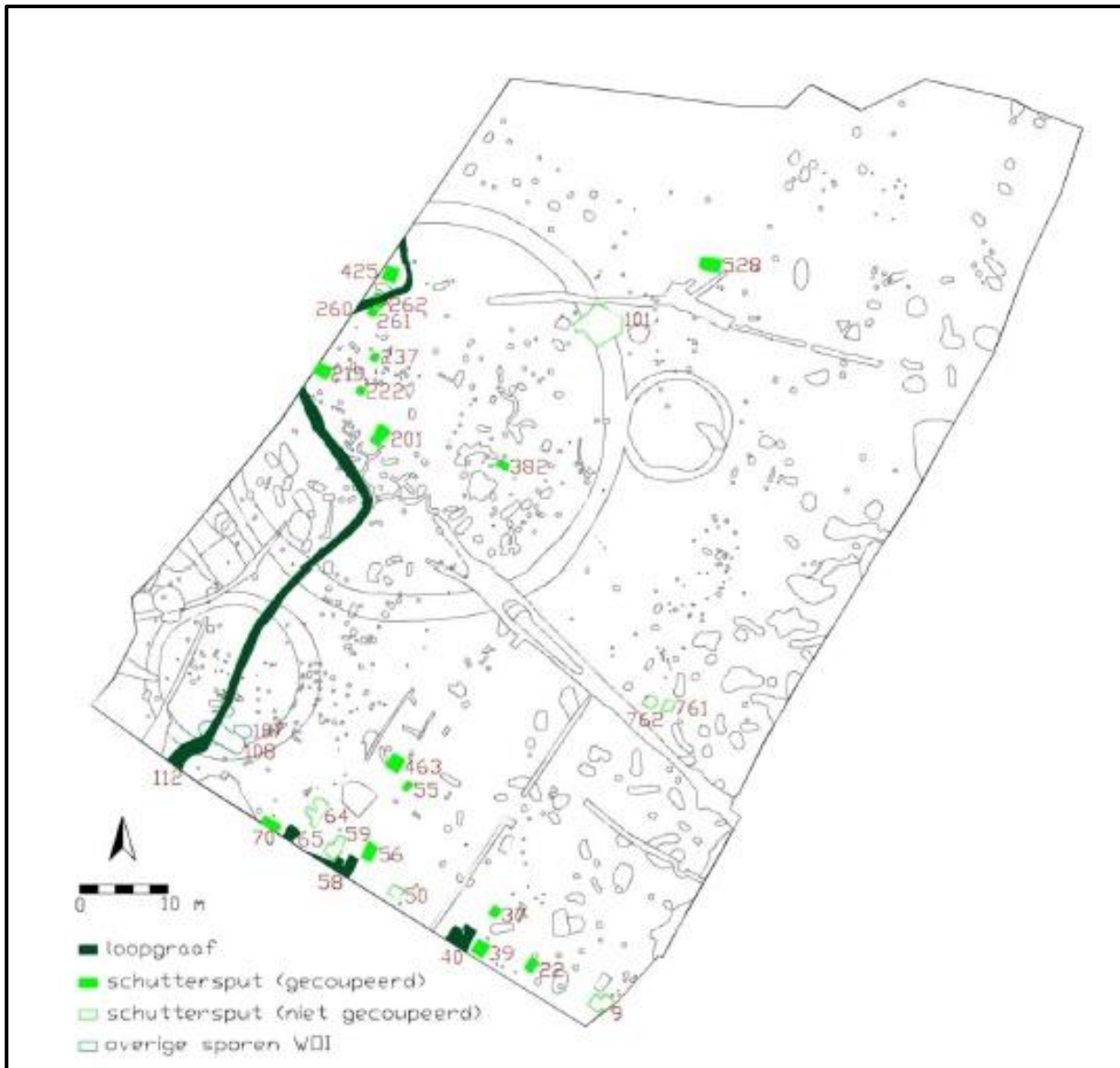
Figuur 116: Zicht op de Romeinse structuren aangetroffen in de Kreupelstraat in Eppegem (© SMEETS, BACKX & BERVOETS 2012, p. 26).

Figuur 117: Zicht op het standgreppelgebouw (links), de aardewerkdepositie (rechtsboven) en de revolvtaskuil (rechtsonder) (© SMEETS, BACKX & BERVOETS 2012, pp. 27, 29, 32).

Belangrijk voor deze opgraving zijn daarnaast de vondsten en structuren die verwijzen naar de Eerste Wereldoorlog. Zoals reeds eerder aangegeven werd in de regio van Zemst vrij hard gevochten tussen de Belgische en Duitse soldaten. In het plangebied aan de Kreupelstraat werden de resten gevonden van twee loopgraven en meerdere schuttersputjes (zie figuren 118 en 119). Interessant is dat in de loopgraven hout werd aangetroffen, bijvoorbeeld een deur. Deze werden plat in de loopgraven gelegd met als enige functie een ietwat stevige ondergrond te bieden, zodat men niet kon wegzakken in de modder. Schuttersputjes werden gegraven door de soldaten en dienden om zich tijdens de gevechten in te kunnen schuilhouden.⁸²

⁸² SMEETS, BACKX & BERVOETS 2012, pp. 40-43.

Figuur 118: Zicht op het plangebied met de voorkomende loopgraven en WOI-structuren (© SMEETS, BACKX & BERVOETS 2012, p. 41).

Figuur 119: Zicht op de deur in de loopgraaf en een coupe op de loopgraaf (© SMEETS, BACKX & BERVOETS 2012, p. 42).

Eveneens door Studiebureau Archeologie werd in 2013 een aantal boringen geplaatst, gevolgd door een proefsleuvenonderzoek aan het Schippersbos te Boortmeerbeek waarbij de nadruk voor het huidige onderzoek vooral komt te liggen op het aangesneden loopgravenstelsel. In vijf proefsleuven werden restanten aangetroffen van loopgraven. In deze loopgraven werden geen vondsten aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met de Eerste Wereldoorlog. Historisch onderzoek toont echter aan dat ze in verband kunnen gebracht worden met de georganiseerde uitvallen van het Belgische leger in augustus 1914 vanuit Antwerpen (zo ook voor de loopgraven aangetroffen in het Molenveld te Elewijt).⁸³

De onderzoeksvragen uit de Bijzondere Voorwaarden kunnen als volgt worden beantwoord:

- *Wat is de aard en ouderdom van de archeologische sporen en resten? Welke complextypen kunnen worden onderscheiden?*

De oudste archeologische sporen zijn afkomstig uit de metaaltijden. Op basis van het uitgevoerde natuurwetenschappelijk onderzoek kan besloten worden dat de oudste sporen dateren uit de bronstijd. Eén van de kuilen (S92) kan in de vroege bronstijd gedateerd worden. Voorts kunnen een aantal sporen en het gebouw gedateerd worden in de midden tot late bronstijd. Het gerecupereerde aardewerk kon hierover geen uitsluitsel geven. Daarnaast kunnen verschillende spijkers en twee bijgebouwen in de ijzertijd gedateerd worden. In sommige sporen werden een aantal silexfragmenten aangetroffen. Enkele daarvan konden worden geïdentificeerd en komen voor vanaf het Neolithicum, maar mogelijk zijn ze ook recenter vervaardigd. Voorts kunnen enkele greppels, bijbehorende paalsporen en enkele geïsoleerde kuilen gedateerd worden in de Romeinse periode. De middeleeuwen zijn in het sporenensemble zeer slecht vertegenwoordigd. Er werd een loopgravensysteem uit de Eerste Wereldoorlog vrijgelegd en volledig onderzocht. Daarnaast zijn ook enkele kuilen en losse vondsten te linken aan deze periode, de Tweede Wereldoorlog en/of later.

- *Wat is de omvang van concentraties van grondsporen of archeologische resten in de onderscheiden landschappelijke eenheden? Betreft het grote, aangeengesloten verspreidingen of kleinere, discrete clusters van archeologische resten met daartussen een diffuse verspreiding van archeologica?*

---

⁸³ VAN LIEFFERINGE *et.al.* 2013, pp. 25-27.

Er zijn op het opgravingsterrein geen echt duidelijke lege zones zichtbaar. Het is opvallend dat de meeste sporen (zeker de gebouwen en kuilen) vooral voorkomen op het iets hoger gelegen noordelijke deel van het terrein, dat tevens wat zandiger is. Naarmate men verder opschuift naar de Barebeek (ten zuiden van het opgravingsterrein) neemt de sporendensiteit wat af. Daar had de bodem een eerder lemige textuur en was veel natter. Twee spijkers en één bijgebouw konden toch in deze leemgronden gesitueerd worden. De keuze om de gebouwen uit te graven in de zandigere gronden lijkt vrij logisch.

- *In hoeverre kunnen er gebouwplattegronden worden herkend en kunnen er uitspraken worden gedaan met betrekking tot de typen plattegronden en functionele en constructieve aspecten van de gebouwen?*

Tijdens de opgraving werden één groter gebouw, zeven spijkers en twee bijgebouwen herkend. Het gebouw valt niet onmiddellijk toe te schrijven aan één bepaald type, mogelijk gaat het om een hoofd- of bijgebouw. Gelijkaardige gebouwen werden echter al aangetroffen in Breda (Nederland) en Donk (Herk-de-Stad). Ook deze gebouwen konden moeilijk van datering worden voorzien, hoewel men uitgaat van een datering in de late bronstijd. Het aardewerk afkomstig uit de geplaatste coupes kan deze datering niet bevestigen of ontcrachten, aangezien het gaat om een niet nader te dateren handgevormd wandfragment. Op basis van het uitgevoerde natuurwetenschappelijk onderzoek kan het gebouw wel gedateerd worden in de late bronstijd.

Voorts kan er een duidelijk onderscheid gemaakt worden in spijkers en bijgebouwen. Voor de spijkers betreft het allemaal vierpostenspijkers; deze liggen verspreid over het terrein. In het geval van spijker 4 en 5 kan mogelijk uitgegaan worden van een achtpostenspijker. Het ontbreken van één van de paalsporen zorgt ervoor dat dit niet met zekerheid kan gezegd worden. Voor de bijgebouwen betreft het één zespalig bijgebouw (aangetroffen in zone 4, vlakbij het hoofdgebouw) waaraan mogelijk twee herstellingen (aan de middelste palen) werd uitgevoerd. Het andere bijgebouw bestaat uit vier vrij diep gefundeerde palen. De palen zijn na het verlaten van het gebouw verwijderd, waarna de kuilen vrij snel werden opgevuld (gezien de vrij vage aflijning). Dit bijgebouw kan gelokaliseerd worden in de iets lemigere grond.

- *Wat is de ruimtelijke inrichting (erven) van het nederzettingsterrein, eventueel in verschillende fasen?*

De sporen uit de metaaltijden suggereren het voorkomen van een tweetal woonerven. Dit wordt bevestigd door de resultaten van het uitgevoerde onderzoek door Studiebureau

Archeologie in 2012. Ook toen werd naast een woonerf uit de midden- en late ijzertijd een structuur aangetroffen die gedateerd kan worden in de late bronstijd, hetgeen overeenkomt met de vooropgestelde datering van de aangetroffen gebouwen. Mogelijk bevond zich op het Molenveld aldus een woonerf uit de late bronstijd en een woonerf uit de midden- en late ijzertijd. Tijdens de opgraving uitgevoerd in 2012 door Studiebureau Archeologie op de aanpalende percelen werden ook meerdere structuren aangetroffen en werd gewag gemaakt van één woonerf. Bij het nader bestuderen van de ¹⁴C-dateringen uit dit onderzoek moet dit mogelijk genuanceerd worden. Er werd één structuur aangetroffen die gedateerd werd in de 9de eeuw voor Chr., de overige structuren hebben een latere datering (6de – 3de eeuw voor Chr.). Er is voorlopig een hiaat van een drietal eeuwen tussen de verschillende vastgestelde periodes van bewoning, waardoor mogelijk moet uitgegaan worden van minimum twee woonerven die niet gelijktijdig werden bewoond. Als de resultaten van de beide opgravingen naast elkaar worden gelegd, wordt duidelijk dat Elewijt reeds bewoond was vanaf de bronstijd (eerst het midden-bronstijd erf van de opgraving van 2012, later het erf van de opgraving van 2013-2014). Elewijt kent bijgevolg een duidelijke bewoning in de metaaltijden (ook aan te tonen via eerder uitgevoerde opgravingen, aan bijvoorbeeld de Kreupelstraat, cfr. *supra*).

Daarnaast duidt de vondst van enkele Romeinse greppels op een indeling van het terrein in deze periode, het is echter niet mogelijk om de functionaliteit van deze indeling meer te specificeren.

- *Wat is de relatie tussen de ligging van (onderdelen van) de nederzetting en hun landschappelijke omgeving?*

Zoals reeds aangegeven werden de meeste sporen aangetroffen op het iets hoger gelegen zandigere deel van het opgravingsterrein. De densiteit van de sporen nam af naarmate men opschoof naar het zuidelijke, nattere en lemigere deel van het opgravingsterrein. De toenmalige bewoners van Zemst Molenveld kozen er dus voor om hun huizen te bouwen op het iets hoger gelegen en drogere stuk, wat vrij logisch is. De waterput die werd aangetroffen tijdens het onderzoek van Studiebureau Archeologie in 2012 ligt in het zuidelijkere, nattere deel, terwijl de structuren bij hen ook hoger en droger gelegen zijn.

- *Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten en wat is de vondstdichtheid?*

Het vondstmateriaal dat afkomstig is uit de sporen bestaat uit aardewerk, metaal, dierlijk bot, glas en natuursteen. Uit de sporen zelf kwam vrij weinig aardewerk, zeker wat betreft

de sporen uit de metaaltijden. In een tweetal kuilen werd twee silexen aangetroffen, net als wat fragmenten maalsteen. Het aangetroffen aardewerk is voornamelijk afkomstig uit de kuilen. De aangetroffen structuren zelf leverden zo goed als geen aardewerk op. Een groot deel van het aardewerk werd geregistreerd als losse vondst, afkomstig uit de bovenliggende ploeglaag of uit dierlijke vergravingen aanwezig op het terrein.

Belangrijk is dat het aangetroffen aardewerk in de greppels wel dateerbaar was en toeliet om de greppels effectief te dateren in de Romeinse periode, waardoor de greppel aangetroffen tijdens het onderzoek door Studiebureau Archeologie ook kan gedateerd worden.

Heel wat aardewerk, al het glas en het grootste deel van de metalen vondsten kunnen gedateerd worden in de 19de of 20ste eeuw en zijn voornamelijk afkomstig uit het loopgravensysteem van de Eerste Wereldoorlog en de kuilen die ook rond die tijd moeten gedateerd worden. Ook het dierlijk bot is afkomstig uit deze periode.

Intensieve metaaldetectie leverde heel wat vondsten op. Opvallend daarbij is dat de meeste metaalvondsten afkomstig zijn uit de A-horizont. Deze metaalvondsten vormen niet alleen een extra materiaalcategorie in dit rapport, maar zorgden tevens voor de correcte datering en interpretatie van het loopgravensysteem in de Eerste Wereldoorlog. Meerdere Belgische en Duitse Mauserkogels werden aangetroffen, waarvan enkele een nog leesbare datum hadden waardoor ze konden gedateerd worden. Tevens zorgde de lokalisatie van deze kogels ervoor dat met zekerheid kon gezegd worden dat het ging om de aanwezigheid van Duitse soldaten in die loopgraven, en geen Belgische soldaten. Het vondstmateriaal gerecupereerd uit de loopgraven liet niet toe dergelijke conclusies te trekken. Op basis van de historische bronnen kan besloten worden dat de loopgraven gebruikt werden tijdens de uitvallen van het Belgische leger vanuit in Antwerpen in augustus 1914. Toen werden rond Zemst zware gevechten geleverd.

- *Wat kan er op basis van het organische en anorganische vondstmateriaal gezegd worden over de datering van de nederzetting, de functie van de nederzettingen als geheel en de verschillende onderdelen daarvan?*

Zoals reeds aangegeven kan een groot deel van het aardewerk gedateerd worden in de metaaltijden. Op basis van de randtypologie van de aangetroffen scherven kunnen deze in ofwel de bronstijd (S92, S318 en S319) ofwel de ijzertijd (S215, S239, S300 en S310) gedateerd worden. De meeste scherven zijn echter wandscherven en kunnen bijgevolg niet gedateerd worden. De identificeerbare scherven zijn afkomstig uit enkele kuilen

(S92, S215, S239, S300 en S319) en uit één van de spijkers (spijker 1, S33). Aangezien er voor deze regio nog niet veel geweten is over deze periode, is niet veel vergelijkingsmateriaal voorhanden. De datering is vooral gebaseerd op aardewerk afkomstig uit andere streken (provincie Antwerpen en Zuid-Nederland). De aangetroffen bewerkte silexen en fragmenten maalsteen laten niet toe om met zekerheid te besluiten van een aanwezigheid vóór de metaaltijden.

Het aangetroffen vondstmateriaal voor deze periode kan het voorkomen van één of meerdere woonerven niet onmiddellijk ondersteunen, aangezien er nauwelijks aardewerk in de structuren zelf werd aangetroffen. De rand die werd gerecupereerd uit S319 van het Deverel-Rimberly-type is een type dat zowel in graf- als huiselijk context kan voorkomen.

Voorts zijn er een aantal scherven aangetroffen uit de vroeg- en midden-Romeinse periode. Deze zijn voornamelijk afkomstig uit de aangetroffen greppels op het opgravingsterrein. Het gaat hierbij zowel om gebruiks- als luxeaardewerk, hetgeen waarschijnlijk in verband kan gebracht worden met de Romeinse *vicus*. Qua datering komt dit in elk geval wel overeen. De *vicus* kende meerdere bloeiperioden. Uit eerdere kleinschalige onderzoeken is gebleken dat er aanvankelijk een aantal soldaten gestationeerd waren en dat er later eveneens een nederzetting ontstond, hetgeen het voorkomen van verschillende types aardewerk veronderstelt.

Een aantal scherven (voornamelijk losse vondsten en intrusief materiaal in andere sporen) kan gedateerd worden in de (post)middeleeuwen. De (post)middeleeuwen zijn vooral vertegenwoordigd in het grote aantal metaalvondsten. Het gaat ook hier voornamelijk om losse vondsten; deze kunnen niet gelinkt worden aan de aangetroffen sporen.

Daarnaast zijn er aardewerkvondsten te dateren rond de periode van Eerste en Tweede Wereldoorlog (vooral de Eerste Wereldoorlog). Het relatief weinige aardewerk aangetroffen uit de loopgraven toont aan dat de soldaten niet zoveel bij zich hadden. Het aangetroffen aardewerk is waarschijnlijk afkomstig uit nabijgelegen boerderijen vanwaar de soldaten dit meenamen. Er werd ook glas aangetroffen van bier-, wijn- en waterflessen. Ook deze zijn vooral van regionale oorsprong. De metaalvondsten uit deze periode hebben vooral een militair karakter. Ook werd een kuil met het vrij slecht bewaard skelet van vermoedelijk een paard aangetroffen uit deze periode.

- *Wat kan er op basis van het vondstmateriaal gezegd worden over de materiële cultuur, het voedselpatroon en de bestaanseconomie van de nederzetting?*

De aard van de sporen en de bodemgesteldheid lieten niet toe om macrobotanische resten in te zamelen of stalen voor pollenanalyse. Bijgevolg kan er niets gezegd worden over het voedselpatroon van de nederzetting. De fragmentaire aard van het opgeleverde aardewerk laat eveneens niet toe om concrete antwoorden te formuleren in verband met de materiële cultuur en bestaanseconomie van de nederzetting.

- *Wat kan er gezegd worden over de inrichting en vegetatie in de nabije en ruimere omgeving van de vindplaats en de verbouwde gewassen.*

De sporen leenden zich niet tot het nemen van stalen voor macrobotanisch onderzoek en voor pollenanalyses, waardoor informatie over de toenmalige vegetatie en landbouw niet voorhanden is.

- *Zijn er off-site structuren aanwezig en zo ja, welke zijn dat?*

In zone 1 werd een greppelsysteem aangesneden; dit kon over de hele breedte van deze zone worden teruggevonden. Deze greppels waren op verschillende plaatsen onderbroken en op één plaats lag er lokaal nog een parallelle greppel. Deze greppel is dezelfde als diegene die werd aangetroffen tijdens het onderzoek uitgevoerd door Studiebureau Archeologie in 2012 en loopt dus bijgevolg nog een heel stuk verder. Het is niet onmiddellijk duidelijk of deze structuren iets omsluiten. Op basis van de aangetroffen scherven kunnen ze in de vroeg- tot midden-Romeinse periode gedateerd worden, hetgeen neerkomt met de bewoning in de Romeinse *vicus*. Mogelijk gaat het hierbij om een afsluiting van een erf of boerderij die deel uitmaakte van de *vicus*. Het ontbreken van andere duidelijke Romeinse sporen die een structuur vormen laat niet toe dit definitief te besluiten.

Verder werd in het noordwesten van zone 1 een loopgravensysteem uit de Eerste Wereldoorlog aangesneden, bestaande uit vijf loopgraven en drie iets hoger gelegen *shelters* waar de soldaten zich bevonden wanneer ze niet in de loopgraven zaten.

- *Is er een relatie met de Romeinse vicus van Elewijt?*

Zoals reeds eerder aangegeven werd een Romeins greppelsysteem aangesneden. Aangezien er over de *vicus* van Elewijt niet zoveel gekend is, kan dit greppelsysteem niet met zekerheid gerelateerd worden met de *vicus*. Echter de datering van de aangetroffen

vondsten komt overeen met de gekende bewoning van de *vicus*. Mogelijk vormde het greppelsysteem een afsluiting van een erf of boerderij die deel uitmaakte van de *vicus*. Zoals eerder aangegeven is de afstand echter vrij groot. Mogelijk gaat om een ander greppelsysteem dat er wel mee te maken heeft. Er werden ook aantal Romeinse munten aangetroffen, waaronder een bronzen *sestertius*. Dit wijst in elk geval op een duidelijke Romeinse aanwezigheid in de directe omgeving.

- *Linken de resultaten van deze opgraving met de opgraving door Studiebureau Archeologie in 2012?*

Tijdens de opgraving in 2012 werden verschillende structuren aangetroffen. Eén daarvan kan gedateerd worden in de late bronstijd, de overige structuren en een waterput kunnen gedateerd worden in de midden en late ijzertijd. Daarnaast werd ook een greppel aangesneden, maar deze kon destijds niet gedateerd worden omwille van het ontbreken van vondstmateriaal. Deze greppel komt overeen met de aangetroffen Romeinse greppel op het huidige opgravingsterrein. Voorts werd in een geïsoleerd spoor een archeologisch volledige pot aan getroffen uit de vroege bronstijd. Dit alles liet toe te besluiten tot het voorkomen van een nederzetting in de ijzertijd die gedurende langere tijd werd bewoond. De resultaten van de beide opgravingen tonen de aanwezigheid van een of meerdere woonerven uit de ijzertijd bijgevolg duidelijk aan, deze werden echter niet in hun volledigheid aangetroffen. Vermoedelijk werd de locatie reeds vanaf de bronstijd bewoond. Er werd een structuur uit de midden-bronstijd aangetroffen dat in deze richting wijst. Ook de vondst van een archeologisch volledige pot uit de vroege bronstijd bewijst menselijke aanwezigheid. Het merendeel van de aangetroffen structuren kan echter in de overgang van de late bronstijd naar de ijzertijd geplaatst worden en de bewoning loopt ook verder door in deze periode. Het gaat hierbij om één hoofdgebouw, verschillende bijgebouwen en één waterhoudende structuur. Vermoedelijk betreft het een meerfasig woonerf, al werd enkel 1 hoofdgebouw aangesneden. Het aangetroffen gebouw in zone 4, de bijgebouwen en spijkers wijzen eveneens op het voorkomen van een nederzetting uit de ijzertijd. In de Romeinse periode was er met het voorkomen van de *vicus* een duidelijke aanwezigheid in de omgeving. Concrete bewijzen voor bewoning op het Molenveld werden hiervoor nog niet teruggevonden.

8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Op het terrein is alle mogelijke onderzoek intussen afgerond, waardoor er geen verdere archeologische ingrepen meer dienen plaats te vinden. Gezien het voorkomen van vondsten en structuren uit verschillende periode, is het wel belangrijk aan te geven dat Elewijt een rijk archeologisch en historisch verleden bezit. Grote grond- en verkavelingswerken in Elewijt dienen bijgevolg opgevolgd te worden met het oog op archeologisch onderzoek.

Er werden momenteel geen voorstellen geformuleerd voor conservatie. De meeste van de metaalvondsten kunnen echter nog verder in detail worden onderzocht en beschreven en eventueel geconserveerd worden.

Tijdens het onderzoek werden stalen genomen voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek. De nadruk lag op staalname voor ¹⁴C-datering op basis van houtskool. De aard van de sporen en de bodemgesteldheid zorgden ervoor dat bvb. staalname voor pollen- en macrorestenanalyse geen zin had.

Er werd in totaal 14 houtskoolstalen gedateerd op basis van ¹⁴C-datering (zie bijlage 1). Dit leverde belangrijke resultaten op, aangezien het ging om stalen van sporen waarvoor er ofwel geen aardewerk voorhanden was of het aardewerk niet sluitend kon gedateerd worden. Op basis hiervan kon worden vastgesteld dat de site op het Molenveld een bewoning heeft gekend vanaf de bronstijd. Eén kuil kon met zekerheid tot de vroege bronstijd gedateerd worden, dit op basis van het aangetroffen aardewerk en het uitgevoerde natuurwetenschappelijke onderzoek. Het gebouw aangetroffen in zone 4 en enkele andere sporen behoren dan eerder tot de (midden-) en/of late bronstijd. De aangetroffen spijkers en bijgebouwen kunnen eerder in de ijzertijd gedateerd worden. Enkele sporen, waaronder een greppel, behoren met zekerheid tot de Romeinse periode. Voorts werd ook een loopgraaf uit WOI aangesneden.

Concluderend kan gesteld worden dat het Molenveld te Elewijt vermoedelijk bewoond werd vanaf de bronstijd. Uit de opgraving uitgevoerd in 2014 en onderwerp van dit rapport zijn de oudste bewoningssporen te dateren in de midden-bronstijd. Het betreft een structuur in zone 4, gedateerd op basis van ¹⁴C-datering in deze periode. Er werd geen aardewerk aangetroffen in deze structuur. De exacte interpretatie van deze structuur is niet volledig duidelijk. Er werden voorlopig nog geen parallellen gevonden, derhalve kan er niet worden van uitgegaan dat het een hoofdgebouw betreft. Uit de vroege bronstijd werd enkel in het noordwesten van het plangebied (tijdens de opgraving van 2012) een

kuil met daarin een archeologisch volledige pot uit de vroege bronstijd aangetroffen. De overige structuren, net zoals een waterput die werden aangetroffen uit zowel de opgraving van 2012 als deze van 2014 tonen aan dat het Molenveld met zekerheid bewoning kende vanaf de ijzertijd. Het gros van de aangetroffen structuren bestaat uit bijgebouwen of spijkers. Er werd in 2012 een hoofdgebouw (structuur 2) aangetroffen die vermoedelijk in ijzertijd kan gedateerd worden. Mogelijk gaat het hier zelf om de vroege ijzertijd. Gezien de overlap van enkele structuren aangetroffen tijdens de opgraving van 2012 kan een meerfasigheid in de bewoning worden verondersteld. Het gaat mogelijk om meerdere erven of nederzetting(en). Deze werden niet in hun volledigheid aangesneden. Vermoedelijk strekt de bewoning zich verder uit langs de loop van de Barebeek. Een exact aantal erven kan bijgevolg niet vooropgesteld worden.

Uit de latere perioden werden geen duidelijk bewoningssporen aangetroffen. Er werd een Romeinse greppel aangetroffen en het plangebied was eveneens kort in gebruik tijdens de Eerste Wereldoorlog.

9. SYNTHESE

In het kader van de geplande uitbreiding van basisschool “De Regenboog” en de aanleg van een parking in het Molenveld te Elewijt (deelgemeente van Zemst, provincie Vlaams-Brabant) voerde een team van Monument Vandekerckhove nv tussen 16 december 2013 en 21 maart 2014 een archeologische opgraving uit op het terrein. Opdrachtgever voor de uitbreidingswerken en het archeologisch onderzoek was het gemeentebestuur van Zemst. Aangezien de uitbreiding van de school gepaard gaat met een verstoring van de bodem adviseerde Onroerend Erfgoed een archeologische prospectie met ingreep in de bodem, gevolgd door een opgraving ingeval van vondsten. In 2012 werden de aanpalende terreinen waarop de huidige school zich nu bevindt reeds archeologisch onderzocht door All Archeo (prospectie) en Studiebureau Archeologie (opgraving). Omwille van de positieve resultaten van dit onderzoek en aangezien duidelijk was dat de sporen aangetroffen in 2012 zeker zouden doorlopen op de nieuw te bebouwen percelen, opteerde de gemeente ervoor om geen prospectie te laten uitvoeren en onmiddellijk over te gaan tot een vlakdekkende opgraving. Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de bijzondere voorwaarden opgesteld door Onroerend Erfgoed. De gemeente Zemst kon voor de financiering van het onderzoek rekenen op een subsidie vanuit de provincie Vlaams-Brabant.

Het archeologisch onderzoek leverde heel wat sporen op. Zo werden onder meer een hoofdgebouw, twee bijgebouwen, zeven spijkers, een aantal kuilen en losliggende paalsporen uit de metaaltijden (brons- en ijzertijd) aangesneden. Verder werden ook een greppelsysteem, enkele paalsporen en kuilen uit de Romeinse periode vrij gelegd. Uit de (post)midleeeuwen werden eveneens enkele sporen aangesneden, waaronder enkele kuilen en paalsporen. Voorts werd een loopgravensysteem en enkele bijbehorende kuilen uit de Eerste Wereldoorlog aangetroffen.

De sporen uit de metaaltijden suggereren het voorkomen van een tweetal woonerven. Dit wordt bevestigd door de resultaten van het uitgevoerde onderzoek door Studiebureau Archeologie in 2012. Ook toen werd naast een woonerf uit de midden- en late ijzertijd een structuur aangetroffen die gedateerd kan worden in de late bronstijd, hetgeen overeenkomt met de vooropgestelde datering van de aangetroffen gebouwen. Mogelijk bevond zich op het Molenveld aldus een woonerf uit de late bronstijd en een woonerf uit de midden- en late ijzertijd. Ook het greppelsysteem kan gelinkt worden met het onderzoek uit 2012. Een toen aangesneden greppel vormt het vervolg van het aangetroffen greppelsysteem uit de Romeinse periode, waarschijnlijk gerelateerd aan de

Romeinse *vicus*. Het loopgravensysteem vormt een archeologische getuigenis van de zware gevechten die in Elewijt en omstreken plaatsvonden tijdens de zomer van 1914.

Belangrijk op te merken is het hoge aantal metaalvondsten in dit onderzoek. Dit is te danken aan het intensieve gebruik van een metaaldetector tijdens de volledige opgraving. Plaatselijk werd de grond afgegraven in drie fracties, die telkens werden onderzocht met de metaaldetector. Dit leverde een groot aantal vondsten op die in sommige gevallen de archeologische sporen van een datering konden voorzien. Hiermee is het nut van een doordacht gebruik van een metaaldetector bij een archeologisch onderzoek nogmaals bewezen.

10. LITERATUUR

- Uitgegeven bronnen

- Ameryckx J.B., Verheye W. & Vermeire R. 1995, *Bodemkunde. Bodemvorming. Bodemeigenschappen. De bodems van België. Bodembehoud en -degradatie. Bodembeleid en bodempolitiek*, Gent.
- Annaert R. & De Bie M. 2006, Een woonerf uit de midden-bronstijd te Weelde ontdekt tijdens de ruilverkavelingswerken Poppel (gem. Ravels, prov. Antwerpen), in: *Relicta I, Archeologie, Monumenten & Landschapsonderzoek in Vlaanderen*, Brussel, pp. 49-80.
- Annaert R., Cooremans B., Deforce K. & Vandenbruaene M. 2012, Toch Romeinen in de Antwerpse Noorderkempen. Inheems-Romeins grafveldje op een bronstijdnecropool in Weelde, ontdekt tijdens de ruilverkavelingswerken (gem. Ravels, prov. Antwerpen), in: *Relicta. Archeologie, Monumenten- & Landschapsonderzoek in Vlaanderen*, Brussel, pp. 7-90.
- Arnoldussen S. 2008, *A Living Landscape. Bronze Age Settlement sites in the Dutch river area (c. 2000-800 BC)*, Leiden.
- Bourgeois J. & Talon M. 2009, From Picardy to Flanders: Transmanche connections in the Bronze Age, in: (P. Clark (ed.)), *Bronze Age Connections. Cultural Contact in Prehistoric Europe*, Oxford, pp. 38-59.
- Clerbaut T. 2013, *Geklemd tussen Brussel en Mechelen: een overzicht van sporen van de Grote Oorlog in Zemst en zijn omgeving (Vl.-Br., Antw.)*, Conflict en contact.
- De Clercq W. & Degryse P. 2008, *The mineralogy and petrography of Low Lands Ware 1 (Roman lower Rhine-Meuse-Scheldt basin; the Netherlands, Belgium, Germany)*, *Journal of Archaeological Science* 35, pp. 448-458.
- Degryse H. & Biesbrouck B. (red.) 2013, *Tussen stad en platteland. De Romeinse vici van Vlaams-Brabant*, Leuven.
- Delaruelle S., De Smaele B., Thijs C., Verdegem S., Scheltjens S. & Van Doninck J. 2014, Barrows and Ancestors. Neolithic, Middle Bronze Age and Merovingian

Burials at Beerse 'Krommenhof' (Province of Antwerp, Belgium), in: (Cahen-Delhaye A. & De Mulder G. (eds)) *Des Espaces aux Esprits. L'organisation de la mort aux âges des Métaux dans le nord-ouest de l'Europe*, (Namen), pp. 61-68.

- De Leeuwe R. 2010, *Geldrop Luchen. Opgraving van een nederzetting uit de periode late bronstijd – vroege ijzertijd te Geldrop Luchen*, Leiden.
- Drenth E. & Van der Veken B. 2014, *Met vuursteen verschaald aardewerk van de Hilversum-cultuur te Tienen (prov. Vlaams-Brabant, België)*, *Lunula Archaeologia Prehistorica* 22, pp. 11-12.
- Gerritsen F. 2003, *Local Identities. Landscape and Community in the Late Prehistoric Meuse-Demer-Scheldt Region*, Amsterdam.
- In 't Ven I. & De Clercq W. (red.) 2005, *Een lijn door het landschap. Archeologie en het VTN-project 1997-1998, Archeologie in Vlaanderen. Monografie 5 (Deel 1)*, Brussel, pp. 1-318.
- Koot C. & Berkvens R. 2012, *Bredase akkers eeuwenoud. 4000 jaar bewoningsgeschiedenis op de rand van zand en klei*, Amersfoort/Breda.
- Van den Broeke P. 2012, *Het handgevormde aardewerk uit de ijzertijd en de Romeinse tijd van Oss-Ussen. Studies naar typo-chronologie, technologie en herkomst*, Leiden.
- Van Impe L. & De Buyser F. 1990, *Elewijt (Zemst, Br.): Romeinse vicus*, *Archeologie*, pp. 58-59.
- Van Impe L. 1991, *Nederzettingssporen uit de late ijzertijd te Donk (België)*, in: (Fokkens H. & Roymans N.), *Nederzettingen uit de bronstijd en de vroege ijzertijd in de Lage Landen. Nederlandse Archeologische Rapporten 13*, Amersfoort, pp. 181-191.
- van Ranst E. & Sys C. 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*, Gent.
- Vanderhoeven M. & Vandenberghe S. 1992, *Versierde terra sigillata van Elewijt 2 (gem. Zemst, prov. Brabant)*, in: *Archeologie in Vlaanderen. Monografie 2*, Brussel, pp. 147-173.

- Vanvinckenroye W. 1991, *Gallo-Romeins aardewerk van Tongeren*, Tongeren.
- Waterbolk H.T. 2008, *Getimmerd verleden. Sporen van voor- en vroeghistorische houtbouw op de zand- en kleigronden tussen Eems en Ijssel*, Groningen.

- **Onuitgegeven bronnen**

- Derieuw M., Reyns N. & Bruggeman J. 2012, *Archeologische opgraving Elewijt (Zemst) – Tervuursesteenweg*, onuitgegeven rapport, Bornem.
- Scheltjens S., Bervoets G., Hertoghs S. & Delaruelle S. 2009, *Bewoning uit de late bronstijd en vroege ijzertijd aan de Beekakkers in Beerse*, onuitgegeven rapport, Turnhout.
- Smeets M., Bakx R. & Clerbaut T. 2012, *Archeo-rapport 134: De archeologische opgraving aan de Kreupelstraat te Eppegem (gem. Zemst)*, onuitgegeven rapport, Kessel-Lo.
- Smeets M. & Bervoets G. 2012, *Archeo-rapport 135: Het archeologisch onderzoek aan het Molenveld te Elewijt*, onuitgegeven rapport, Kessel-Lo.
- Van Liefferinge N., Backx R., Yperman W. & Smeets M. 2013, *Archeo-rapport x: Het archeologisch vooronderzoek aan het Schipperbos in Boortmeerbeek*, onuitgegeven rapport, Kessel-Lo.
- *Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: ZEMST (Elewijt), Molenveld (School “De Regenboog”, fase 2).*

- **Internetbronnen**

- Agentschap voor Geografische Informatie (laatst geraadpleegd op 24 januari 2014):
  - <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>
  - <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/#>
  - <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/straten/#>
  - <https://www.dov.vlaanderen.be> (laatst geraadpleegd op 21 mei 2014)

- Atlas der Buurtwegen (laatst geraadpleegd op 24 januari 2014):
  - <http://gis.vlaamsbrabant.be/webgis/bin/view/AtlasBuurtwegen>

- Koninklijke Bibliotheek van België (laatst geraadpleegd op 24 januari 2014):
  - http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html
  - http://dgtl.kbr.be:1801/view/action/singleViewer.do?dvs=1390576114017~578&locale=nl_BE&VIEWER_URL=/view/action/singleViewer.do?&DELIVERY_RULE_ID=10&search_terms=elewyt&adjacency=N&application=DIGITool-3&frameId=1&usePid1=true&usePid2=true

- Google Maps (laatst geraadpleegd op 23 januari 2014):
  - <https://maps.google.be/maps?hl=nl&tab=wl>

- Onroerend Erfgoed (laatst geraadpleegd op 24 februari 2014):
  - <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/relict/40990>
  - <http://cai.erfgoed.net>

- Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed (laatst geraadpleegd 28 januari 2013)
  - <https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/paleolithicum/terreinwerk>
  - https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/romeinse_tijd/bronnen/archeologisch/civiele_nederzettingen/vici

- Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226) door Maurits Gysseling (1960) (laatst geraadpleegd op 24 januari 2014):
  - <http://www.wulfila.be/tw/facsimile/?page=310>

- Databank Ondergrond Vlaanderen (laatst geraadpleegd 22 januari 2014):
  - <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/woordenboek.html>

- Forum Eerste Wereldoorlog (laatst geraadpleegd 28 januari 2014):
  - http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/wiki/index.php/2e_en_22e_Linie

- Koninklijke Harmonie Sint-Hubertus Elewijt (laatst geraadpleegd 27 mei 2014):
  - <http://www.khshewijt.be/geschiedenis/index.html>

11. BIJLAGEN

- Bijlage 1 – Overzicht van de uitgevoerde ¹⁴C-dateringen door het KIK/IRPA
- Bijlage 2 – situeringsplan
- Bijlage 3 – overzichtsplan zone 1 en 2
- Bijlage 4 – overzichtsplan zone 3
- Bijlage 5 – overzichtsplan zone 4
- Bijlage 6 – bronstijd – ijzertijd
- Bijlage 7 – gebouwplattegronden – spijkers
- Bijlage 8 – gebouwplattegronden – bijgebouwen
- Bijlage 9 – gebouwplattegronden – hoofdgebouw
- Bijlage 10 – Romeinse periode
- Bijlage 11 – volle, late en postmiddeleeuwen
- Bijlage 12 – WOI-WOII
- Bijlage 13 – Totaalplan met situering opgraving Studiebureau Archeologie

Bij het rapport hoort een USB-kaart met daarop alle foto's, tekeningen, plannen en inventarislijsten, alsook de digitale versie van deze tekst.

2013/11878
24/3/2016

Monument Vandekerckhove
Oostrozebekestraat 54
8770 Ingelmunster

RADIOCARBON DATING REPORT

Elewijt Molenveld

<p>RICH-22751 (S450 inv nr 10047) : 2691±33BP 68.2% probability 895BC (17.6%) 870BC 850BC (50.6%) 805BC 95.4% probability 910BC (95.4%) 800BC</p>	<p>RICH-22760 (S92 inv nr 10005) : 3635±36BP 68.2% probability 2120BC (3.6%) 2100BC 2040BC (64.6%) 1940BC 95.4% probability 2140BC (15.2%) 2080BC 2060BC (80.2%) 1890BC</p>
<p>RICH-22752 (S239 inv nr 10025) : 2196±32BP 68.2% probability 360BC (45.0%) 280BC 260BC (23.2%) 200BC 95.4% probability 370BC (95.4%) 170BC</p>	<p>RICH-22761 (S496 inv nr 10048) : 2614±31BP 68.2% probability 815BC (68.2%) 785BC 95.4% probability 830BC (95.4%) 770BC</p>
<p>RICH-22753 (S447 inv nr 10046) : 2643±32BP 68.2% probability 830BC (68.2%) 795BC 95.4% probability 900BC (95.4%) 780BC</p>	<p>RICH-22762 (S458 inv nr 10042) : 2693±32BP 68.2% probability 895BC (18.3%) 870BC 850BC (49.9%) 805BC 95.4% probability 905BC (95.4%) 800BC</p>
<p>RICH-22754 (S319 inv nr 10037) : 3384±34BP 68.2% probability 1740BC (15.4%) 1710BC 1700BC (52.8%) 1630BC 95.4% probability 1770BC (95.4%) 1600BC</p>	<p>RICH-22763 (S445 inv nr 10044) : 2643±31BP 68.2% probability 825BC (68.2%) 795BC 95.4% probability 900BC (4.1%) 870BC 850BC (91.3%) 780BC</p>
<p>RICH-22755 (S440 inv nr 10045) : 2593±37BP 68.2% probability 810BC (68.2%) 770BC 95.4% probability 840BC (83.9%) 740BC 690BC (3.3%) 660BC 640BC (8.2%) 560BC</p>	<p>RICH-22764 (S318 inv nr 10040) : 3484±31BP 68.2% probability 1880BC (68.2%) 1750BC 95.4% probability 1900BC (91.4%) 1730BC 1720BC (4.0%) 1690BC</p>

<p>RICH-22756 (S318 inv nr 10041) : 3358±33BP 68.2% probability 1690BC (68.2%) 1610BC 95.4% probability 1750BC (85.7%) 1600BC 1590BC (9.7%) 1530BC</p> <p>RICH-22757 (S310 inv nr 10031) : 2418±34BP 68.2% probability 700BC (0.9%) 690BC 540BC (67.3%) 400BC 95.4% probability 750BC (16.2%) 680BC 670BC (5.3%) 630BC 590BC (73.9%) 400BC</p> <p>RICH-22759 (S439 inv nr 10043) : 2707±31BP 68.2% probability 895BC (28.5%) 865BC 855BC (39.7%) 815BC 95.4% probability 920BC (95.4%) 800BC</p>	<p>RICH-22765 (S300 inv nr 10030) : 2242±32BP 68.2% probability 380BC (18.9%) 350BC 300BC (49.3%) 210BC 95.4% probability 400BC (26.2%) 340BC 330BC (69.2%) 200BC</p>
--	---

Met vriendelijke groeten,

Mark Van Strydonck

mark.vanstrydonck@kikirpa.be

Mathieu Boudin

Mathieu.boudin@kikirpa.be

Y 183410 X 159458

X 159458 Y 183142

Y 183410 X 159219

X 159219 Y 183142

Archeologisch onderzoek Elewijt - Molenveld 2014

Bijlage 2:
situeringsplan

 Onderzochte zones

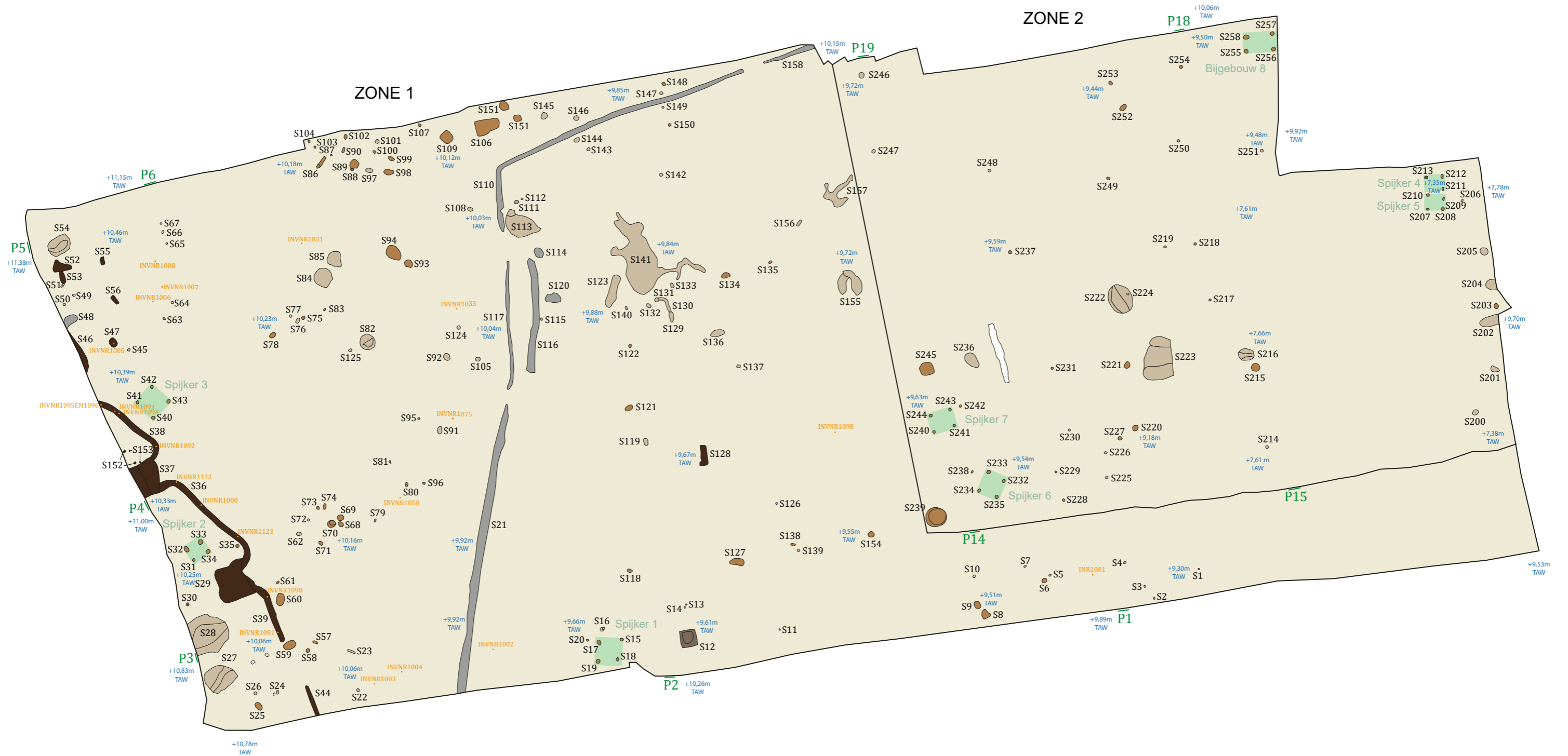
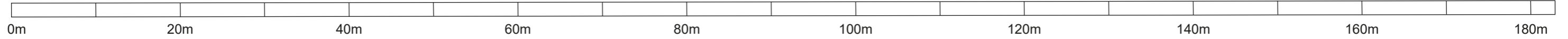
Verg.nr. 2013/492

Monument
Vandekerckhove

240m
200m
160m
120m
80m
40m
0m

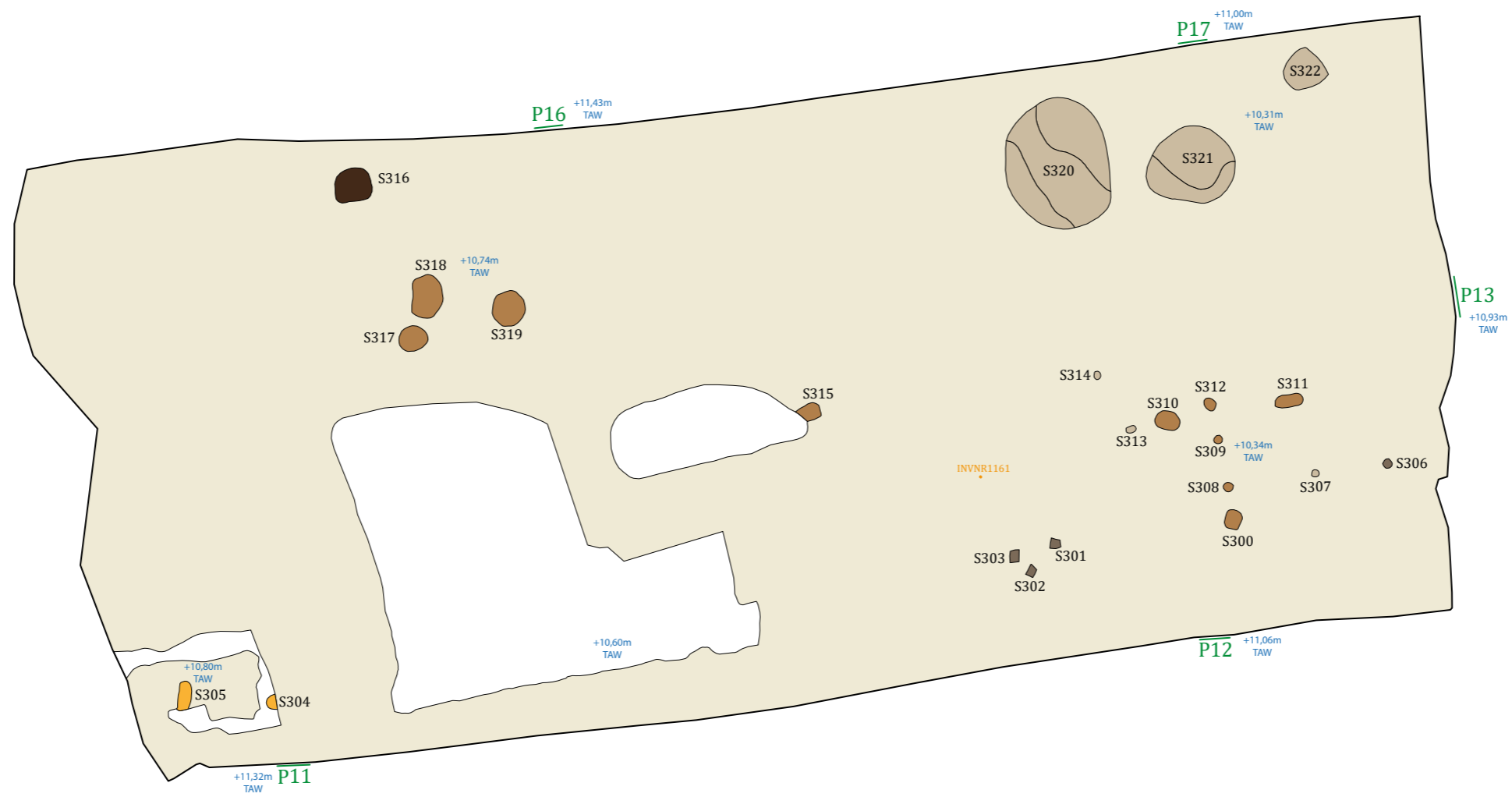
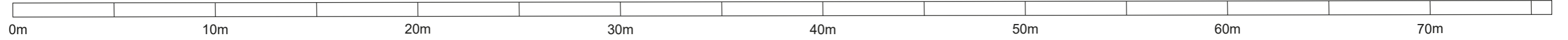

	Bronstijd en/of ijzertijd		Verstoringsen
	Gebouwstructuren		Natuurlijke sporen
	Romeinse periode		Moederbodem
	Volle middeleeuwen		Profielen
	WOI - WOII		

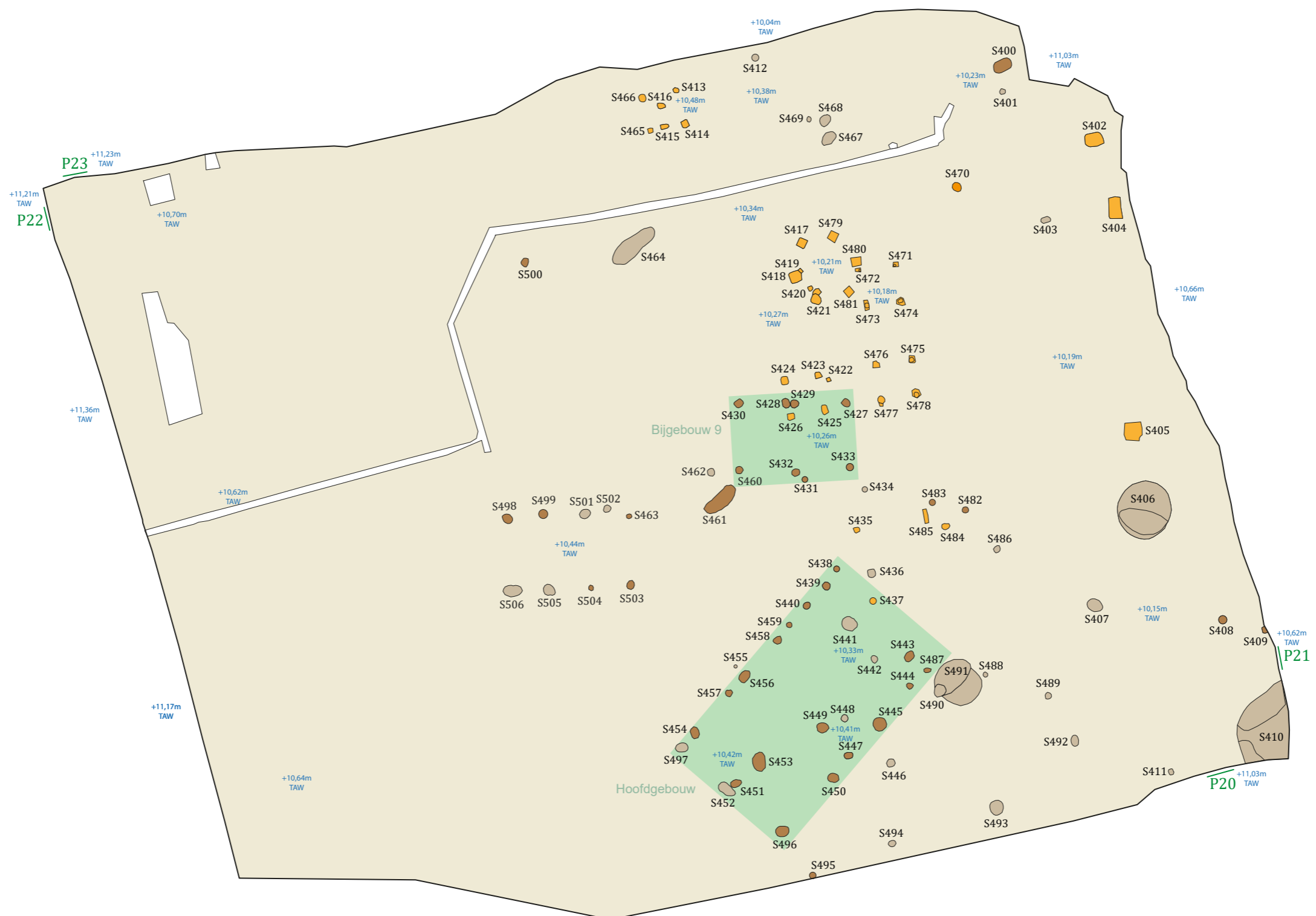
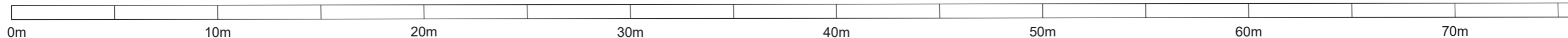

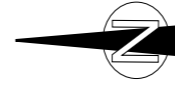
Bronstijd en/of ijzertijd	Natuurlijke sporen
Volle middeleeuwen	Moederbodem
WOI - WOII	Profielen
Recente sporen	
Verstoringen	

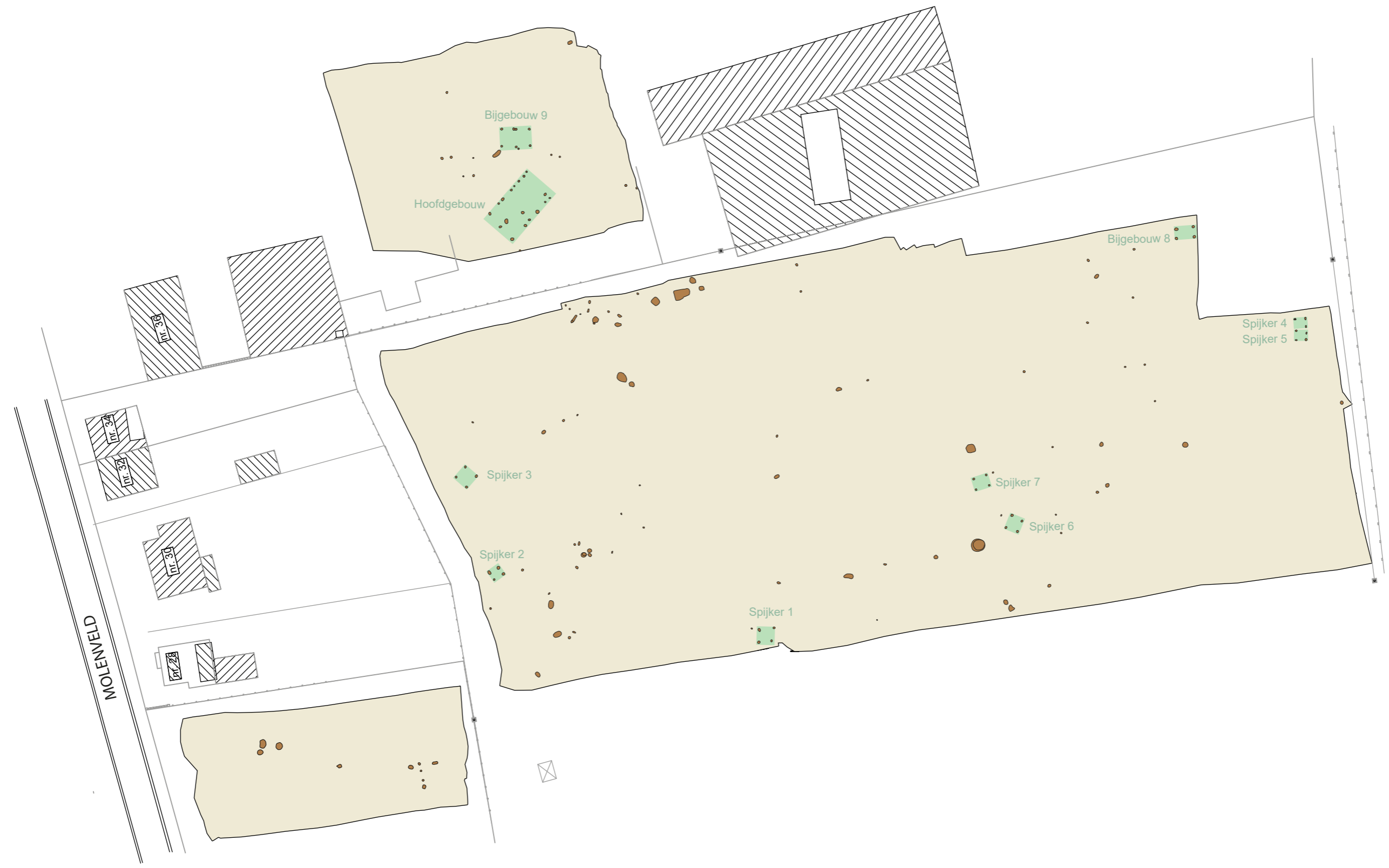
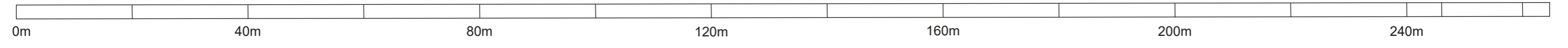

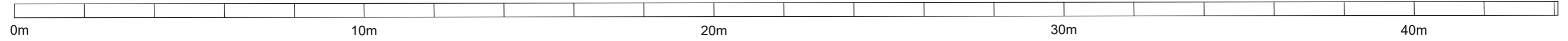
Bronstijd en/of ijzertijd	Moederbodem
Gebouwstructuren	Profielen
Recente sporen	
Verstoringen	
Natuurlijke sporen	

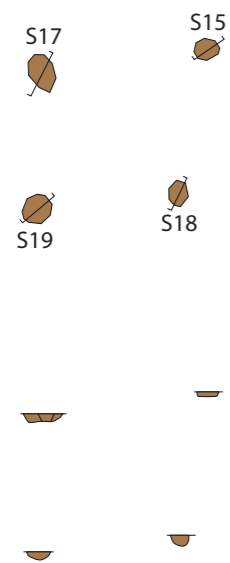

- Bronstijd en/of ijzertijd
- Gebouwstructuren
- Moederbodem

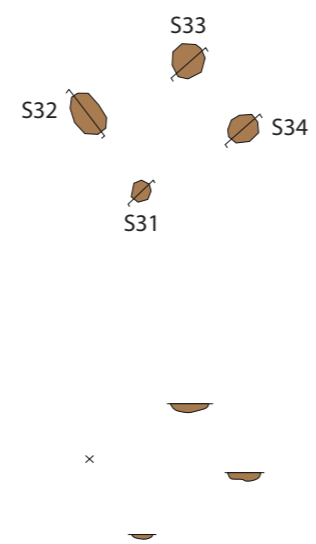

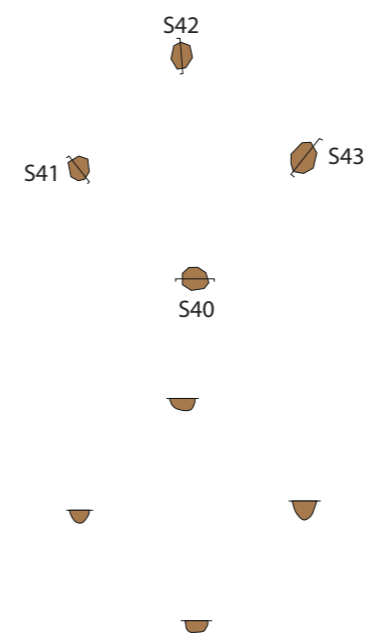
Spijker 1

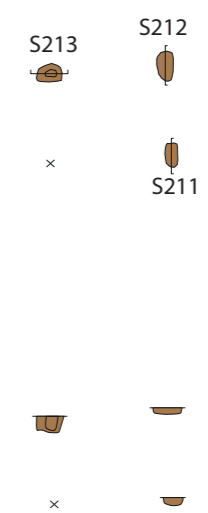
Spijker 2

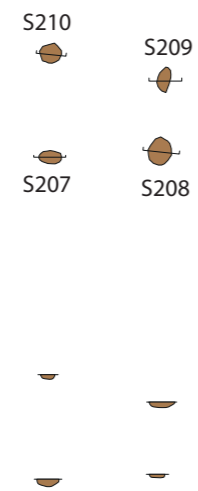
Spijker 3

Spijker 4

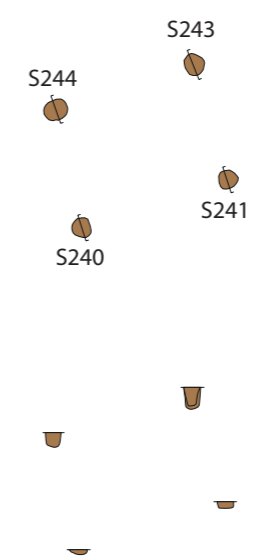
Spijker 5

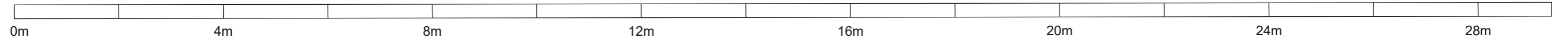
Spijker 6

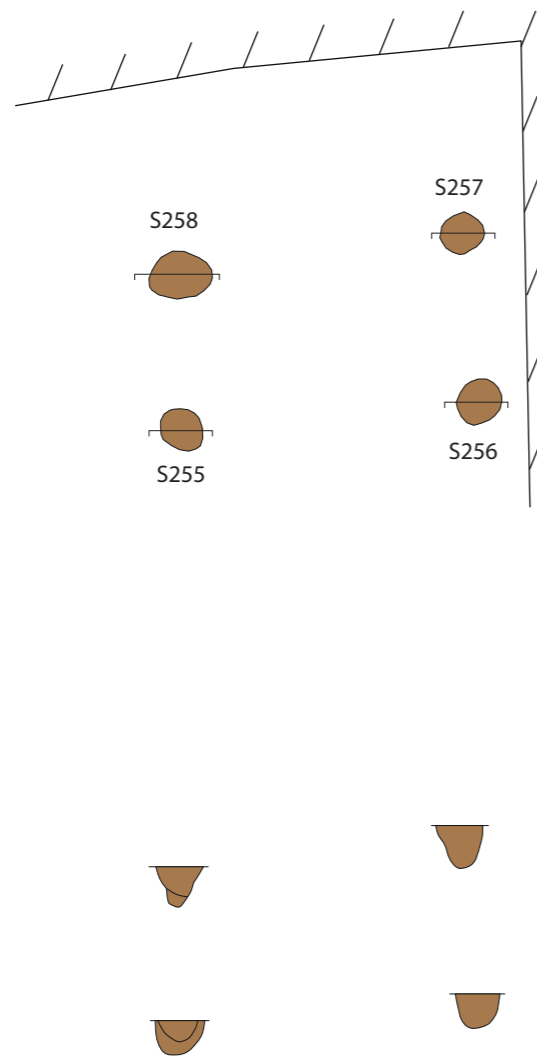
Spijker 7

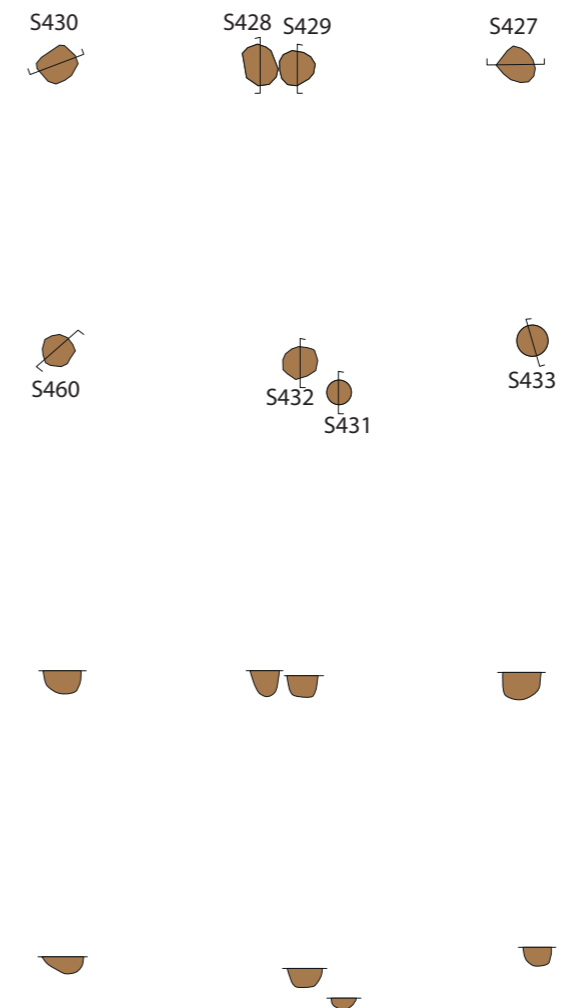

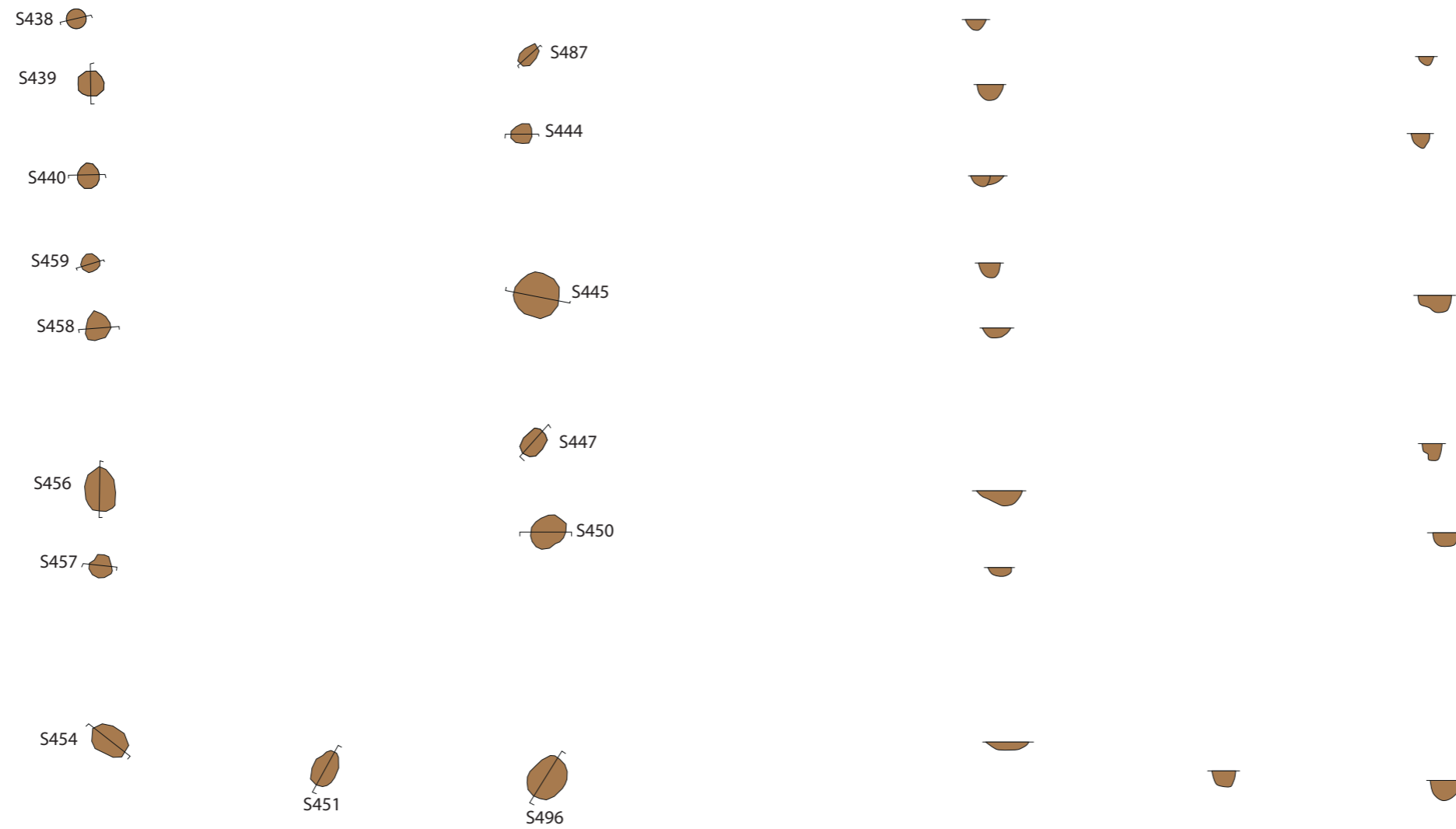
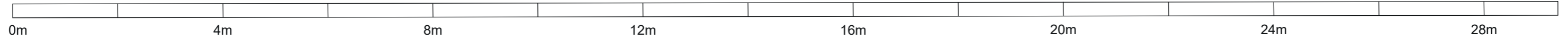

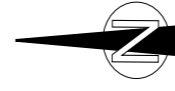
Bijgebouw 8

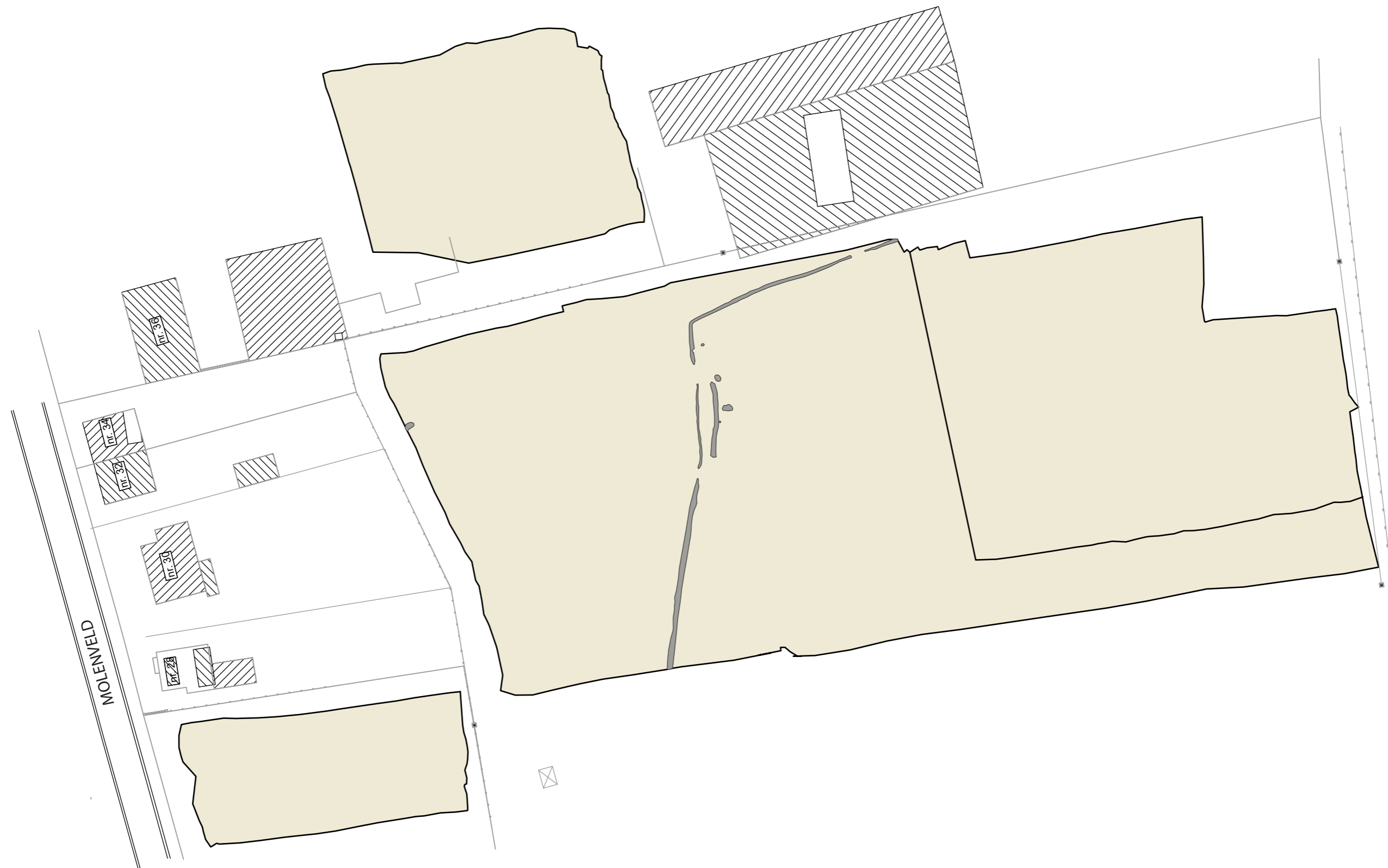
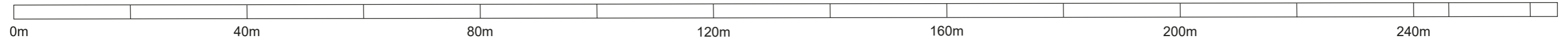
Bijgebouw 9

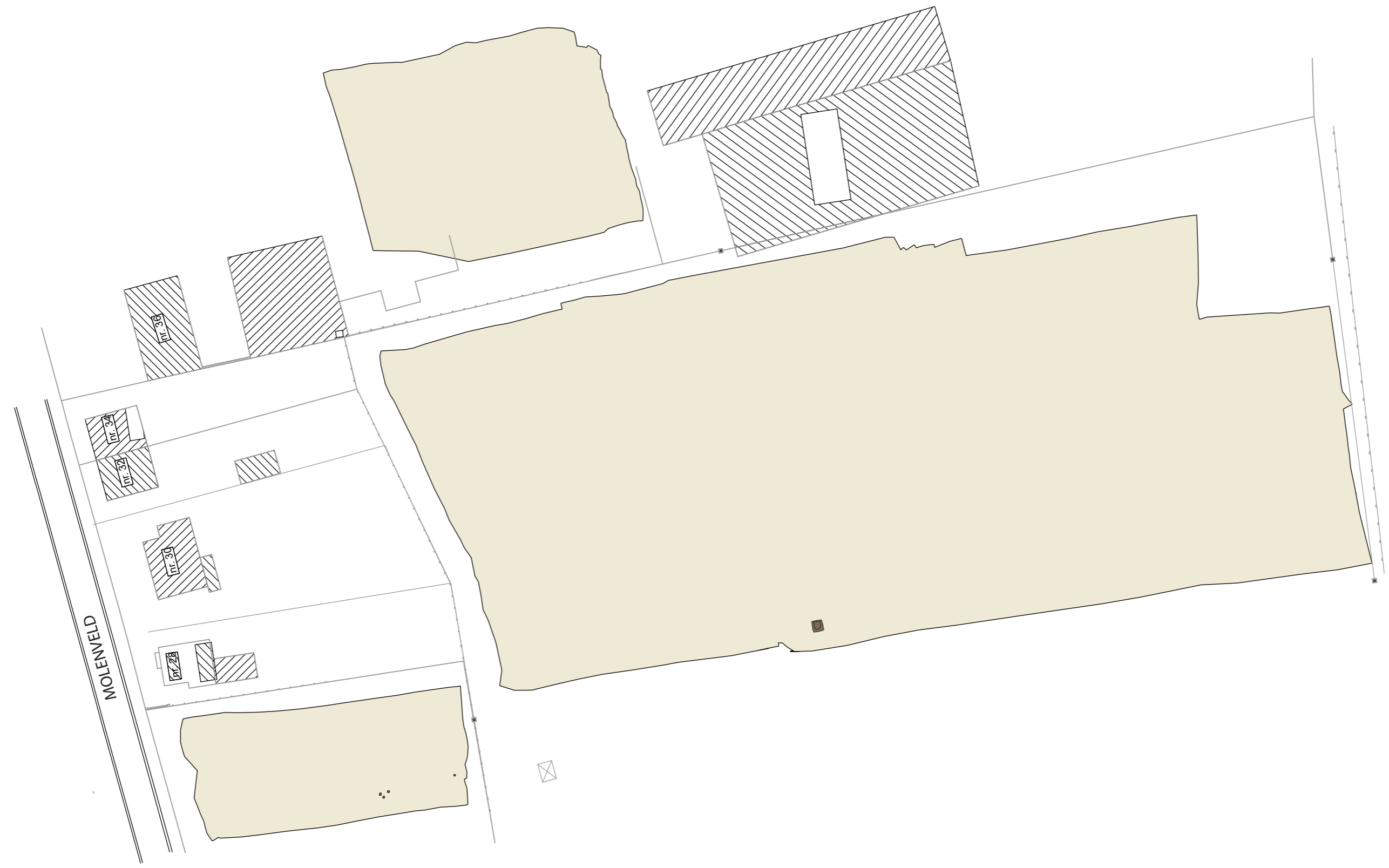
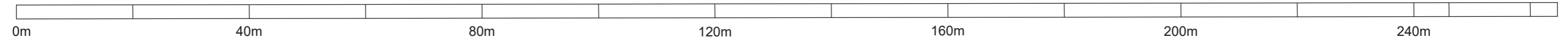

- Romeinse sporen
- Moederbodem

- Volmiddeleeuwse sporen
- Moederbodem

Archeologisch
onderzoek
Elewijt -
Molenveld
2014

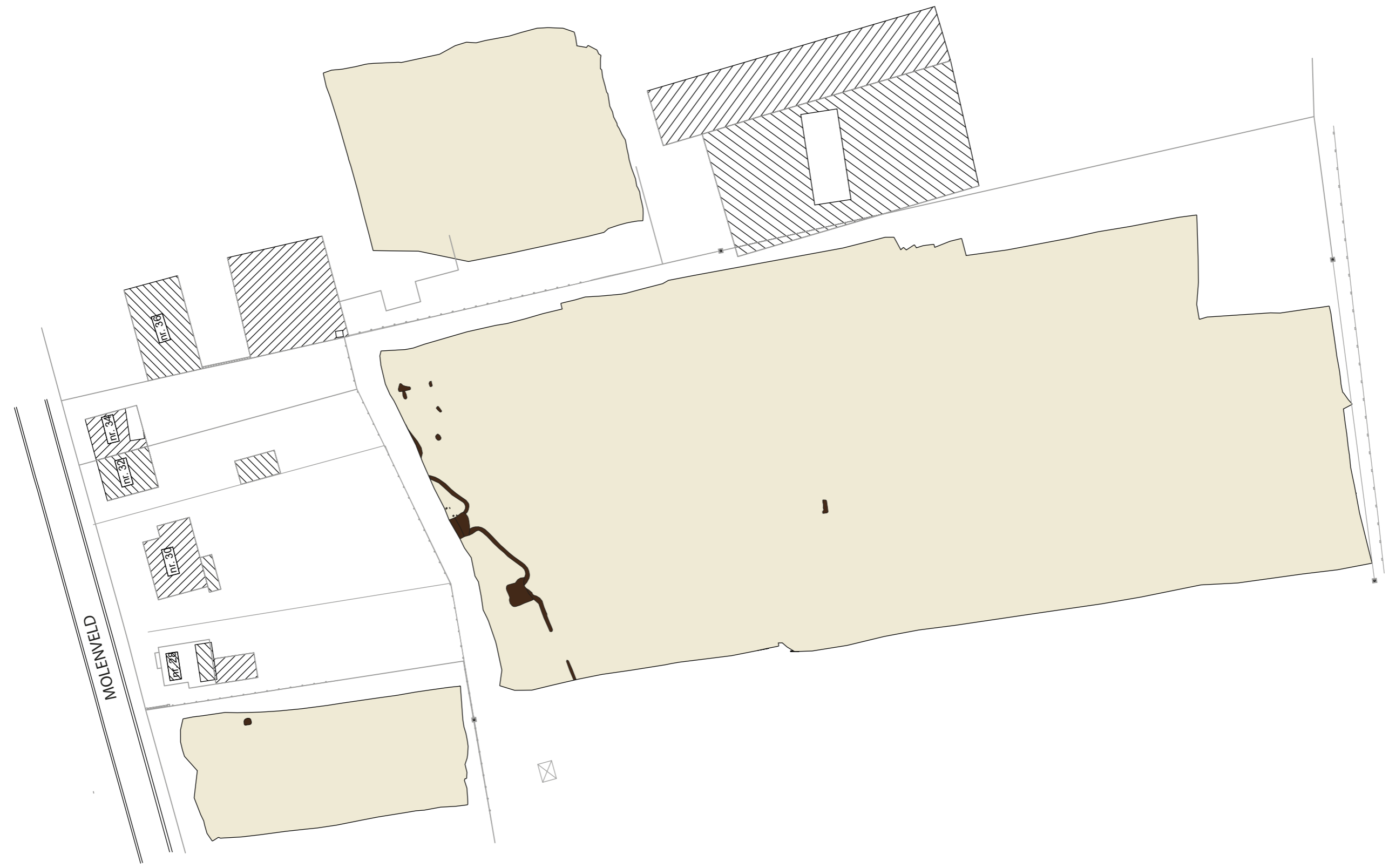
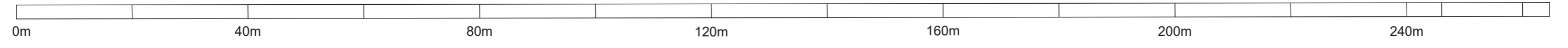
Bijlage 12: WOI - WOII

- WOI - WOII
- Moederbodem

Verg.nr. 2013/492

Monument
Vandekerckhove

Archeologisch
onderzoek
Elewijt -
Molenveld
2014

Bijlage 13: situeringsplan huidig en
ouder onderzoek

- Huidig projectgebied
- Opgraving Monument Vandekerckhove
- Archeologische sporen
- Opgraving Studiebureau Archeologie

Verg.nr. 2013/492

**Monument
Vandekerckhove**

